

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Margo Palloson

**ÕIGEUSU KIRIK PEHME VÕIMU INSTRUMENDINA
VENEMAA VÄLISPOLIITIKAS MOLDOVA NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja: Dotsent Holger Mölder

Tallinn 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
oluliste seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Margo Palloson (allkiri)

“ “ 2017.a.

Üliõpilase kood: 123100TASM

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele.

Juhendaja Holger Mölder, Ph.D.: (allkiri)

“ “ 2017.a.

Lubatud kaitsmisele.

Kaitsmiskomisjoni esimees:

..... (ametikoht, nimi, allkiri)

“ “ 2017.a.

SISUKORD

ABSTRAKT	5
LÜHENDITE LOETELU	6
SISSEJUHATUS	7
Teema valik.....	7
Uurimisprobleem, töö eesmärk ja uurimisküsimused.....	8
Uurimismetoodika.....	8
Lühiülevaade teema senisest uurimisest.....	9
Töö struktuuri tutvustus ja põhjendus.....	10
1. PEHME VÕIMU TEOORIA	11
1.1. Pehme võimu olemus.....	12
1.2. Pehme võimu allikad.....	13
1.2.1. Pehme võimu ressursid.....	13
1.2.2. Pehme võimu meetmed.....	16
1.2.3. Avalik diplomaatia.....	17
1.3. Kõva, pehme ja nutika võimu erinevused ning seosed.....	18
1.4. Kriitika pehme võimu suhtes.....	20
1.5. Pehme võimu mõõtmine.....	21
1.6. Pehme ja kõva võimu ressursside ning meetmete koondjaotus.....	22
2. VENE ÕIGEUSU KIRIKU PEHME VÕIMU KOMPONENDID	24
2.1. VÕK mõjuka institutsioonina VF ühiskonnas ja võimusüsteemis.....	24
2.1.1. VÕKi positsioon VF välispoliitika süsteemis.....	28
2.1.2. VÕKi poolt VF sise- ja välispoliitika legitimeerimine.....	30
2.2. VÕKi poolt ideoloogilise raamistiku pakkumine.....	31
2.2.1. Väärtuste süsteem.....	32
2.2.2. Identiteedi faktor.....	35
2.2.3. Konsolideerija.....	36
2.2.4. Kultuur ja haridus.....	36
2.3. VÕKi spirituaalse ruumi laiendamine.....	37
2.3.1. Spirituaalne julgeolek.....	38

2.3.2. Kanooniline territoorium.....	39
2.3.3. Vene Maailm (Russkii Mir).....	41
2.3.4. Õigeusu keskus.....	42
2.3.5. Õigeusu tsivilisatsioon.....	43
2.4. Religioosse diplomaatia kategooriad.....	45
2.4.1. Õigeusklike ja kaasmaalaste kaitsmine.....	45
2.4.2. Klassikaline diplomaatia.....	46
2.4.3. Kaudne diplomaatia.....	47
2.4.4. Vahendamine ja rahu sobitamine.....	47
2.4.5. Religioonide ja tsivilisatsioonide vaheliste dialoogi vahendamine.....	48
2.5. VÕKi pehme võimu ressursside ja meetmete koondjaotus.....	50
3. MOLDOVA JUHTUMIANALÜÜSID.....	52
3.1. Juhtum 1. MÕKi mõjuvõimsa positsiooni kujundamine.....	53
3.1.1. Juhtumi tausta selgitus.....	53
3.1.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis.....	55
3.1.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele.....	61
3.2. Juhtum 2. 2012.a. võrdõiguslikkuse seaduse menetlus.....	62
3.2.1. Juhtumi tausta selgitus.....	62
3.2.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis.....	63
3.2.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele.....	66
3.3. Juhtum 3. 2016.a. Moldova presidendivalimised.....	67
3.3.1. Juhtumi tausta selgitus.....	67
3.3.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis.....	68
3.3.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele.....	70
KOKKUVÕTE.....	71
SUMMARY.....	73
KASUTATUD KIRJANDUS.....	75

ABSTRAKT

Töö eesmärk on selgitada, millised on need komponendid, mis teevad Vene Õigeusu Kirikust pehme võimu vahendi ning kuidas VÕK aitab kaasa Venemaa välispoliitika teostamisele. Samuti näitlikustakse juhtumianalüüsidega, kuidas VÕK ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik püüavad Moldova välispoliitilist vektorit pöörata Euroopale suunatud kursilt Venemaale suunatuks. Tegemist on kvalitatiivse uurimusega, uurimismeetodina on kasutatud võrdlevat analüüsi ja juhtumiuuringut. Töös kasutatud andmed on avalikest allikatest kättesaadavad relevantssed materjalid.

Vene Õigeusu Kirik on üks mõjukamaid institutsioone Venemaa ühiskonnas. Samuti rakendab Venemaa õigeusu kirikut riigi välispoliitilika teostamiseks ja huvide edendamiseks. Vene Õigeusu Kiriku pehme võimu ressursid ja meetmed vastavad üks ühele Joseph S. Nye pehme võimu teoorias toodud komponentidele. VÕKi näol on tegemist arvestatava ning Vene riigi poolt sihilikult arendatud pehme võimu instrumendiga. VÕKi peamiseks pehme võimu ressursideks on selle mõjukas ja suure järgijaskonnaga institutsioon iseenesest, VÕKi genereeritud väärtustesüsteem, VÕKi pakutavad ideoloogilised kontseptsioonid, VÕK kui kultuuri allikas ning kindlad edendatavad (välis)poliitilikad. VÕKi peamiseks pehme võimu meetmeteks on oma tegevuses õigluse, moraalsuse ja legitiimsuse põhimõtete kuvamine, Vene riigivõimu välispoliitika legitimeerimine, endale erinevate kaitsja ja konsolideerija rollide võtmine, traditsiooniliste väärtuste edendamine, erinevate diplomaatia kategooriate rakendamine ning tegevused rahuprotsessides ja konfliktide lahendamises.

VÕK ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik sekkuvad väga aktiivselt ja ka agressiivselt Moldova sisepoliitilistesse protsessidesse, millised on potentsiaalselt Moldova Ida-Lääne suunalist valikut määrava välispoliitilise mõjuga ning üritavad edendada Vene agendat. Nii VÕK kui MÕK kasutavad oma eesmärkide saavutamiseks täit arsenalit nende pehme võimu ressursidest ja meetmetest ning pehme võimu ammendudes kasutab VÕK/MÕK Moldovas ka praktiliselt kogu kõva võimu ressurside ja meetmete spektrit.

Võtmesõnad: pehme võim, kõva võim, õigeusu kirik, välispoliitika, mõju, Venemaa, Moldova.

LÜHENDITE LOETELU

BÕK	Bessaraabia Õigeusu Kirik (Rumeenia Õigeusu Kirikule alluv)
EL	Euroopa Liit
EN	Euroopa Nõukogu
MGIMO	Moskva Rahvusvaheliste Suhete Instituut
MID	Vene Välisministeerium
MÕK	Moldova Õigeusu Kirik (Vene Õigeusu Kirikule alluv)
NL	Nõukogude Liit
OSCE	Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon
PACE	Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee
RÕK	Rumeenia Õigeusu Kirik
UNESCO	Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon
VÕK	Vene Õigeusu Kirik
VÕKVV	Vene Õigeusu Kirik Väljaspool Venemaad
VF	Vene Föderatsioon
ÜRO	Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

SISSEJUHATUS

Teema valik

Religioon on läbi aegade mänginud rahvusvahelistes suhetes tähtsat rolli. Religiooni käsitletakse rahvusvaheliste suhete teoorias valdavalt pehme võimuna. Joseph S. Nye poolt rahvusvaheliste suhete teooriasse toodud pehme võim tähendab kõige üldistatumalt riigi võimet saavutada oma eesmärged läbi selle poliitikate, kultuuri, tegutsemisviiside atraktiivsuse, mitte läbi sunni, ähvarduse või tasuga mõjutamise (Nye 2004a, x). Üldiselt tõdetakse, et Venemaa ei ole olnud oma pehme võimu arendamisel ja rakendamisel edukas (Rutland, Kazantsev 2016 ja Hudson 2015) ning Venemaa viimaste aastate agressiivne välispoliitika, sh agressioon Ukraina suhtes, on kahjustanud väga tugevasti Venemaa kuvandit ning viinud ta tugevasse rahvusvahelisse isolatsiooni. Samas pehme võimu ekspertide poolt hinnatakse Vene Õigeusu Kirikut üheks olulisemaks käesoleva aja Venemaa pehme võimu ressursiks.

Venemaa välispoliitiliseks ambitsiooniks on post-sovetliku ruumi reintegreerimine ning nendest NATO ja ELi eemale tõrjumine. Venemaa on eriliselt panustanud suurte õigeusklike kogukondadega riikidega erisuhete arendamisse ning faktiliselt kipuvad ka kattuma Venemaa post-sovetliku lähivälismaa tsoon ja Vene Õigeusu Kiriku kanooniline territoorium. Alates V.Putini esimese presidentuuri algusest ei ole mitte lihtsalt taastatud Vene Õigeusu Kiriku mõjukas positsioon Venemaa ühiskonnas, vaid sellest on saanud märkimisväärne välispoliitika vahend. Leian, et õigeusu kiriku rollile Venemaa välispoliitika vahendina on teema aktuaalsust arvestades ebaproportsionaalselt vähe tähelepanu pööratud.

Moldova on üks selliseid riike, mis on tugevate õigeusu traditsioonidega, kus elanikkonna enamik peab ennast õigeusklikeks ning kus riigi domineerivaks kirikuks on just Moskva Patriarhaadile alluv Moldova Õigeusu Kirik. Samas on Moldova alates 2000ndate algusest olnud sisemiselt polariseerunud, kus üks pool ühiskonnast pooldab lõimumist Euroopa Liitu ja teine ühiskonna pool lähemate suhete loomist Venemaa ja selle juhitavate organisatsioonidega. Moldovas on viimastel aastatel toimunud rida poliitilisi arenguid, mis ühelt poolt on viinud Moldovat EL-ile lähemale: 2009.aastal Euroopameelse koalitsiooni võimuletulek, 2012.aastal Euroopa Liidu standarditele vastamiseks diskrimineerimisvastase seadusandluse vastuvõtmine ja 2014.aastal EL-i Assotsiatsiooni Leppe sõlminine. Samas on just viimastel aastatel leidnud aset sündmusi, mis on EL-ile lähenemist taas kahtluse alla

seadnud: 2015.a. Läänemeelsete poliitikute osalusega suure riigiraha varguse avalikuks tulek ja 2016.a. üle 20 aasta taas rahva poolt presidendi otsevalimised, kus võitjaks osutus Venemaale suunatud poliitikat pooldav presidendikandidaat. Samuti on uuringute järgi kahel viimasel aastal Moldova elanike toetus EL integratsioonile langenud.

Moldova kaasuse valisin näitlikustamiseks just seetõttu, et eelnevalt kirjeldatud Moldova ühiskonna alustingimused ning seal ka hetkel asetleidev võitlus riigi välispoliitilise suuna üle, loovad Moldovast hea uurimisvälja, et selgitada millist rolli omab just Vene Õigeusu Kirik Moldova geopoliitiliste valikute mõjutamisel.

Uurimisprobleem, töö eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimisprobleem: Senistes töodes on Vene Õigeusu Kirikut nimetatud küll üheks olulisemaks Venemaa pehme võimu vahendiks ja Kremli välispoliitika tööriistaks, kuid pole laiapindseltsel käsitletud, mis ikkagi teevad VÕKist pehme võimu vahendi.

Eesmärk: Selgitada välja, millised on need konkreetsed komponendid, mis teevad Vene Õigeusu Kirikust pehme võimu vahendi Venemaa välispoliitika teostamiseks ning selgitada näitlikustamiseks, kuidas VÕK ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik püüavad Moldova välispoliitilist vektorit pöörata Euroopale suunatud kursilt Venemaale suunatuks.

Uurimisküsimused:

- 1) Millised on Vene Õigeusu Kiriku pehme võimu ressursid ja meetmed (komponendid) võrdluses Joseph S. Nye pehme võimu teoorias toodutega ning kuidas neid rakendatakse VF välispoliitika teostamisel?
- 2) Kuidas Vene Õigeusu Kirik ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik mõjutavad Moldova välispoliitikat ning milliseid pehme võimu ressursse ja meetmeid nad selleks kasutavad?

Uurimismetoodika

Käesolev magistritöö on oma sisult kvalitatiivne uurimus. Uurimismeetoditena kasutan esimesele uurimisküsimusele vastamiseks võrdlevat analüüsi ja teisele uurimisküsimusele vastamiseks juhtumiuuringut, viimast peetakse parimaks meetodiks pehme võimu sisu uurimiseks ja mõju hindamiseks.

Võrdlevaks analüüsiks ja juhtumiuuringuks vajalikud andmed on avalikest allikatest kogutud kättesaadavad õigusaktid, rahvusvaheliste institutsioonide raportid, varasemad analüüsid ja teemaga seotud uuringud, teadusartiklid, raamatud ning meedias ilmunud artiklid.

Uurimisprotsess on keskendunud ka Vene ja Moldova peamiste õigeusu liidrite ja ning mõlema riigi juhtivate riigitegelaste ametlikele religiooni ja poliitika vahekorda puudutavate avalduste kogumisele ja analüüsimisele.

Kogutud andmete vaatluse ja võrdleva analüüsi teel on koostatud II peatükis Nye pehme võimu teooriast lähtuvalt VÕKi välispoliitilise tegevuse pehme võimu ressursside ja meetmete jaotus (mudel). Seejärel hinnatakse juhtumiuuringute põhjal Vene Õigeusu Kiriku ja sellele alluva Moldova Õigeusu Kiriku pehme ja kõva võimu elementide kasutust Moldova näitel.

Juhtumiuuringute käigus analüüsin lähemalt kolme kaasust Moldova lähiajaloost, mis oma sisult on olnud olulise mõjuga Moldova välispoliitikale ning potentsiaalselt Moldova Ida-Lääne suunalist kurssi määravad ning millesse VÕK/MÕK on aktiivselt sekkunud. Valitud juhtumiteks on: 1) MÕKi mõjuvõimsa positsiooni kujundamine ja säilitamine; 2) 2012.a. võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmine; 3) 2016.a. Moldova presidendivalimised. Nende kolme juhtumi vaatlemisel ja analüüsimisel selgub VÕK/MÕK tegevuse mehhanismidest tehakse üldistatud järeldused, milles seisneb Moskva Patriarhaadile alluva õigeusu kiriku roll Moldova välispoliitika pööramisel Euroopa kursilt Venemaale suunatuks ning seejärel hinnatakse, kas tegemist on pehme või kõva võimuga.

Lühiülevaade teema senisest uurimisest

Nii Eestis, kui teistes riikides on koostatud arvukalt magistri- ja muid uurimistöid laiemalt Venemaa pehmest võimust. Samas, avalikest allikatest ei olnud eesti- või inglise keeles leitav ühtegi magistritööd, kus oleks konkreetsemalt analüüsitud VÕKi pehmet võimu. Samuti on varasemalt uuritud laiemalt Venemaa pehme võimu tegevust Moldova suunal, kuid neis pole VÕKile tähelepanu pööratud. 2013.a. on Tartu Ülikoolis magistritöö “Russia’s Soft Power: The Case of Moldova and Armenia“ raames uurinud Kristiina Liik Venemaa pehmet jõudu Moldovas, kuid ka tema piirdus VÕK osas vaid napi konstanteeringuga, et tegemist on pehme võimuna käsitletava vahendiga (Liik 2013).

Rahvusvahelises plaanis on VÕKi kasutamist välispoliitikas ja selle pehme võimu olemust varasemalt ülevaadete, uuringute, teadusartiklite näol uurinud ja olulisemaid töid kirjutanud Alicja Curanovic, kellelt 2012.a ilmus “The Religious Diplomacy of the Russian Federation” (Curanovic 2012b) ja 2015.a. “The Guardians of Traditional Values - Russia and the Russian Orthodox Church in the Quest for Status” (Curanovic 2015); Nikita Lomagin,

kellelt 2012.a. ilmus “Interest groups in Russian foreign policy: The invisible hand of the Russian Orthodox Church” (Lomagin 2012); Nicolai N. Petro, kellelt 2015.a. ilmus “Russia’s Orthodox Soft Power” (Petro 2015); Moldovat puudutavatest varasematest uurimustest on olulisem 2015.a. Adam Hug poolt toimetatud uuringute kogumik “Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova.” (Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova 2015). Igal juhul leian, et antud teemat on varasemalt vähe uuritud. Vajalik on VÕKi välispoliitilise tegevuse vaatlemine läbi Nye pehme võimu teooria, mis võib anda parema arusaamise VÕKi pehme võimu ressursidest ja meetmetest ning nende rakendusvõimalustest. Samuti Moldova juhtumite analüüs võimaldab paremini mõista õigeusu kiriku jõujooni Moldova välispoliitika mõjutamisel.

Töö struktuuri tutvustus ja põhjendus

Esimeses peatükis käsitlen töö teoreetiliseks aluseks oleva pehme võimu mõistet ja olemust, selle ressursse ja meetmeid. Teises peatükis vaatlen ma esmalt Vene õigeusu kiriku positsiooni Venemaa ühiskonnas ja võimusüsteemis ning eraldi õigeusu kiriku asetust VF välispoliitika teostamisel. Seejärel kaardistan ma VÕKi pehme võimu komponendid (ressursid ja meetmed) ning kirjeldan, milles need seisnevad. Kolmandas empiirilises peatükis vaatlen ja analüüsin 3 juhtumiuringu põhjal Vene Õigeusu Kiriku ja sellele otseselt alluva Moldova Õigeusu Kiriku tegevust Moldova poliitilistes protsessides Moldova välispoliitilise vektori pööramise püüetes Venemaale suunatuks ning hindan, milliseid pehme/kõva võimu meetmeid VÕK/MÕK selleks kasutavad.

1. PEHME VÕIMU TEOORIA

Magistritöö uurimisprobleemi käsitlemisel kasutan ma teoreetilise aluspõhjuna pehme võimu teooriat. Käesolevas teoreetilises peatükis on analüüsitud pehme ja kõva võimu kontseptsioone, vaadeldud nende olemust, ressursse ja meetmeid. Peatüki eesmärk on luua teoreetiline raamistik, millele toetudes järgmistes peatükis analüüsida juba konkreetset Vene Õigeusu Kiriku pehme võimu ressursse ja meetmeid Venemaa välispoliitikas.

Rahvusvaheliste suhete üheks keskseks mõisteks ja diskussiooniobjektiks on võim. Erinevate rahvusvaheliste suhete teooriate esindajad vaatlevad võimu mõistet erinevas kontekstis ning tõlgendavad võimu mõistet, olemust ja rolli erinevalt. Vana-Kreeka ajaloolase Thukydides'e 400.a. e.Kr. väljendatud mõte, et "tugevad teevad, mida tahavad ja nõrgad peavad taluma tagajärgi" (Grast 1989) on samas relevantne ka tänapäeval.

Kõige üldistatumalt võttes viitab võim suhete alajaotusele sotsiaalsetes kooslustes selliselt, kus ühe või rohkema koosluse käitumine sõltub teise koosluse käitumistingimustest. Dahl'i võimu kontseptsiooni järgi ühe toimija poolt võimu omamine toob kaasa suutlikkuse panna teine toimija tegema midagi, mida see teine toimija muidu ei teeks. (Haugaard 2002, 6) Varrak defineerib võimu, kui inimeste või ühiskondlike institutsioonide võimet allutada inimesi, sotsiaalseid grupe või riike neile võõrale tahtele (2001, 17).

Dahl keskendus oma käsitlustes võimu sundivale mõjule, kuid reaktsioonina sellele hakkasid mõned teadlased uurima võimu täiendavaid tasandeid (Sills 1968). Bachrach ja Baratz sõnastasid teistsuguse võimu külje, nimelt strateegia loomise. Bachrach and Baratz hakkasid uurima ka riikliku võimu mõju olemust sihtkogukondades, mida varasemalt peeti mittemõõdetavateks muutujateks ning mida varasemalt ignoreeriti võimu puudutavas kirjanduses. (Bachrach, Baratz 1962) Lukes juhtis samal ajal tähelepanu ka võimu olemuse teistele dimensioonidele ning soovitas võimu uurida selle laiemas tähenduses, hõlmates uuringutesse ka võimu komponendid, mida on raskem vaadelda või mõõta, sh strateegia loomise ja veendumuste muutmise. Lukes eristas ka kolmanda võimu tasandi, nimelt eelistuste seadmise ja veendumusi kujundavad mõjud. (Lukes 2005) Kuigi Bachrach ja Baratz ning Lukes keskendusid võimu uurimisel siseriikliku rahvusliku võimu uurimisele ja ei seostanud seda rahvusvaheliste suhetega, on nende kirjatöö siiski oluline materjal, mõistmaks võimu erinevaid tahke.

Rahvusvahelistes suhetes neoliberaalsel koolkondal esindava Nye käsitlemise järgi tähendab võim kõige üldisemal kujul võimekust saavutada seatud eesmärgid. Samuti tähendab võim suutlikkust mõjutada teiste käitumist, et saavutada oma eesmärgid. Samas teiste käitumise muutmiseks on palju erinevaid viise - sundida ähvardustega, stimuleerida tasuga või siis veetluse ja kaasamisega panna teisi tegema, mida võimu rakendaja soovib. (Nye 2004a, 1-2)

1.1. Pehme võimu olemus

Rahvusvaheliste suhete teooriasse tõi pehme võimu mõiste 1990.aastal Harvardi Ülikooli professor Joseph Nye Jr (Nye 1990). Pehme võimu kontseptsioon tekkis Nye huvist selle vastu, kuidas kultuur ja ideed võivad mõjutada võimu, Nye tunnetuse järgi alahinnati tol ajaperioodil kultuurist ja väärtustest tulenevat veetlusjõudu (Nye 2004b, 5). Nye märgib, et iseenesest ei ole pehme võimu poliitikas midagi uut, kuid seda pole varem sellisel kujul teadvustatud, tuues näitena Prantsusmaa püüded XIX sajandist parandada oma kuvandit välisriikides pärast luhtunud sõdu, populariseerides prantsuse keelt ja kultuuri. Hiljem arendas Nye teooriat edasi ning defineeris pehmet võimu, kui võimet saavutada oma eesmärgid läbi atraktiivsuse, mitte läbi sunni või majandusliku tasumise. (Nye 2004a, 100-104). Hiljem Nye laiendas oma pehme võimu definitsiooni järgmiselt: “võime mõjutada teisi läbi koostöösse kaasamise strateegia seadmisel, läbi veenmise ja positiivse külgetõmbe esilekutsumise selleks, et saavutada eelistatud tulemusi” (Nye 2011, 20-21).

Pehme võim tugineb võimekusele kujundada teiste osapoolte eelistusi ilma jõu, sunni või vägivald kasutamisetä. Pehme võim on võime panna teisi tahtma samu tulemusi ning seda läbi koostöö/kaasamise mitte sundimise. Eesmärk on kujundada teiste hoiakuid selliselt, et nad tahaksid sama, mida pehme võimu rakendaja. “Kui on võimalik panna teised ihalema samu ideaale ja tahtma sama, mida pehme võimu rakendaja tahab, siis ei ole vaja rakendada nii palju sunni ja peibutamist, et panna neid järgima sinu antud suunda.” Veetlus on alati palju efektiivsem kui sundus. Nye järgi ei saa pehme võimu mõistet võrdustada mõjuga, sest mõju võib toetuda ka kõva võimu vahenditele nagu ähvardustele, maksmisele jne (Nye 2004a, 5-6).

Nye nägemuses riigid, mis tõenäolisemalt kasvatavad pehmet võimu on (Nye 2004b, 90): 1) riigid, mille domineeriv kultuur ja ideed on lähedasemad üldaktsepteeritavatele globaalsetele normidele ehk käesoleval ajal liberalismi, pluralismi ja autonoomiat tähtsustavad, 2) riigid, mille ühiskonna enamikul on juurdepääs arvukatele kommunikatsioonikanalitele ja

seega võimalus väljendada paralleelselt riigi kuvatule ka isiklikku vaatenurka, 3) riigid, mille usaldusväarsust suurendab nende nii siseriikliku kui rahvusvahelise tegevuse tulemuslikkus.

1.2. Pehme võimu allikad

Pehme võimu allikad jagunevad pehme võimu ressursideks ja pehmet võimu kasvatavateks tegevusmeetmeteks.

1.2.1. Pehme võimu ressursid

Nye järgi tugineb riigi pehme võim peamiselt kolmel ressursil: 1) selle kultuuri atraktiivsusel, 2) selle poliitilistel väärtuste atraktiivsusel, 3) selle välispoliitika atraktiivsusel (Nye 2004a, 11). Samas on pehme võimu ressurside spekter märksa laiem ja alljärgnevalt vaatlen neid lähemalt.

A) Institutsioonid: Institutsioonid võivad suurendada riikide pehmet võimu, kui nende väärtused, reeglid ja normid on teistele atraktiivsed ja õiglased. On tõsi, et eraettevõtted, ülikoolid, sihtasutused, kirikud ja teised valitsusvälised grupid arendavad ise pehmet võimu, mis võib tugevdada või olla vastuolus riigi ametliku välispoliitika eesmärkidega. See omakorda loob valitsusele rohkem põhjust, et olla kindel, et nende endi tegevused ja poliitikad pigem tugevdavad kui õhnestavad nende pehmet võimu. (Ibid., 10-17)

Osad skeptikud vastustavad termini “pehme võim” kasutamisele rahvusvahelises poliitikas, sest valitsused ei oma täit kontrolli selle riigi atraktiivsuse kujundamise üle. Suur osa USA pehmest võimust on toodetud Hollywoodi, Microsofti, Harvardi jt institutsioonide poolt. Aga fakt, et tsiviilühiskond on paljuski pehme võimu allikas, ei kummuta selle pehme võimu eksisteerimist. Liberaalses ühiskonnas ei peaks valitsus kontrollima kultuuri. Ka riigipoolse kontrollipoliitika puudumine iseenesest võib olla külgetõmbe allikas, kuna see võib näidata, et tegemist on piisavalt tugeva ühiskonnaga, et olla vaba ühiskond. (Ibid.)

21.sajandil on informatsiooni revolutsiooni ja globaliseerumise mõjul võimu allikad ja jaotus põhjalikult muutumas. Mitteriiklikud institutsioonid on omandanud suurema võimu ning selle tulemusena on järjest rohkem tegevusi riikide kontrolli alt väljas. (Nye 2004b, 2) Mittetulundusühingute laadsed institutsioonid võivad oluliselt mõjutada riikide tegevust ja takistada mõningaid toiminguid pelgalt pehme võimuga (Nye 2004a, 31-32).

B) Väärtused: Väärtused, mille eest valitsused võitlevad siseriiklikult, rahvusvahelistes institutsioonides ja välispoliitikas, mõjutavad tugevalt teiste eelistusi. Valitsused saavad oma eeskju mõjuga teisi kõita või eemale tõrjuda. Kitsaid väärtusi on raskem muuta mõjuvaks pehmeks võimuks, samal ajal kui laialt ja teiste poolt jagatud universaalsed väärtused võivad saada suurepäraseks pehme võimu ressursiks. (Nye 2004a, 11-14)

Rahvusvahelises poliitikas on üheks olulisemaks pehme võimu ressursiks atraktiivsed väärtused, mida riik või organisatsioon väljendab ning mida ta rakendab nii oma sisemistes praktikates (siseriiklikult), kui suhetes teistega (välispoliitiliselt) (Ibid., 8). Poliitilised väärtused ja institutsioonid mõjutavad tugevalt teiste eelistusi. Kui valitsusinstitutionid hoiavad efektiivselt üleval väärtusi nagu läbipaistvus, õiglus, võrdsus oma koduriigis, siis on need valitsusinstitutionid selgelt palju atraktiivsemad ka välismaal. (Nye 2008, 95)

Seega, laialt jagatud väärtuste, nagu rahu, demokraatia, inimõiguste, individuaalsete valikuvõimaluste edendamine ja rahu tagamine suure tõenäosusega suurendab riigi poliitiliste ideaalide atraktiivsust ja pakub alust pehmele võimule. Veel enam, riigi sise- ja välispoliitika peaksid põhinema laiemal lähenemisel rahvuslikesse huvidesse, võttes arvesse ka teiste huvisid. Vastupidiselt, silmakirjalik, egoistlik, arrogantne ja agressiivne poliitika, mis baseerub kitsalt oma huvidel, võib hävitada pehmet võimu ja tõsiselt kahjustada riigi kuvandit. (Nye 2004a, 13-14 ja 63-65)

C) Poliitika: Riigi sise- ja välispoliitika on seotud eelnevalt käsitletud väärtuste alapeatükiga, kuna sagedasti on väärtused poliitikate aluseks.

Valitsuste poliitikad kodumaal ja välismaal on potentsiaalne pehme võimu allikas. Näiteks 1950ndate rassiline segregatsioon USA-s õõnestas USA pehmet võimu Aafrikas. Samuti hiljem USA surmanuhtluste praktika ning nõrk kontroll ja puudulik õiguslik regulatsioon tsiviiliskute relvade üle õõnestasid USA pehmet võimu Euroopas. (Ibid., 13)

Riigi välispoliitika mõjutab väga tugevalt riigi pehmet võimu. Kui riigi välispoliitikat nähakse legitiimse ja moraalset autoriteeti omavana, siis on see potentsiaalselt pehmet võimu kasvatav. Siseriiklik või välispoliitika, mis näib silmakirjalik, arrogantne, ükskõikne teiste arvamuse suhtes, või baseerub kitsalt isiklikest huvidest lähtumisel, võib õõnestada pehmet võimu. Poliitikatel võib olla lühiajaline või pikaajaline efekt, mis varieerub konteksti muutumisega. Nt 2003.a. pärast Iraagi sõja alustamist mõõdeti USA atraktiivsuse järsku langust, kuid USA interventsiooni negatiivselt suhtunud väljendasid oma suhtumist pigem

Bushi administratsiooni ja tema poliitika suhtes, mitte USA suhtes üldiselt ehk vastajad eristasid USA rahvast ja kultuuri poliitikast. Enamike riikide ühiskonnad jätkasid imetlemast USA-d tema tehnoloogia, muusika, filmide, televisiooni jm osas. (Nye 2004a, 11-14)

D) Ideed, ideoloogia: Riigi väärtuste ja poliitikatega on lähedalt seotud ka ideed ja ideoloogia. Kui riigi levitatav ideoloogia on teistele atraktiivne, siis teised järgivad seda palju vabatahtlikumalt. (Ibid., 10) Ka atraktiivseid ideid ja arvamusi peetakse pehme võimu ressursiks (Pallaver 2011, 81).

E) Kultuur: Ka kultuur on seotud väärtustega. Laias tähenduses on kultuur kogum ideid, väärtusi, traditsioone, hoiakuid, mis on tüüpilised kindlale inimgrupile või ühiskonnale ning loovad sellele grupile/ühiskonnale tähenduse. Kultuur on samas ka äärmiselt komplitseeritud fenomen, kuivõrd võib olla mõistetav erinevalt. Kultuur tekitab potentsiaalset pehmet võimu seal kus see on atraktiivne teistele. Kultuuri puhul eristatakse kaht peamist kategooriat. Tavapäraselt eristatakse kõrgkultuuri, nagu kirjandus, kunst ja haridus, mis veetleb eliite; ning popkultuuri, mis on fokuseeritud massitarbimisele (nt popmuusika). Lisaks võib kultuur olla teatud väiksemale paikkonnale omane, rahvuslik või universaalne. Näiteks USA lõikab suurt kasu universalistlikust kultuurist. Piiratud väärtused ja madala arengutasemega kultuurid toodavad väiksema tõenäosusega pehmet võimu. (Nye 2004a, 11-13)

Samas kultuurilisi ressursse ei saa automaatselt võrdsustada pehme võimuga, need kultuurilised ressursid võivad küll aidata pehmet võimu tekitada, kuid ei tähenda automaatselt nende atraktiivsusest tulenevat eeldatavat käitumist. Nagu Nye toob näite, et Põhja-Korea diktaatorile meeldivad USA filmid ja pitsa, kuid see ei mõjuta tema üldist poliitikat USA suhtes. Samas see ei tähenda, et popkultuuri ressursid ei võiks toota pehmet võimu, aga iga jõu ressursi efektiivsus sõltub kontekstist. Samuti kultuurilised ressursid, mis ühes maailma regioonis võivad kasvatada pehmet võimu, võivad teises maailma regioonis seda hoopis õõnestada. Nt USA filmid, mis Hiinas või Lääne-Ameerikas on populaarsed, ei pruugi seda üldse olla Lääne-Ida riikides. (Ibid., 11 ja 15-16) Seega popkultuuri pehme võim on suurem ühiskondades, kus on sarnasem kultuur.

Kultuuri saab edastada ka läbi personaalsete kontaktide, visiitide, turismi ja (tudengi)vahetuste. Ideed ja väärtused, mida USA ekspordib igal aastal USA ülikoolides õppiva rohkem kui poole miljoni välisstudengi kaudu või Silicon Valley's edukalt tegutsenud

välisettevõtjate kaudu, kui need isikud jõuavad oma koduriigis eliidi sekka ja omandavad võimu. Teises riigis selle tegeliku olustiku tajumine aitab võidelda ka kunstliku propaganda vastu. (Nye 2004a, 13)

1.2.2. Pehme võimu meetmed

Nye toob oma teoorias välja järgmised peamised pehme võimu tegevusmeetmete tüübid:

A) Atraktiivsuse, külgetõmbe, eeskujuga sihtgrupi eelistuste muutmise ja mõjutamine.

Positiivne veetlus, mis baseerub heasoovlikusel, asjatundlikkusel ja karismal võib genereerida pehmet võimu. Kui aga toimijat tajutakse manipuleeriva või ebakompetentsena, siis kogu püüe olla teiste jaoks veetlev, võib kaasa tuua ükskõiksust või isegi vastumeelsust. Pehme võim sõltub tugevasti vastuvõtvast audientsist. See, mis on aktsepteeritav ja atraktiivne ühe sihtgrupi jaoks (ühes riigis) võib olla teises tõrjutav. (Nye 2011, 92) Selleks, et pehmet võimu efektiivselt rakendada, tuleb tunda sihtgruppi ja nede eelistusi.

B) Veenmine, et panna teisi tegema midagi, mida nad muidu ei teeks. Veenmine tähendab argumentide kasutamist, et mõjutada teiste tegevusi ja tõekspidamisi. Veenmine võib mõningal määral hõlmata ka manipulatsiooni, sest veenmisel kiputakse tähelepanuta jätma mõndasid asjaolusid, samal ajal kui rõhutatakse teisi. Ebaaus veenmine võib aga oma sisult olla lausa petmine. Siiski, ratsionaalsete argumentide kasutamine, faktid ja emotsionaalsed palved aitavad presenteerida teemat atraktiivsel viisil. Veenmise muudab eriti efektiivseks, kui see tuleb usaldatud allikast. (Ibid., 93) Nye järgi on pehme võimu veenmise juures erisus just võimel kõita, mis viib inimeste nõustumiseni (Nye 2004a, 6).

C) Agenda seadmine/strateegia pakkumine. Nye arutleb, et maailma poliitikas on olulisim seada agenda ja teisi kõita, mitte sundida neid muutma oma kavatsusi läbi ähvarduse kasutada sõjalist või majanduslikku jõudu (Nye 2002, 4-5). Agenda seadmine on lähedalt seotud veetluse ja veenmisega. Selleks, et muuta sihtgrupp veel enam veendavaks, tuleb argumendid raamida atraktiivselt. Agenda seadmise eesmärgiks on muuta sihtgruppi jaoks argumendid usutavateks ja legitiimseteks. Siiski, kui kujundatud agendat tajutakse manipulatsiooni ja propagandana, siis veenmisjõud variseb kokku. (Nye 2011, 93-94)

D) Ühiste eesmärkide kujundamine. Nye väidab, et ühised eesmärgid ja vastastikune sõltuvus on asjaolud, mis pehme võimu kontekstis viivad riike edasi, kuid lisaks loeb siin palju see, kas riik tegutseb kitsalt vaid oma huvides või laiemal lähenemisega, arvestades ka teiste huvisid (Nye 2004b, 8).

e) Moraalsus ja legitiimsus. Kui riigid legitimeerivad oma võimu teiste riikide silmis, siis nad kohtavad vähem vastupanu oma soovide teostamisel. Samuti, kui vastava riigi poliitikaid nähakse teiste silmis legitiimsena, siis suurendab see vastava riigi pehmet võimu. (Nye 2004a, x ja 10)

f) Kaasamine, koostöö. Nye nägemuses kaasaval võimul on võime kujundada, mida teised tahavad ning see toetub jõu rakendaja kultuuri ja ideoloogia atraktiivsusel (Ibid., 7).

1.2.3. Avalik diplomaatia

Avaliku diplomaatia termini tõi kasutusse Edmund Gullion, et distantseerida USA valitsuse püüdlusi edendada oma poliitikaid rahvusvaheliselt “propagandast” ja selle negatiivsetest kõrvaltähendustest (Dougherty 2013, 11). Avalik diplomaatia ei ole suunatud ainult välisriikide valitsustele, vaid peamiselt valitsusvälistele individidele ja organisatsioonidele, selleks et lisaks valitsuste levitatavatele vaadetele mitmekesistada sihtgrupi vaateid (Nye 2004a, 107). Avalik diplomaatia tegeleb välispoliitika kujundamiseks ja teostamiseks avaliku arvamuse mõjutamisega (About U.S. Public Diplomacy). Avalik diplomaatia on instrument, mida kasutatakse pehme võimu loomiseks.

Tänapäeval on valitsused jätkuvalt peamised diplomaatilised toimijad, kuid sellele vaatamata võivad rahvusvahelised organisatsioonid, valitsusvälised organisatsioonid, rahvusvahelised korporatsioonid ja isegi individid osaleda avalikus diplomaatias ja kujundada keskkonda valitsuse poliitikate jaoks (Kerr, Wiseman 2013, 198-202). Seega, avalikku diplomaatiat võib jagada ametlikuks valitsuste poolt ning valitsusväliste toimijate poolt kujundatuks.

Avalik diplomaatia on Nye järgi “läbipaistvad vahendid”, läbi mille riik suhtleb teiste riikide kodanikega ning tegevus on suunatud “välismaise audientsi informeerimisele ja mõjutamisele, eesmärgiga propageerida rahvuslikke huve ja edendada oma välispoliitilisi eesmärke.” Avalik diplomaatia on riikidevahelise suhtluse osa, mida teostavad vastava riigi

esindajad. See võib hõlmata hariduslikke vahetusprogramme, rahvusvahelisi külustusprogramme, keeleõpet, kultuuriüritusi ja kultuurivahetust, raadio ja televisiooni ning Interneti veebilehti. Avaliku diplomaatia eesmärgiks on kujundada riigi kuvandit või reputatsiooni sihtriigis, selleks et mõjutada sealset avalikku arvamust. (Dougherty 2013, 11-12)

Digitaalse meedia ja teiste kommunikatsioonivormide kiire evolutsiooni tõttu on traditsiooniline avalik diplomaatia asendumas “uue avaliku diplomaatiaga”, milles mitteriiklikud tegijad, sh valitsusvälised organisatsioonid, rahvusvahelised organisatsioonid, ülikoolid, religioossed organisatsioonid, rahvusvahelised ettevõtted, isegi mõjukad veebileheküljed opereerivad kui “muutliku globaalse keskkonna uute teemade ja kontekstide tõstatajad.” See esitab omakorda väljakutse valitsuste ainuvõimule luua oma sõnumeid. (Dougherty 2013, 13) Seega on valitsused üha rohkem teiste riikide organisatsioonide ja inimgruppidega toimuvast kommunikatsioonist kõrvale lükatud.

1.3. Kõva, pehme ja nutika võimu erinevused ning seosed

Pehme võimu vastandiks on kõva võim. Kõige levinumad kõva võimu ressursid on Nye eristuse järgi jõud, sanktsioonid, tasu ja altkäemaksud. Nye toob kõva võimu meetmetena esile majandusliku peibutamise, vastava käitumise eest maksmise, ähvardamise, sõjalise või majandusliku sunni kasutamise ning lõpuks jõu kasutamise, et sundida teist riiki toimima soovitud viisil. (Nye 2004a, 5-8)

Erinevus kõva ja pehme võimu vahel seisneb võimu rakendaja poolt kasutatavates ressurssides ja tegevusmeetmetes (Ibid., 7). Pehme ja kõva võim on omavahel seotud, sest mõlemal on võime saavutada eesmärged teise osapoole käitumist mõjutades. Pehme ja kõva võimu eristamine ei ole alati lõplik, vaid võib olla muutuv, kuna mingid muutused võidakse ellu viia kasutades kõva võimu, kuid hiljem võidakse seda pidada legitiimseks. (Nye 2004c) Nt võidakse kasutada sundivat jõudu institutsioonide loomiseks, mida hiljem hakatakse pidama legitiimseks. Mõned riigid võivad teisi pidada atraktiivseteks ka kõva võimu alusel võitmatuse või vältimatuse müüdi tõttu (Nye 2004a, 7). Hästi juhitud sõjalised jõud võivad olla atraktiivse kuvandiga; inimesed võivad olla võlutud tugevusest ja sõjalisest koostööst ning väljaõppeprogrammide, mis kõik võib luua rahvusvahelist võrgustikku. Ka majanduslikud ressursid võivad toota mõlemat, nii kõva kui pehmet võimu (sundida või köita). Edukas majandus on oluline veetluse allikas, kuid samal ajal võib see toota ressursse, mida võidakse

kasutada kui kõva võimu vahendit rahaliste maksete või sundivate sanktsioonide näol. (Nye 2007, 166-167)

Üks erinevusi kõva ja pehme võimu vahel seisneb võimu ressursside ainelisuses. Pehme võimu ressurssid on tüüpiliselt mittemateriaalsed ressurssid: kultuur, ideoloogia, väärtused, institutsioonid. Nye toob ka esile, et pehme võimuga juhtimine on majanduslikult odavam - kui võimukandja esindab väärtusi, mida teised tahavad järgida, siis selline juhtimine maksab vähem. (Nye 2004a, 6 ja 11) Vastandina kõva võim tugineb materiaalsele ressurssidele, nagu relvajõud ja majanduslikud vahendid (Wilson 2008, 114). Kõva võimu vormi keskseks elemendiks on tegutseja võimekus koguda nii palju vajalikke füüsilisi ressursse ning tegutseja võimekus ähvardada seesuguste ressursside kasutamisega ning oluline on, et ähvardaja suudab seda reaalselt ka ellu viia (Pallaver 2011, 81).

Mõnikord samad võimu ressurssid võivad mõjutada tervet käitumise spektrit sunnist külgetõmbeni. Riik, mis kannatab majandusliku ja sõjalise allakäigu käes, ei kaota tõenäoliselt mitte ainult oma kõva võimu ressursse, vaid samuti teatud osa oma võimest kujundada rahvusvahelist agendat ja teatud osa atraktiivsusest. Kui riigi kõva võimu ressurssid kahanevad, siis on tõenäoline kaotada ka pehmet võimu. (Nye 2004a, 9)

Samas pehme võim ei sõltu kõvast võimust. Näiteks Vatikanil puuduvad sõjalised jõud sootuks, kuid selle pehme võim on väga mõjuvõimas. Mõnikord riigid naudivad suuremat poliitilist prestiiži, kui nende sõjaline või majanduslik kaal võiks lubada, sest nad määratlevad oma rahvuslikke huve selliselt, et need sisaldavad atraktiivseid aluseid, nagu majandusliku abi andmine või rahutagamine. Näiteks Norra on viimaste aastakümnete jooksul olnud aktiivne rahukõnelustes erinevates maailma regioonides. Norralased ütlevad, et see kasvas välja nende Luteri misjonäri pärandist, kuid samal ajal rahutagaja hoiak identifitseerib Norrat väärtustega, mida jagavad teised riigid/rahvad, mis omakorda kasvatab Norra pehmet võimu. (Ibid., 9-10)

Pehme võimu üheks keskseks teguriks on legitiimsus, mis on ühtlasi iga otsuse kõige tähtsamaks elemendiks. Teatud määral võib öelda, et kõva võim võib olla efektiivne ka ilma legitiimsuseta, kuid pehme võimu puhul eelnev ei kehti ning seda võib pidada nende kahe võimu vormi üheks olulisemaks erinevuseks. (Pallaver 2011, 88)

Kui autoritaarsete riikide juhid saavad kasutada sundi ja käsutada, siis demokraatlike riikide poliitikud peavad tuginema rohkem pehmematele väärtustele. (Nye 2004a, 6) Demokraatia aina suurem levimine raskendab ja pidurdab oluliselt kõva võimu kasutamist.

Demokraatia levik maailma süsteemis on vähendanud sunni ja jõu kasulikkust, kuna inimestel on suurem võim otsuste tegijate üle, kes saaksid neid meetmeid kasutada. Inimestele on antud üha enam poliitilist jõudu ning seetõttu on neil võimalik ka vastu astuda tugeva võimu meetmete kasutamisele. Samuti on rahvusvaheliste organisatsioonide levik ja mõjuvõimu kasv tugevdanud koostöö võrgustikke olles samaaegselt pehme võimu olulisteks teguriteks. (Gallarotti 2011, 35-36 ja 40)

Kõva võimu kriitika seisneb peamiselt asjaolus, et selle kasutamine tänapäeva maailmas ei ole enam riikide jaoks efektiivne ning see võib osutuda vägagi kulukaks. Gallarotti tõi välja kolm peamist rahvusvahelise areeni muutust, mida tugeva võimu meetmed enam hoomata ei suuda – globaliseerumine ja vastastikune sõltuvus, demokraatia levik ning rahvusvaheliste organisatsioonide tugevnemine. Maailm on jätkuvalt muutumas „pehmemaks“ ja sõltavamaks. Sunduslike meetmete kasutamine on väga kulukas, kuna teiste riikide karistamine või ähvardamine on võrdväärne enesega karistamisega. Raskuskese on liikunud jõu ja sunni juurest koostöö poole. Globaliseerumine on tugevdanud vastastikust sõltuvust läbi sotsiaalsete ja majanduslike protsesside lõimimise rahvusvahelises süsteemis. Globaalne ajastu on taganud tsiviilühiskondadele võimaluse saada ja edastada informatsiooni ning liikumise võimaluse, ka need aspektid suurendavad omavahelist seotust nii rahvusüleste tegutsejate kui ka riiklike valitsuste vahel. Konkurentsi puhul ei ole niisiis jõud või ähvardus enam sama efektiivne kui varem. (Ibid., 33-34)

Lisaks pehme ja kõva võimu eristamisele arendas Nye ka nutika võimu (smart power) kontseptsiooni, mis tähendab pehme ja kõva võimu paralleelset kasutust (Nye 2004a, 32). Nutika võimu kontseptsiooni kohaselt peaks rahvusvahelise poliitika teostamisel toetuma nii pehmele kui ka kõvale võimule selleks, et saavutada paremaid tulemusi teiste riikide üle, kes kasutavad ainult pehmet või kõva võimu lähenemist. (Gallarotti 2011, 2)

1.4. Kriitika pehme võimu suhtes

Pehme võimu skeptikud väidavad, et kõva võim on kõige efektiivsem välispoliitika vahend. Gray väidab, et kõva võim peab jääma põhiliseks poliitika instrumendiks, kuivõrd pehme võim ei ole sobilik suunamise ja kontrolli poliitikas, sest see toetub liiga palju sellele, kuidas riigid üksteist tajuvad. (Gray 2011, ix) Teised, nt Ferguson, väidavad, et pehme võimu teoorias ei ole midagi uut, et seda nimetatakse imperialismiks. Samuti väidab ta, et pehme

võimu ulatus on piiratud ning arutleb, et kultuurilise imperialismi tegelik vedur on kõva võim. Ferguson'i hinnangul "pehme võim on lihtsalt sametist kinnas, mis varjab raudset kätt." (Ferguson 2004, 24)

Cooper peab pehme võimu nõrgaks küljeks aspekti, et pehme võimu kultuuriline tugevus ei saa olla oma mõjukuselt võrdväärne poliitilise võimuga. Samuti peab ta pehme võimu nõrkuseks selle mõju liigset ajakulu, kus teatava praktika/väärtuse/arusaama kasutuselevõtt võib esialgsest „tähtajast“ tunduvalt hiljem aset leida. (Cooper 2004, 170-171)

Samuti on pehme võimu puhul osutatud selle ebaefektiivsusele ja laialivalgusele. (Neo) realistid rõhutavad kõva võimu ning väidavad, et pehme võim on lihtsalt selle peegeldus. Nad väidavad, et riigid saavad kasutada pehme võimuga seonduvaid meetmeid ainult läbi kõva võimu rakendamise. Nende käsitlemise järgi ainult riigid, kellel on tugev sõjaline ja majanduslik võimekus, suudavad pehmet võimu efektiivselt kasutada. (Liaropoulos 2011)

Pehme võimu osas on kritiseeritud ka selle mõõdetavust, antud aspekti on kajastatud järgmises alapeatükis.

1.5. Pehme võimu mõõtmine

Kõva võimu vormi on lihtsam näha ja selle tulemid on kergemini mõõdetavad (Pallaver 2011, 81). Kõva võimu osas saab näiteks mõõta kaitsekulutusi, relvajõudude suurust, SKP-d ja majanduslike sanktsioonide efektiivsust. Pehme võimu osas on enim kritiseeritud selle mõõdetavust. Oma olemuselt on pehme võimu vorm suhteline ja haaramatu kontseptsioon, mida on keeruline nõ koguseliselt mõõta. Äärmiselt raske on mõõta mõjukust, reputatsiooni ja kultuurilist mõju. (Liaropoulos 2011)

Samas Nye järgi tuleb pehme võimu mõõtmisel teha vahet võimu ressurssidel ja meetmetel. Nye väitel on pehme võimu ressursse võimalik ka koguseliselt arvestada, nt mõõta ja võrrelda kultuuri, kommunikatsiooni ja diplomaatia ressursse, mis võivad tekitada riigile pehmet võimu. Avaliku arvamuse küsitlused võivad näidata kvantitatiivseid muutusi riikide atraktiivsuses aja jooksul. (Nye 2006)

Vahendid, mis toodavad atraktiivsust on pehme võimu ressurssid ning seda, kas kindel vahend on ressurss, saab mõõta küsitlustega. Juba hinnag, kas kindel ressurss viib seatud eesmärgini, sõltub konkreetste juhtumite ja nende konteksti hoolikast hindamisest. Selleks, et mõõta vahendi mõju sihtgrupi käitumisele, on esmalt vaja teada ka sihtgrupi eelistusi. Pehme

võim sõltub väga palju kontekstist ja konteksti muutudes võib ka võim kergesti haihtuda. (Nye 2004a, 6)

Reaalse võimu seisukohalt on oluline ka see, et potentsiaalsed võimu ressursid ei kandu alati üle reaalseks võimuks soovitud tulemuste saavutamise näol ehk veetlus ei pruugi tekitada konkreetset võimu poliitika tulemuste üle. Selleks, et seda tõenäosust suurendada, peab potentsiaalne pehme võimu komponent olema atraktiivne just konkreetse audientsi silmis, et läbi nende veetlemise mõjutada poliitika tulemusi. (Nye 2004a, 6)

Mõned pehme võimu teooria skeptikud on väljendanud, et populaarsuse mõõtmine arvamusküsitlustega annab hetketulemuse ning seda ei tasuks võtta väga tõsiselt. Arvamusküsitlused on põhilised aga ebatäiuslikud pehme võimu ressursside mõõtmise vahendid, sest esiteks varieeruvad vastused sõltuvalt sellest, kuidas on formuleeritud küsimused ning kui sama küsimust esitatakse järjepidevalt teatud ajaperioodi tagant, siis need vastused esindavad pigem hetkepilti kui pidevat pilti. Arvamused võivad muutuda ja sellist muutuvust (volatiilsust) ei saa püüda iga küsitlusega. Veel enam, poliitilised liidrid peavad tihti tegema õigeid, kuid ebapopulaarseid otsuseid, mis kahjustavad nende populaarsust lühiajalises perspektiivis, kuid hiljem, kui need otsused on ühiskonnas aktsepteeritud, võivad ka populaarsusnäitajad taas paraneda. Ka välispoliitikas ei ole populaarsusnäitajad midagi lõplikku. Sellegi poolest peetakse küsitlusi heaks meetodiks, kuivõrd annavad esmase umbkaudse hinnangu ning teatud perioodi tagant korduvalt läbiviidavad küsitlused vaid kinnistavad vastavaid trende. (Nye 2004a, 18)

Nye rõhutab, et pigem on hoolikad juhtumiuuringud meetodiks, kuidas selgitada riikide kõva ja pehme võimu strateegiaid. Seetõttu juhtumiuuring (case study), mis annab sügavama ülevaate konkreetsest juhtumist, annab eeldatavasti parema tulemuse pehme võimu tulemuste hindamisel. (Nye 2007, 172)

1.6. Pehme ja kõva võimu ressursside ning meetmete koondjaotus

Alljärgnevasse tabelisse 1 on kogumis koondatud kogu esimeses peatükis kaardistatud ja käsitletud Nye pehme võimu teoorias välja toodud pehme ning kõva võimu ressursid ja meetmed.

Tabel 1: Pehme ja kõva võimu ressursside ja meetmete koondjaotus.

	Kõva võim	Pehme võim
Ressursid	<ul style="list-style-type: none"> • Jõud (sõjaline) • Majanduslikud sanktsioonid ja ressurside varu nendeks • Tasu, kinnimaksmine, altkäemaks ja ressurside varu nendeks 	<ul style="list-style-type: none"> • Institutsioonid • Väärtused • Ideed, ideaalid, ideoloogia • Kultuurid • Poliitikad, välispoliitika
Tegevus-meetmed	<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleerimine, peibutamine (majanduslik) • Manipuleerimine, pettus • Käskimine • Ähvardamine, surve avaldamine, sundimine (diplomaatiline, majanduslik, sõjaline) • Sanktsioonide, jõu, vägivalla kasutamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Veetlus, atraktiivsus, külgetõmbejõud • Õiglus • Legitiimsus • Moraalsus • Kaasamine, koostöö • Ühiste eesmärkide kujundamine • Agenda seadmine, strateegia loomine • Teiste eelistsute seadmine • Eeskuju • Majandusliku abi andmine • Rahutagamine • Kaitsmine • Diplomaatia, liitlassuhted • Veenmine • Ühiste väärtustele rõhumine • Kohustusele rõhumine

2. VENE ÕIGEUSU KIRIKU PEHME VÕIMU KOMPONENDID

Erinevad pehmet võimu uurinud eksperdid on öelnud, et Vene Õigeusu Kirik on üks olulisemaid Venemaa “pehme võimu” instrumente. Käesolevas peatükis uurin ma, mis on need komponendid (ressursid ja meetmed), mis teevad VÕK-ist esimeses peatükis toodud Nye teooriast lähtuvalt pehme võimu vahendi.

Venemaa on väga pikaajaliste õigeusu traditsioonidega maa, õigeusuk võeti seal vastu juba 988.aastal pKr. Õigeusu kirik kujunes kiiresti mõjukaks institutsiooniks ning kiriku juhtkonna poliitiline võim aina kasvas. (Gecse 2012, 23-25) Kohati kippus kirik ka liiga palju võimu taotlema, mis päädis sellega, et Peeter Suur ei lasknud enam uut patriarhi valida ning 1721-1917 valitsesid Vene tsaarid läbi enda määratud Püha Sinodi sisuliselt ise ka õigeusu kirikut. 1918.a. kommunistide võimule tulekuga hakati kirikut ühiskonnas maha suruma, kommunistlik partei hakkas kirikut ja usklikke järjest rohkem diskrimineerima ning asuti ründama religioosseid vaateid ja moraali, mida peeti sotsialistlikule ühiskonnale võõraks. (Petrenko 2012, 3) Massiliselt suleti kirikuid ja vaimulikke vangistati. Teise maailmasõja ajal jällegi kiriku positsiooni tõsteti, kui Nõukogude võimul oli vaja rahvast motiveerida ja mobiliseerida ning vaja oli apelleerida ka traditsioonilistele õigeusu väärtustele, nagu ühtsus, vendlus ja eneseohverdus. Kirikul lubati taas vabamalt tegutseda, kuid kirikult oodati omakorda toetust sõjapingutustes. (Walters 1986, 139) 1943.a. kiriku juhtide ja Stalini kohtumise järel õigeusu kirik “rehabiliteeriti”, kuid ühtlasi muutis NL valitsus õigeusu kiriku oma poliitika tööriistaks nii sise- kui välispoliitikas (Gecse 2012, 284-285). Umbes 70 aasta jooksul oli õigeusu kirik tõsiselt alla surutud ning NSVLi ametlikuks ideoloogiaks oli “Marksismil-Leninismil” tuginev “teaduslik ateism” (Coyer 2015). 1987.aasta *perestroikaga* tõstis Gorbatsšov taas õigeusukirikuga positsiooni ühiskonnas. 1988.a täitus ka 1000 aastat õigeusu vastuvõtmisest Venemaal. Gorbatsšovi lähtekoht oli, et kirik võiks olla liitlaseks tema kampaanias moderniseerida riiki, et muuta seda efektiivsemaks ja tõsta moraali ning pidurdada Nõukogude ühiskonna allakäiku. (Garrard, Garrard 2008, 1-3) Niipea kui NL 1991.a. lagunes, hakkas VÕK taas üles ehitama oma varasemat mõjukat rolli Vene ühiskonnas.

2.1. VÕK mõjuka institutsioonina VF ühiskonnas ja võimusüsteemis

1990ndate keskel seisis Venemaa poliitiline eliit silmitsi tõsise legitiimsuskriisiga ning otsis teed oma mandaadi tugevdamiseks. Kreml märkas potentsiaali VÕKi toetamises, kuivõrd

seada institutsiooni tajuti enamiku venemaalaste poolt positiivselt. Riigivõimu ja kiriku üksteist täiendavad huvid andsid esimesed ajendid kiriku-riigi headesse suhetesse. (Curanovic, 2015) Need faktorid aitasid omakorda kaasa VÕKile, et suruda 1997. aastal sisse muudatused religioossete vabaduste seadusesse, mis piiras “välismaise” päritoluga religioossete ühenduste vabadusi ning asetas VÕKi Vene religioonimaastikul tagasi juhtivale positsioonile, et see saaks kujundada tärkavat rahvuslikku kultuuri. (Coyer 2015) Seaduseparandus kinnitas VÕKi erilist rolli ning nelja “traditsioonilise” religiooni eksisteerimist VFs: õigeusk, islam, budism, judaism (Curanovic, 2015). “Traditsiooniliste” religioonide kategooria kasutuselevõtt õhustas konstitutsioonilist põhimõtet religioossete institutsioonide võrdsusest, kuivõrd VF põhiseadus ütleb, et “Vene Föderatsioon on ilmalik riik ning ühtki religiooni ei tohi asetada riikliku või kohustuslikku staatusesse” ning et “religioossed ühendused on riigist eraldatud ja seaduse ees võrdsed” (Конституция Российской Федерации 1993, punkt 14).

Vladimir Putini võimule tulekul tajus ta kohe VÕKi kasulikku rolli natsionalismi võimendamisel ja fakti, et VÕK jagas tema nägemust Venemaa rollist maailmas ning seejärel hakkas Putin veelgi tugevdama kiriku rolli Vene ühiskonnas (Coyer 2015).

Kiriku ja riigi suhtes nähti taas tsaari ajal kehtinud sümfoonia printsiibi tekkimist. Mõiste pärineb Bütsantsi impeeriumist ning tähendab poliitiliste ja religioossete struktuuride lähedast vastastikust toimet ning tandemina tegutsemist võimu teostamisel (Leustean 2015). Ka VÕK ise viitab tihti oma koostööle riigiga, kasutades vana Bütsantsi “sümfoonia” terminit. Samas Bütsantsis tähendas kiriku ja riigi suhtes sümfoonia, et kumbki ei allunud teineteisele. Venemaa kontekstis on aga harmoonilist “sümfooniast” harva eksisteerinud. Putini valitsemisaja Kremli ja VÕKi suhteid on nimetatud ka “asümeetriliseks sümfooniaks”: kiriku jätkuv subordinatsioon riigile, nii nagu see oli tsaari ja Nõukogude ajal. (Anderson, 2007) Moskva Religiooni ja Õiguse Instituudi direktori Roman Lunkin’i hinnangul tajub enamik Vene ühiskonnast VÕKi seotust ja kokkukuuluvust riigivõimuga, mitte ei nähta VÕKi riigivõimust sõltumatusena. (Goble 2011)

Liim, mis hoiab koos liitu Putini ja VÕKi vahel ja mis kõige rohkem seletab nende vastastikku-toetavat tegevust, on jagatud, sakraliseeritud visioon Vene rahvuslikust identiteedist ja ekseptsionalismist. Venemaa selle visiooni kohaselt ei ole, ei Lääs ega Aasia, vaid pigem unikaalne ühiskond, mis esindab unikaalset väärtussüsteemi, mida usutakse olevat jumalikult inspireeritud. Sellist ideoloogilist suunda Venemaal esindab Aleksandr Dugin. Selle

visiooni kohaselt kiriku, riigi ja ühiskonna vahelises suhtes domineerib riik, VÕK on riigi partneriks ning üksikisikud ja eraorganisatsioonid toetavad mõlemat, nii kirikut kui riiki. See on kindlustanud Putinile ideoloogilise õigustuse teisitimõtlejate mahasurumisel ja aluspõhimõtted kiriku koostööle Kremli kodanikuühiskonna gruppide või teiste religioossete gruppide mahasurumisel, kes ei nõustu aktsepteeritud poliitiliste vaadetega. (Coyer 2015)

Ilmselgetel põhjustel (ajalooline roll, järgijate arv, infrastruktuuri suurus jne) hõlvab VÕK keskse koha Kremli poliitikas. VÕK ja riik teevad koostööd valitud avaliku sfääri alades - seda koostööd on kutsutud "sotsiaalseks partnerluseks". See hõlmab VÕKi teenistust armees, kinnipidamisasutustes, sotsiaalhoolekande keskusets, koolides, lastekodudes, vanadekodudes. Sotsiaalse partnerluse raames on VÕK arendanud kontaktidevõrgustiku riigiorganite ja institutsioonidega (nt Föderaalne Migratsiooniteenistus, Föderaalne Riigikassa, Prokuratuur, Tervishoiuministerium, Toll jne), koostöö käigus on sõlmitud kahepoolsed lepped, mis reguleerivad selle koostöö ulatust, eesmärke ja põhimõtteid. (Curanovic, 2015)

Putin on võrrelnud Venemaa "traditsioonilisi religioone" (õigeusk, islam, judaism, budism) selle tuumakilbiga, deklareerides et "mõlemad, VF traditsioonilised usud ja VF tuumakilp, on Venemaa suveräänsust tugevdavad elemendid ja loovad vajalikud eeldused säilitamiseks Venemaa sisemise ja välise julgeoleku" (Van Herpen 2016, 134).

Dmitri Medvedev ütles oma presidentuuri ajal, et "VÕK on suurim ja kõige respektieritum sotsiaalne institutsioon moodsal Venemaal". Kuigi Venemaal on ametlikult kirik ja riik eraldatud, Medvedev jätkas, et tugevdadamaks sotsiaalset stabiilsust tänapäeval, peavad riik ja kirik tegutsema koos nagu ei kunagi varem. Samuti kinnitas Medvedev patriarh Aleksius II-le, et erilist ja usalduslikku suhet VÕKiga hoitakse ja arendatakse Isamaa hüvanguks. Aleksius II teatas omalt poolt president Medvedevile, et kirik on valmis jätkama koostööd riigiga, kuna meil on üks Isamaa, üks ajalugu ja üks tulevik. (Lomagin 2012, 10-11)

Pärast 1991.a. on ainuüksi Venemaal taastatud või ehitatud üle 25 000 kiriku, avatud uusi kogudusi, rohkem inimesi hakkas käima kirikus ja määratlema ennast, kui õigeusklikke kirklasi - VÕK muutus ühiskonnas üha enam mõjukamaks sotsiaalseks ja poliitiliseks faktoriks (Petrenko 2012, 4).

Hinnangut VÕKi mõjukusest on kinnitanud mitmed uuringud, mis näitavad, et patriarh Kirilli tajutakse palju rohkem kogu Vene rahva "spirituaalse liidri ja moraalse mentorina", kui ühe religioosse konfessiooni juhti (Patriarkh Kirill: chetyre goda ... 2013). VÕKi mõju ei ole

Venemaal piiratud vaid religioosete küsimustega. 2012.a. Nezavisimaya Gazeta poolt koostatud 100 mõjukaima poliitiliste figuuri edetabelis platseerus patriarh Kirill kuuendal kohal, olles nt välisminister Sergei Lavrovist viis kohta ees pool (Orlov 2012).

Uuringute andmetel on Venemaa elanikkond end kasvavalt identifitseerinud õigeusklikeks. Levada Keskuse andmetel pidasid 2003.a. 59%, 2004.a. 60%, 2007.a. 69%, 2008.a. 71% elanikkonnast endid "õigeusklikeks" (Van Herpen 2016, 162). Levada Keskuse poolt 2011.a. teostatud uuringute järgi pidas end õigeusklikeks 69% Venemaalastest, moslemiteks 5%, katoliiklasteks 1%, protestantideks 1%, vähem kui 1% budiste ja juute ning 5% ateiste. 2013.aastal 68% Vene ühiskonnast deklareerisid end Vene õigeusu järgijatena. (Curanovic 2012b)

Levada Keskuse küsitlustest selgus, et kui Venemaalaste avatus religioossuse vastu on kasvamas, ei tähenda see, et elanikkond toetab ühiskondliku sfääri kasvavat kiriklikuks muutumist. 2011.a. lõpus avaldatud uuringu järgi 55% vastanutest leidis, et VÕK on Kremli liiga sõltuv; 48% pidas oluliseks, et VÕK seisaks riigist eemal; samal ajal aga 30% toetasid ideed teha Õigeusu Kristlus riigi religiooniks. (Curanovic 2012b, 11-12) 2013.a. uuringu järgi ca 50% vastanutest arvasid, et VF president peaks olema õigeusklik; üle 50% kiitsid heaks VÕKi mõju ühiskonna moraalile, aga need samad vastajad ei kiitnud heaks kiriku seotust riigi asjadesse (Россияне считают значительным... 2013).

Kuigi viimastel aastatel peab end õigeusklikeks ca 68% Vene ühiskonnast, siis selle religioossust iseloomustab suur disproportsioon enesemääratlemise ja rituaalse osaluse vahel. 2011.a. 69%-st õigeusklikest vaid 11% osales religioosetel teenistustel vähemalt 1 kord aastas ning 47% ei praktiseerinud usku üldse (Curanovic 2012b). 2013.a. 68%-st õigeusklikest vaid 13% väitsid praktiseerivat religiooni regulaarselt (В России растет число православных... 2014). Vjatšeslav Karpov selgitab oma teadusartiklis fenomeni, kus väga suur osa ühiskonnast määratleb end religioosselt, kuid reaalsuses religiooni ei praktiseeri. Nimelt Kreml on teadlikult kujundanud õigeusu rolli, kui traditsioonide ja moraalnormide integreerivat allikat. Religiooni üleloomulik aspekt on võimude poolt sihilikult jäetud tahaplaanile. (Karpov 2013) Liiga palju religiooset indu võib põhjustada pingeid ja potentsiaalselt kasvatada ekstremismi paljurahvuselises ja multireligioosuses riigis. Valitseva eliidi perspektiivist, peaksid venelased näitama lugupidamist kodumaa võimude, perekonna ja jumala suhtes ning seda täpselt selles järjekorras. (Curanovic 2015) Religiooni praktiseerimise vähesuse (kirikus käimine jne)

põhjuseks on, et õigeusk on saanud enamiku venelaste jaoks rohkem rahvusliku ja etnilise identiteedi küsimuseks, kui puhtalt usu küsimuseks. See tähendab, et paljude Venemaalaste jaoks on täna võimalik olla kindla usu pooldaja, ilma olemata usklik ning tegelikkuses paljud mitteusklikud ja ateistid nimetavad end “õigeusklikeks”, nagu ütles ka Valgevene president A.Lukashenko: “Ma olen Ortodoksne ateist.” (Van Herpen 2016, 162)

2.1.1. VÕKi positsioon VF välispoliitika süsteemis

Selleks, et mõista VÕKi rolli pehme võimu loomisel ja rakendamisel VF välispoliitika vallas, on oluline anda ka lühiülevaade VÕKi ja VF välispoliitikasüsteemi vahekorra.

Vene traditsioon kasutada religioosseid institutsioone riigi poliitika, sh diplomaatia, eesmärgil on pikk ajalugu. Moskva Patriarhaadi alluvuses 1946.a. loodud välissuhete osakond on läbi aegade olnud üks patriarhaadi mõjukamaid üksusi. Alates sellest ajast on VÕKis ka arendatud õigeusu vaimulikkonna diplomaatilist kogemust. Seda üksust on nimetatud ka VÕKi “intellektuaalseks köögiks”. See oli näiteks vastutav ka “VÕKi Sotsiaalse Kontseptsiooni” väljatöötamise eest. Patriarhaadi välissuhete osakonna juhi Kirilli (Gundyaev) valimine Aleksius II järel 2009.a. VÕKi patriarhiks on veel üks selge indikatsioon VÕKi välissuhete osakonna kesksest positsioonist. (Curanovic 2012b, 13) Peale patriarh Aleksius II surma teatas VF välisminister S.Lavrov, et on võimatu ülehinnata kiriku panust meie kodumaa positsioonide tugevdamisse maailmas ja Venemaa rahvusvahelise prestiiži tõstmisel (Payne 2010).

Enamik VÕKi püüetest välisriikides juhitaksegi läbi Moskva Patriarhaadi välissuhete osakonna, mille ülesandeks on hoida VÕKi suhteid teiste riikide ortodoksi kirikutega, mitte-ortodokssete kirikutega, kristlike organisatsioonidega, mitte-kristlike religioossete kogukondadega, samuti valitsuste, parlamentide ning valitsustevaheliste, religioossete ja avalike institutsioonidega välisriikides ning rahvusvaheliste organisatsioonidega. Praktikas opereerib VÕKi välissuhete osakond nagu välisministeerium, mis võõrustab suursaadikuid, reisib laialt ringi ja suhtleb ÜRO, EL-i, OSCE ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. (Curanovic 2012b)

VÕKi ja MIDi vaheline koostöö intensiivistus veel enam 2003.a., kui loodi spetsiaalne MIDi-VÕKi Töögrupp ning edaspidiselt pidi see töögrupp hakkama regulaarselt kohtuma, et arutada erinevaid välispoliitilisi küsimusi, sh VÕKi esindajate välismissioone. VÕKi esindajad kohtuvad regulaarselt MIDiga, et arutada VÕKi agendat Venemaa piiridest väljapool. (Kudors 2012, 15)

Alates 2004.a. välisminister olev Sergei Lavrov on korduvalt deklareerinud oma toetust tsaariaega ulatuvate ajalooliste sidemete uuendamisele MIDi ja VÕKi vahel, julgustanud nende koostööd ning on kiriku VF välispoliitikas osalemise selge toetaja. Selle tulemusena, ühisdelegatsioonid ja info vahetus mõlema institutsiooni (VÕK ja MID) diplomaatide vahel toimub regulaarselt. MIDi ja VÕKi tulevased diplomaadid läbivad alates 2013.a. sama erialase väljaõppe, kui MGIMO lubas preestritel osaleda doktoriõpingutel. (Curanovic 2015)

Kui välisminister Sergei Lavrov rääkis pressikonverentsil kümnendast selle töögrupi koostumisest, siis ei teinud ta saladust lähedasest koostööst riigi ja kiriku vahel. Rõhutades, et “Õigeusu väärtused vormisid Vene kultuuri ja Vene riikluse alused”, minister märkis rahuloluga, et kirik tegeleb samade ülesannetega, millega diplomaatia. Lavrovi sõnul tema ministeerium (MID) ja kirik (VÕK) “töötavad käsikäes”, “me teeme üht suurt tööd, mis on vajalik riigile.” (Van Herpen 2016, 138)

Välispoliitika süsteemis peavad mõned vaatlejad VÕKi seostamist Vene riigi võimuga just tähtsaks faktoriks VÕKi tegevuses, kuna see suurendab VÕKi rahvusvahelist võimekust. VÕKil on tugev positsioon rahvusvahelises keskkonnas, tahe tegutseda, valitsuse toetus ning on teisalt teiste osaliste poolt rahvusvahelistes suhetes nähtav, kui institutsioon mis ei ole ainult religioosne, vaid ka poliitiline. (Curanovic 2012b, 13-14)

Venemaa religioosse diplomaatia liikumapanevaks jõuks on fakt, et VÕK ja VF valitsev eliit jagavad paljusid vaateid. Kirik nagu Vene riiki, tajub post-sovetlikku territooriumit, kui Vene mõjusfääri. VÕK on Kremli post-sovetliku ruumi reintegratsiooni, sh Euraasia Liidu, samuti Vene diasporaa tugevdamisele suunatud initsiatiivide, nt Vene Maailm, üks peamisi toetajaid. Mõlemad, riik ja kirik, kirjeldavad Venemaad kui erilist tsivilisatsiooni ja üha sagedamini määratlevad seda läänele vastanduvana. Mõlema osapoole (VÕK ja MID) mureks on USA tasakaalustamata globaalne domineerimine ja üleskutse multipolaarse maailmakorra järele. (Curanovic 2015) VÕK on alati toetanud multipolaarsuse ideed rahvusvahelises süsteemis. VÕKi kontseptsioon kutsub üles tsivilisatsioonide mitmekesisusele globaalses maailmas. (Lomagin 2012, 9) Seega VF riigivõimu (sh MIDi) ja VÕKi koostöö aluseks on ka suuresti sarnased vaated ja huvid rahvusvahelises süsteemis.

Dokument “VÕKi Sotsiaalse Kontseptsiooni alused” määratleb ka kiriku missiooni rahvusvaheliste suhete ja riikliku välispoliitika osas, seal väljatoodu aitab mõista, miks kirik rakendab selliseid vaateid ja püüab neid kehtestada nii riigisiselt kui välisriiklikult.

Dokumendis nimetatakse VÕKi missioonidena: kristlike väärtuste esitamist; rahvuvalvet rahvusvahelisel ja rahvustevahelisel tasandil; rahvaste ja indiviidide vahelisele mõistmisele ja koostööle kaasaaitamist; heategevust ja sotsiaalset kaitset, eriti kriisipiirkondades ja situatsioonides väljaspool Venemaad, mis on seotud venelaste ja õigeusklike kristlastega; kiriku mõju edendamist läbi nii sekulaarse kui religioosse meedia; globaalseid ökoloogilise kaitse initsiatiive; majanduslikku tegevust kiriku, riigi ja ühiskonna huvides; abistamist multipolaarse maailma säilitamisel ja globaliseerumisest tekkivate ohtude tõrjumisel. (The Basis Of The Social Concept 2000).

2.1.2. VÕKi poolt VF sise- ja välispoliitika legitimeerimine

Religiooni kasutatakse sageli kui ideoloogilist vahendit poliitilise võimu legitimeerimiseks. Ka VÕKi tegevust võib näha sellises kontekstis, kuivõrd VÕK on nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt mõjukas institutsioon, siis on VÕKi avaldustel ja seisukohtadel mõju.

VÕK omab olulist moraalset, sotsiaalset ja majanduslikku kapitali, mis on hädavajalik inimeste mobiliseerimisel. VÕK on väga aktiivne sotsiaalses, majanduslikus ja hariduslikus vallas Vene poliitikas. Seeläbi võib VÕK lihtsalt muundada nendes valdkondades arendatud mõju poliitiliseks mõjuks. See võimekus legitimeerida mõningaid Kremli poliitikaid, teeb VÕKi hädavajalikuks ja atraktiivseks institutsiooniks. (Lomagin 2012, 7) VÕKi pehme võimu fenomeni uuriv Nicolai Petro väidab, et Putini pikaajased kõrged populaarsusreitingud peegeldavad tema sotsiaalse ja poliitilise agenda populaarsust, mis on populaarsed just seepärast, et nendel on VÕKi õnnistus. Vene president ja valitsus ammutavad tohutut sotsiaalset kapitali VÕKi poolsest avalikust toetusest. (Petro 2015)

Eriti rahvusvahelistes küsimustes väljendavad Vene riigi ja VÕKi esindajad alati samu positsioone, mis on selgelt eelnevalt kokku lepitud. Moskva Patriarhaadi kõrge esindaja Vladimir Legoyda on ka avalikult välja öelnud, et kirik ei saa olema kunagi jõud, mis on opositsioonis riigi administratsiooniga. VÕKi religioosset diplomaatiat iseloomustavad ühised vaated Kremliga rahvusvahelistes suhetes ja Venema rahvuslikes huvides. (Curanovic 2012b, 17) "Traditsioonilistelt" religioonidelt oodataksegi Kremli tegevuse legitimeerimist, kas see seostub poliitikaga Tšetšeenias, Putini kolmanda presidendi ametiajaga või Venemaa südamlike suhtega Iraaniga (Curanovic 2012a, 99).

VÕK näitab ka ise välja ambitsiooni omada mõju rahvusvaheliste suhete areenil, patriarh Kirill väljendas õigeuskiriku peapiiskoppide nõupidamisel, et rohkem ja rohkem riike tajuvad Moskva patriarhaati kui tähtsat ja lugupeetavat osalejat rahvusvahelises dialoogis ja et poliitiliste ja diplomaatiliste ringkondade kõrged esindajad näitavad huvi VÕKi arvamuse vastu konkreetsetes probleemides käesoleva aja rahvusvahelistes suhetes. VÕK omab mõjukat häält ja püüdleb ühiskondliku arvamuse esindamisele meedias, kiriku ametlikes dokumentides ja siseriiklikes avaldustes. Samuti VÕKi seisukohavõtnud kiriku esinduste juures ÜRO-s, OSCE-s, PACE-s. VÕK pakub kontseptuaalset ja ideoloogilist õigustust Vene valitsuse agendale, sh toimides valitusmeelse *think tank*'ina. (Petrenko 2012, 12)

VÕKi tegelik mõju Venemaa välispoliitikas väljendubki ka otsetstes üleskutsetes, kus VÕK kutsub teatud riike ja grupe üles otsesele tegevusele, mitte ainult kiriku enda huvides, vaid tegelikkuses Vene riigiametnike nimel, kes esindavad riiki rahvusvahelisel areenil (Ibid., 11-12).

Galina Petrenko toob oma uurimuses esile, et VÕK on toetanud ja pakkunud õigustust Venemaa ametlikele positsioonidele laias välispoliitilises spektris (Ibid., 12-13):

- Lääne sõjalistes interventsioonides endises Jugoslaavias, Iraagis, Afganistanis, Süürias;
- Reintegratsioon ja jõudude ümberkorraldus postsovetlikus ruumis, eriti Venemaa agressiivses poliitikas iseseisva Ukraina Läänemeelsete reformide vastu ja vene keele ning kultuuri edendamine riigis;
- NATO ekspansiooni Ida-Euroopas, eriti teistes õigeusklikes postsovetlikes Ida-Euroopa riikides, mida nähakse Venemaa huvide tsoonina ja mõjusfäärina;
- EL-i ekspansiooni, mis viis mitmed ajalooliselt Venemaaga tugevaid sidemeid omanud õigeusklikud riigid liitumiseni ühte tähtsaima ja mõjukaima globaalsese tegija ELiga;
- USA-Venemaa suhted;
- Lähis-Ida konfliktid, jne.

2.2. VÕKi poolt ideoloogilise raamistiku pakkumine

Nõukogude perioodil kehtinud ateismi ja kommunismi ideoloogia kadumisega sattus Venemaa 1990ndatel ideoloogilisse tühimikku. Venemaa kõhkles mõnda aega, et kuidas positioneerida ennast uuel globaalsel ideoloogilisel võitlustandril. Putini võimuletulekuga need kõhklused kadusid ning riigi ideoloogiliseks aluseks sai taas Vene õigeusu kirik. See

fenomen võib esmapilgul näida üllatav, kuid Venemaa pikaajalist õigeusu ideoloogia pärandit arvestades, ta seda tegelikult pole. Van Herpeni järgi ei saa kommunismi asendamist õigeusuga pidada ka väga fundamentaalseks pöördeks ideoloogias. Mõlemad, nii Nõukogude kommunism kui Vene õigeusk jagavad samu alustõekspidamisi, nagu Vene natsionalism, Vene imperialism, anti-liberalism, sügavalt juurdunud traditsionalism ja konservatism, vastumeelsus isikuvabadustesse ja inimõiguste poliitikasse, sügav sallimatus Lääne demokraatiasse. (Van Herpen 2016, 129 ja 149)

VÕK on samuti palju panustanud Venemaa identideedi kui “suur” võimu taastekkesse. Vene eliidi jaoks tugineb see staatus 3 sambal: sõjaline (tuuma) võimekus, oluline majanduslik jõud (tohutud energiaressurssid) ning selge ideoloogia eksisteerimine, mis võib olla atraktiivne riigist kaugemal (pehme võim). Kuni viimase ajani Venemaa välispoliitikal puudus see kolmas element. 1993.a. Venemaa välispoliitika kontseptsiooni järgi pidid Venemaa suhted teiste riikidega baseeruma pragmatismil. See vaatekoht oli vastuolus Venemaa välispoliitikas sajandeid pika messianismi traditsiooniga, oli see siis Venemaa kui Kolmas Rooma, panslavism või maailma kommunism. (Lomagin 2012, 11-12)

2.2.1. Väärtuste süsteem

VÕKi üheks enim edendatavaks kontseptsiooniks on traditsiooniliste väärtuste agenda. Curanovic leiab, et nihe traditsiooniliste väärtuste suunas sai peamiselt alguse Venemaa haavatud uhkuse tagajärjel, mis oli põhjustatud ebaõnnestunud katses 1990ndatel jõuda Läänele järele, siis hakkas Venemaa rõhuma vajadusele järgida oma enda moderniseerimise teed. Oma unikaalsuse rõhutamine sai vahendiks läänega võrdse staatuse saavutamisel. Venemaa poliitiline eliit, sh Putini-Medvedevi “tandem”, jõudis veendumusele, et Venemaa ei peaks kopeerima lääne lahenduste süsteemi, vaid selle asemel kohandama neid vastavalt oma traditsioonidega, rahvusliku karakteriga, mentaalsusega jne. Selle käsitluse alusloogika tähendas ka, et Venemaa peab jääma truuks oma poliitilistele traditsioonidele selleks, et olla oma moderniseerimise püüetes edukas, mis tähendas samuti, et Venemaad ei saa hinnata või selle üle kohut mõista lääne standarditest lähtuvalt. Venemaa edendas ideed oma arusaamast demokraatiast, samuti rõhutas oma sõltumatust läänest. Lisaks hakkas Venemaa markeerima kultuurilisi ja tsivilisatsioonilisi eraldusjooni. (Curanovic 2015)

2013.a. Valdai konverentsil peetud kõnes teatas Putin, et riigid peavad selles osas tegema kõik endast oleneva, et säilitada nende endi identiteedid ja väärtused, sest ilma

spirituaalsete, kultuuriliste ja riikliku enesemääramistea ei saa riik olla edukas globaalselt. Samuti teatas Putin: „Venemaa lükkab tagasi post-kristliku Lääne Euro-Atlantilise tsivilisatsiooni traditsioonilised väärtused. Venemaa peab taastatama oma traditsiooniliste väärtuste baasil.” (Meeting of the Valdai ... 2013) Samuti kõrvutas Putin Venemaad kui riiki, mis on ustav traditsioonilistele väärtustele, Euroatlantiliste riikidega, mis on hüljanud nende õiged moraalsed juured (Curanovic 2015). Putini sõnade kohaselt on traditsiooniliste kristlike väärtuste hülgamine viinud lääne moraalsesse kriisi ning Venemaa kavatseb tõrjuda seda trendi, kaitstes kristlikke moraali põhimõtteid nii kodus kui välismaal (Petro, 2015). 2014.a. Vene kultuuri poliitika alustes sedastatakse, et Venemaa väärtustesüsteemi kujundamisel omab erilist rolli õigeusk (Основы государственной культурной политики ... 2014). See näitab selgelt, et Venemaa väärtustesüsteemi allikaks on VÕK.

Venemaa ühiskondlikus diskursuses on traditsioonilised väärtused peaaegu täielikult identifitseeritud religioosete väärtustena. VÕK on ühtlasi traditsiooniliste väärtustele sisu andja, traditsiooniliste väärtuste kõige mõjukam edendaja Venemaal ning ühtlasi kõige tähtsam partner selles Vene riigile, kuivõrd üle 60% ühiskonnast suhestab end VÕKiga ning kiriku kõrge sotsiaalse usalduse tase teeb VÕKist võtmetähtsusega sotsiaalse institutsiooni. VÕK-il on ühtlasi ülioluline roll legitimeerida Kremli püüdlusi “väärtuste kaitsja” rollile. (Curanovic 2015)

VÕKi juhtimisel töötati 2011.a. välja ka dokument “Alusväärtused: rahvusliku ühtsuse vundament”, kus tuuakse välja nimekiri 17. traditsioonilise väärtusega, mis on Vene väärtuste süsteemi aluseks (Curanovic 2015): usk, õiglus (tähendades “rahva õiguspärast staatust rahvusvahelises kogukonnas”), rahu, vabadus (mis on piiratud moraalsete kohustustega), ühtsus (erinevate etniliste gruppide, sotsiaalsete klasside, poliitiliste gruppide vahel), moraalsus, väarikus, ausus, patriotism (defineerituna, kui armastus kodumaa, rahva ja kultuuri vastu, ajaloo austus ning valmidus eneseohverduseks), solidaarsus, halastus, perekond, kultuur ja rahvuslikud traditsioonid (iseloomustatud, kui austus omaenda kultuuri vastu ja teiste traditsioonide vastu), õitseng (materiaalne ja spirituaalne), usinus ja püüdlikkus, enesepiiramine (tarbimisest taandumine), pühendumus (kodumaale ja rahvale). Vene traditsioonilisi väärtusi nähakse kogumis traditsioone austavate, konservatiivste, läänevastaste, globaliseerumisvastastena (Petrenko 2012, 8).

Venemaa traditsiooniliste väärtuste diskursuse iseloomulikuks tunnuseks on Vene väärtuste konstrueerimine kontrastis lääne omadega. Samas Vene traditsioonis ei ole lääne väärtused alati sünonüümsed Euroopa omadega. Avalikus narratiivis on Venemaa end esitlenud ka kui vanade (õigete) Euroopa väärtuste kaitsjana, mis on peaaegu kadumas lääne ühiskondades. Selline eristamine hea, algse voorusliku Euroopa, ning halva, st allakäinud materialistliku lääne vahel on sügavalt juurdunud Vene identiteedis. (Curanovic 2015)

Vene poliitilise eliidi jaoks on religioonist tulenevad väärtused ülioluline komponent vaimesuse taastamiseks Vene ühiskonnas ja Venemaa võimustaatuse taastamiseks. Need sisemised protsessid on aluseks Venemaa väliseks aktiivsuseks. (Curanovic 2012b, 4) Venemaa ei tegele retraditsionaliseerimisega mitte ainult siseriiklikult vaid aktiivselt ka välispoliitikas. Välisminister Lavrovi avaldused indikeerivad, et retraditsionaliseerimine jõudis Venemaa välispoliitika diskursusesse, kui 2012.a. Lavrov ütles, et välispoliitika peaks olema juhitud religioossetest (traditsioonilistest) väärtustest. Venemaal on ambitsioon pakkuda liberalismi ja individualismiga seostatud lääne väärtustesüsteemile alternatiivi, mis teatud riikide ja kogukondadele võib olla palju atraktiivsem, kui EL-i pakutavad väärtused. (Curanovic 2015) Igal juhul loob Venemaa pakutud väärtuste süsteem võimaluse konkureerida maailmas avaliku toetuse pärast teiste majanduslike ja elustiili mudelitega.

Ühtlasi püüavad Kreml ja VÕK võtta Venemaale “traditsiooniliste väärtuste kaitsja” rolli. Lavrov on ka öelnud, et püüded õõnestada traditsiooniliste väärtuste süsteemi, esitab tõsist ohtu rahvusvahelisele korrale (Лавров считает опасным ... 2014). 2015.a. VF Rahvusliku julgeoleku strateegias sedastatakse, et riikidevaheline konkurents hõlmab järjest rohkem väärtusi ja ühiskonna arengu mudeleid, ...” (Стратегия национальной безопасности ... 2015, II ptk p. 13).

Traditsioonilistele väärtustele ja nende kaitsmisele pühendumine on võimaldanud Venemaal võtta välispoliitikas kasutusele moraalsuse faktori, st väärtustest tulenevatele moraalsele kohustustele apelleerimist. Venemaa väidab omavat moraalseid kohustusi, mis tulenevad tema pühendumisest traditsioonilistele väärtustele ja nende kaitsmisele. Sellisel kujul püüab Venemaa tegutseda sõltumatu normatiivse jõuna. (Pavlova, Romanova 2014) Patriarh Kirill nimetas Venemaad üheks vähestest riikideks maailmas, mis kujundab oma välispoliitikat kooskõlas moraalsete väärtuste ja rahvusvahelise õigusega (Патриарх Кирилл поставил внешнюю политику России ... 2014).

Samal ajal tahab Venemaa olla osaline lääne väärtuste diskussioonis ning püüab oma “kristlike väärtuste raamistikku” või vähemalt osa sellest kanda üle ka läänele. Vene riik toetab väga innukalt neid üleskutseid, sest ainult “jagatud väärtuste” kontekstis võib Venemaa saada täieõiguslikuks lääne poliitiliseks osaks. (Petro 2015) 2013.a. Venemaa välispoliitika kontseptsioonis nenditakse, et rahvusvahelise üldsuse konsolideerumise püüded nõuavad ühtsete väärtuste kujundamist, mis on koos tegutsemise aluseks, ühtsete spirituaalsete-moraalsete nimetajate tugisambaks on maailma religioonide alustena alati eksisteerinud printsiibid ja arusaamad (Концепция внешней политики ... 2013, ptk. II p. 21).

VÕK ja MID on inimõiguste narratiivis olnud aktiivsed ka rahvusvahelistes organisatsioonides ja erinevatel foorumitel - ÜRO Peaassambleel, ÜRO Inimõiguste Nõukogus, UNESCO-s, OSCE-s ja Euroopa Nõukogus - et seada küsitavuse alla Lääne monopol inimõiguste defineerimisel, õõnestada inimõiguste universaalset kehtivust ning relativiseerida seniseid universaalsete inimõiguste põhimõtteid. Teise tegevusliinina on VÕK/MID ÜRO-s üritanud inimõiguste rakendamist siduda traditsiooniliste väärtustega, kus erinevad riigid võiks inimõigusi rakendades võtta arvesse vastava riigi rahvuslikku konteksti. Samuti püüdsid nad seada traditsioonilised väärtused inimõigustest kõrgemale positsioonile. Mõningate inimõiguste ja traditsiooniliste väärtuste sidumist puudutavate resolutsioonide läbisurumisel oli MID/VÕK ÜRO-s ka edukas, kuid laiemalt ei leidnud nende initsiatiivid toetust. (Van Herpen 2016, 143-145)

2.2.2. Identiteedi faktor

Putin on oma valitsemisajal lähedases koostöös VÕK-iga püüdnud muuta õigeusku Vene identiteedi osaks (Coyer 2015). Selleks, et olla taas maailma suurvõim, vajab Venemaa instrumenti, mis teeniks kui ühendav kultuuriline faktor oma eneseidentifitseerimises. Selleks instrumendiks on kujunenud VÕK. (Payne 2010, 16) Ka 2015.a. rahvusliku julgeoleku strateegias on kirjas, et ülevenemaalise identiteedi aluseks on ajalooliselt loodud süsteem ühtsest vaimsetest-moraalsetest ja kultuurilis-ajaloolistest väärtustest, samuti VF paljurahvuselise elanikkonna eripärasest kultuurist, kui Vene kultuuri lahutamatu osast. (Стратегия национальной безопасности ... 2015, ptk. IV p. 77).

VF rahvusliku julgeoleku doktriinis on esile toodud, et Venemaa „tsivilisatsioonilise suveräänsuse” kindlustamiseks on vajalik tugev rahvuslik identiteet. See ei tähendavat täielikku isolatsioonismi välistest mõjudest aga pigem eeldab Venemaa enda kultuurilise ruumi

eksisteerimist, koos väärtuste, traditsioonide ja kohalike lahendussüsteemidega, mis võimaldavad genereerida oma enda ideid ja mitte lihtsalt kopeerida teiste omasid. (Curanovic 2012b, 6)

2.2.3. Konsolideerija

Kreml kasutab VÕKi vahendina ühiskonna konsolideerimiseks ning see on eriti oluline kriisi ajastul. Kui majandus on kriisis, siis nii regionaalsed valitsused kui keskvoim vajavad kirikut, sest sellel on rohkem legitiimsust kohaliku rahva seas. Kui kohaliku regiooni kuberner tuleks välja rahva ette teatega, et ei ole raha pensionite maksmiseks, siis poleks see eriti mõjuv. Kui aga preester tuleb ja ütleb, et rahadega on raskusi, siis inimesed ikka keerlevad ümber rahvusliku liidri, et kaitsta seda välise vaenlase eest. (Nechepurenko 2015)

Ka VF rahvusliku julgeoleku strateegias mainitakse religiooni Vene ühiskonna sidususe tagamise kontekstis (Стратегия национальной безопасности ... 2015, ptk. II).

Patriarh Kirill on selgelt öelnud, et välisriikidesse rajatud Vene õigeusu kirikute üheks oluliseks eesmärgiks on olnud ja on Vene rahva ühendamine. Kirill sõnas: „VÕKil on kogudused ja kloostrid paljudes riikides. Need ei ühenda mitte ainult venelasi, vaid ka teiste riikide põliselanikke Moskva Patriarhaadi kanoonilises ruumis, eriti Valgevene, Ukraina ja Moldova kodanikke... Kiriku kogukonnad ostivad võimalusi ühendamaks õigeusklikke kristlasi ...“ (Payne 2010, 6-7)

2.2.4. Kultuur ja haridus

Spirituaalsete väärtustega seotud kultuuri edendamist ja kaitsmist peetakse oluliseks ka VF rahvusliku julgeoleku strateegias, kus öeldakse, et strateegilisteks eesmärkideks rahvusliku julgeoleku tagamisel kultuuri valdkonnas on traditsiooniliste Vene vaimsete väärtuste, kui Vene ühiskonna aluste säilitamine ning tugevdamine, laste ja noorte riikluse vaimus kasvatamine, VF elanikkonna ülevenemaalise identiteedi ning ühtse kultuurilise ruumi säilitamine ja areng. Strateegia järgi rahvusliku julgeoleku tugevdamisele kultuuri valdkonnas aitavad kaasa kultuuri esmajärgulise rolli tunnustamine traditsiooniliste Vene spirituaalsete-moraalsete ja kultuuriliste väärtuste säilitamisel ja leviku laiendamisel ning VF paljurahvuselise elanikkonna ühtsuse tugevdamisel. Samuti VF kultuurilise suveräänsuse tagamine, võttes kasutusele meetmed Vene ühiskonna kaitsmiseks välise ideelis-väärtuselise ekspansiooni ja destruktiiivse

informatsioonilis-psühholoogilise mõjutuse eest. (Стратегия национальной безопасности ... 2015, ptk. IV p.76, 82)

Patriarh Kirill on väljendanud, et VÕKi kirikud ja kogudused välisriikides täidavad kultuurilist missiooni, nad on oluliseks sidemeks emamaa ja inimeste vahel, kes elavad kaugel oma sünnipärasest riigist (Payne 2010, 6).

Ka Vene kirikud iseenesest on kultuurilised sümbolid. Venema poolt arvukate kirikute rajamine välisriikidesse või vaidlusalastesse piirkondadesse on samuti osa VÕKi sümbolilisest rivaliteedist. VÕK markeerib sümbolilisi piire eelkõige uute kirikute püstitamisega. Vene kirikute ehitamine nt Roomas Püha Peetruse katedraali vastas asuvale mäele ja Pariisi südalinna Eiffeli torni lähedale on ühelt poolt Vene võimu sümboolne kuvand, kuid teisalt kannab ka ideed, et õigeusu tsivilisatsioon pakub alternatiivi sekulaarsele läänele. (Leustean 2015) VÕKi oluliseks kultuuriliseks rolliks on kahtlemata ka selle korraldatud näitused.

Hariduse osas peetakse VF rahvusliku julgeoleku strateegias oluliseks süsteemi loomist kodanike spirituaalseks ja patriootiliseks kasvatuses; haridussüsteemis, noorte- ja rahvastiku poliitikas printsiipide juurutamine spirituaalseks-moraalseks arenguks; kultuurilis-haridusliku tegevuse laiendamine. Samuti VF rahvusliku julgeoleku strateegias mainitakse religiooni Vene haridussüsteemis traditsiooniliste religioonide õpetamise kontekstis. Peatükis, mis käsitleb rahvusliku julgeoleku tagamist teaduse ja hariduse valdkonnas, peetakse mh oluliseks ülesandeks sekulaarse eetika põhialuste ja traditsiooniliste religioonide õpetamise kvaliteedi tõstmist. (Стратегия национальной безопасности ... 2015, p.70, 82) 2011.a. said religioossed teaduskonnad ja seminarid riikliku akreditaatsiooni, et väljastada akadeemilisi tiitleid ja kraade. 2012.a. juurutati religioon koolide õppeprogrammi. (Curanovic 2015)

2.3. VÕKi spirituaalse ruumi laiendamine

Alates VÕKi institutsiooni taastamisest Venemaal on see järjekindlalt püüelnud koostöös riigivõimuga maksimaalsele laienemisele ja püüdele üha rohkemate inimeste esindamisele. Lähtekoht on siin, et mida suurem auditorium, seda suurem mõju. Praegu on VÕKil üle 220 piiskopkonna üle maailma, koos üle 30 000 kogudusega. 2011.a. andmetel hinnati VÕKil olevat üle 150 miljoni järgija rohkem kui 60 riigis üle maailma. VÕK omab jurisdiktsioone 13 riigis peale Venemaa: Ukrainas, Valgevenes, Moldovas, Kasahstanis, Kõrgõstanis, Usbekistanis, Türkmenistanis, Azerbaidžanis, Leedus, Lätis, Eestis ja Jaapanis.

(Petrenko 2012, 4-5) Oma auditooriumi ehk spirituaalse ruumi määratlemisel on Venemaa kasutanud erinevaid kontseptsioone, millest järgnevalt toon ka ülevaate.

2.3.1. Spirituaalne julgeolek

Spirituaalse julgeoleku kontseptsioon tuli Venemaal kasutusele 1990ndate keskel, kui ühelt poolt pärast NLi lagunemist ja kommunismi lõppu kannatas Venemaa ühiskond ideoloogilise ja spirituaalse puuduse käes ning teisalt tulvas värskest avatud NL järgsesse keskkonda tohutult erinevaid Lääne misjonäre, sh evangeliste, katoliiklasi, mormoone, Jehoova tunnistajaid jt, kes seadsid üles misjoneid endise NL aladel. Need lääne misjonärid leidsid vastuvõtliku ja viljaka pinnase, põhjustades VÕKis hirmu, et selle võimalus taastada oma sotsiaalset mõju ei pruugi olla edukas ning et VÕK võib jääda lihtsalt üheks paljudest religioosetest organisatsioonidest Venemaal, mitte kui dominante religioosne institutsioon ja kultuuri kujundaja. (Coyer 2015)

1997.a. võeti VÕKi survele Venemaal vastu uus religiooni- ja usuvabaduste seadus, mis eristas “traditsioonilisi religioone” ja “mittetraditsioonilisi religioone.” Seadusega anti neljale “traditsioonilisele religioonile” - õigeusule, islamile, judaismile, budismile - “religioosse organisatsiooni” staatus, kes omasid legitiimset kohta Venemaal. Ülejäänud usuvoolud nimetati “mittetraditsioonilisteks religioonideks” ja anti staatus “religioossed grupid” ning enda registreerimiseks pidid nad tõestama, et on Venemaal tegutsenud rohkem kui 15 aastat. Uus seadus oli seega sihilikult diskrimineeriv kõigi teiste usuvoolude suhtes, sh protestantismi ja katoliikluse suhtes ning see pani sisuliselt ka piiri lääne usuvoolude pealtungile Venemaal. (Van Herpen 2016, 168-169) Seega oli spirituaalse julgeoleku kontseptsioon sihitud Venemaa “traditsiooniliste religioonide” kaitsmisele. Samas anti sellega õigeusule Venemaal juhtiv positsioon, sest eriti judaismi ja budismi järgijate arv oli ja on marginaalne.

Spirituaalse julgeoleku idee sõnastati esmakordselt ka 2000.a. Rahvusliku Julgeoleku Kontseptsioonis, kus Putini administratsioon deklareeris, et VF julgeoleku tagamine hõlmab samuti kultuurilise ja spirituaal-moraalse pärandi, ajalooliste traditsioonide ja ühiskondliku elu standardite kaitsmist ja Venemaa rahvaste kultuurilise pärandi säilitamist. Tuleb kehtestada riiklik poliitika säilitamiseks elanikkonna spirituaalne ja moraalne heaolu ning tõkestada välismaiste religioosete organisatsioonide ja misjonäride ebasoodus mõju. (National Security Concept ... 2000)

Veel enam, VÕK ja MID teevad koostööd, et kaitsta Vene diasporaa spirituaalset julgeolekut mitte-ortodokssete religioonide ja eriti sekularismi leviku eest välismaal. VÕK on vastustanud end Lääne-Euroopas leviva “sõjaka sekularismi” vastu ja seda kritiseerinud, nähes selles ohtu usutraditsioonide vastu. VÕKi kõrge tegelase Hilarion'i järgi on sõjakas sekularism üks kahest käimasolevast lahingust, mis võib vältimatult mõjutada õigeusu kiriku missiooni 21.sajandil. (Payne 2010, 8) VF on oma rahvusliku julgeoleku doktriinis toonud ohuna välja globaliseerumisest tingitud rahvusliku kultuurilise identiteedi ähmastumise. Venemaa näeb, et nüüd, kus autentsed Vene ideaalid ja spirituaalsus on sündimas, siis üheks peamiseks väljakutseks on läänestumine. (Curanovic 2012b, 6)

2.3.2. Kanooniline territoorium

Kanooniline territoorium on keskne kontseptsioon Ida-Kristliku õigeuskirikute süsteemis. See tähendab, et ühel patriarhil ei ole õigust konkureerida või oma usku pöörata teise patriarhi territooriumil. Euroopas on 15 autokefaalset, enamasti rahvuslikku kirikut. Nende seas 4 iidset patriarhaati: Konstantinopoli (Istanbuli), Antakya, Alexandria ja Jeruusalemma; 4 patriarhide poolt juhitud autokefaalset kirikut: Venemaa, Serbia, Rumeenia, Bulgaaria; 6 riiki või regiooni on juhitud (madalamal tasemel) metropoliidi või peapiiskopi poolt: Albaania, Kreeka, Küprose, Tšehhi, Slovakkia, Poola ja Siinai; lisaks Georgia oma, mis on juhitud katoolikus-patriarhi poolt. (Van Herpen 2016, 171)

1990ndatel VÕKi taaselustamise ja selle rahvusvahelise dimensiooni laiendamisel aktsepteeris VÕKi Püha Sinod põhimõtet “mitu riiki - üks patriarh” ehk VÕK nägi end valitsemas õigeusu kirikuid ka teistes riikides (Lomagin 2012, 6). Seega VÕKi kanooniline territoorium ületab VFi piirid. Moskva Patriarhaadi 2000.a. põhikirja (Art. I, 3) järgi: “VÕKi jurisdiktsioon hõlmab õigeusklikke, kes elavad VÕKi kanoonilisel territooriumil Venemaal, Ukrainas, Valgevenes, Moldovas, Aserbaidžaanis, Kasahstanis, Kõrgõstanis, Tadžikistanis, Türkmenistanis, Usbekistanis, Lätis, Leedus ja Eestis, samuti teistes riikides elavaid õigeusklikke, kes vabatahtlikult ühinevad VÕKi jurisdiktsiooniga.” (Potz 2008) Nagu näha hõlmab see nimekiri NL-ist iseseisvunud riike, välja arvatud Georgia.

VÕKi kanooniline territoorium on poliitiline ja kiriklik territoorium, mida VÕK haldab üle kogu maailma. VÕKi peamiseks kanooniliseks territooriumiks on nn “lähivälismaa” ehk endised NL riigid. (Payne 2015, 65)

VÕKi üks tegevussuundi oma kirikute, koguduste, usklike võrgustike suurendamisel on teistele õigeusu vooludele ja patriarhaatidele alluvate kirikute, kas veetluse, kavaluse või jõuga ülevõtmine Moskva Patriarhaadi kanoonilisse alluvusse. Üheks Kremli ja VÕKi märkimisväärseks eduks selles suunas oli 2007. aastal VÕKi ja Vene Õiguesu Kirik Väljaspool Venemaad taasühinemine (viimane oli VÕKist eraldatud alates bolševike võimuletulekust Venemaal). Välisminister Lavrov teatas, see on uus etapp meie püüetes konsolideerida Vene Maailma. (Payne 2010, 1-2) Kahe kiriku liitumises nähti ka Venemaa püüet käivitada uut globaalset kirikut, kui VFi peamist ideoloogilist relva ja elutähtsat välispoliitilist instrumenti. VÕKVV liitumisega omandas VÕK võrgustiku 323. kogudusest ja 20. kloostri ainuüksi USA-s ning üle miljoni kiriku liikme 30. riigis, mis võib pakkuda Venemaale suuremat mõju välismaal. (Van Herpen 2016, 154) Analoogsete välisriikides asuvate kirikute ja koguduste VÕKiga ühinemise initsiatiiv on aga VÕKi ja VFi tegevuses läbiv. Selliste initsiatiivide eesmärkideks on Venemaa emigratsiooni kogukondade taasühendamine üle kogu maailma, et laiendada Venemaa mõju ja kaitsta Vene emigrante. (Kazenko 2007)

VÕKi üks suundi oma kirikute ja koguduste võrgustiku laiendamisel ja Vene mõju suurendamisel on olnud Lääne-Euroopas ja mujal bolševike revolutsiooni järel kaotatud kirikute ja nendega seotud vara tagasisaamine ning ühtlasi nende allutamine Moskva patriarhaadile. Peale bolševike revolutsiooni paljud Vene kogudused ennekõike Euroopas lahkusid VÕK-ist ja läksid Konstantinoopoli Patriarhaadi alla, andes ka oma varad selle kontrolli alla. (Hackel 2006) 2001.a. koostas Kirill esialgse nimekirja kirikuhoonetest Euroopas, mida Venemaa ja VÕK võiks tagasi nõuda, selles leidis kirikuid nii Stockholmis, Kopenhagenis, Pariisis, Nices, Canneses, Biarritzis, San Remos, Florence's, Viinis, Baden-Badenis, lisaks St Nicholas Basilica Itaalias Baris, Budapesti Õigeusu katedraal ning see nimekiri oli kaugel täielikkusest. Venemaa ja VÕK on aegamööda tegelenud nende kirikute tagasinõudmisega, mitmed on tagasi saadud ja mitmedki nendest on toonud kaasa kohtuasju. (Van Herpen 2016, 155)

VÕKi aktiivses tegevuses Lääne-Euroopas asuvate õigeusu kirikute ühendamisel VÕKi alla nähakse Vene kiriku ekspansiooni teistele kirikutele kuuluvale kanoonilisele territooriumile. NL-i lagunemise ja õigeusuga identifitseerimisega, omandas kanooniline territoorium rahvusülese iseloomu. Enam ei olnud see piiritletud endise NL-i territooriumiga,

pigem oli see seotud Vene identiteedi algse ideega. Seega, kus iganes on maailmas venelased, VÕK nõuab, et nad on osa selle jurisdiktsioonist. (Payne 2010, 13)

2.3.3. Vene Maailm (Russkii Mir)

2007.a. asutas president Putin Vene Maailma Fondi, mille ülesandeks oli toetada vene keelt ja kultuuripärandit üle maailma. Suur osa selle pingutusest oli selgelt sihitud vene keele kasutamise säilitamisele endistel NL aladel ja Vene kultuuri edendamisele, et populariseerida Venemaa imidžit, suurendada Venemaa mõju naaberriikides ja aidata taastada Venemaa staatus maailma võimuna. (Petro 2015) Algse idee kohaselt pidid Vene Maailma moodustama etnilised venelased, VFi kodanikud, kes ei ole etniliselt venelased, Vene diasporaa, vene keelt kõnelevad välismaalased ning inimesed, kes tunnevad puudutatust Venemaa tulevikust (Curanovic 2015).

2009.a. hakkas Vene Maailma idee taha tulema VÕK. See ilmnes 2009.a. Vene Maailma Kolmandal Assambleel, kui patriarh Kirill rääkis, kuidas Russkii Mir peaks vastama globaliseerumise väljakutsetele. Kirik rõhutas spirituaalsete sidemete tähtsust üle rahvuslike eralduspiiride. Seda terminit “*russki*” ei kasutata sellest ajast, mitte kui geograafilist või etnilist kontseptsiooni, vaid kui spirituaalset identiteeti, mis viitab idaslaavlaste - Kiievi Rusi tsivilisatsiooni hällile. Algselt puhtalt pragmaatiline ja sekulaarne versioon Russkii Mir’ist on aeglaselt andnud teed kiriku mõju kasvule selles. (Petro 2015) Patriarh Kirilli sõnade kohaselt on Russkii Mir kogukond, mis baseerub õigeusul, vene kultuuril- ja keelel, samuti ühisel ajaloolisel määl ja ühisel sotsiaalmajandusliku arengu mudelil (Русский мир: пути укрепления ... 2009).

VÕK näeb ennast tegutsemas kaitsevallina liberalimi ja liberaalse demokraata eest mitte ainult Venemaal, vaid ka Vene Maailmas, mis VÕKi nägemuses hõlmab mitte ainult riike, kus on VÕKile alluv kohalik õigeusu kirik riigi peamine religioosne institutsioon (nagu nt Ukrainas ja Moldovas), vaid ka riikides, kus on nõ vennas-õigesu kirikud (nagu nt Georgias ja Armeenias) üle kogu endise Nõukogude Liidu ja Varssavi pakti riikide. Vene maailma narratiiv ühtib Vene riigi sooviga piirata lääne poliitilist ja kultuurilist mõju nii Venemaal kui Vene Maailma ruumis. (Hug 2015a, 12-13) VÕK seadis samuti eesmärgiks Vene Maailma kontseptsiooni kaudu ka oma “traditsiooniliste väärtuste” edendamise (Payne 2015, 67).

Riigi poolt kasutatuna on Vene Maailm tüüpiline poliitiline ja kultuuriline kontseptsioon. Mõlemas tähenduses kasutatakse seda Venemaa valitsuse heaks, et tugevdada riigi sisemist stabiilsust, taastada Venemaa staatus maailma jõuna ja suurendada selle mõju

naaberriikides. Vene Maailm on vajalik, et ümberpöörata ühiskonna sekulariseerimist kogu endises NL-is, patriarh Kirilli ülesannet on nimetatud Rus'i "teiseks kristianiseerimiseks". (Petro 2015)

VÕK ja selle Vene Maailm on esile kerkinud Venemaa pehme võimu seni puudunud spirituaalne ja intellektuaalne komponent (Ibid.).

2.3.4. Õigeusu keskus

Moskva muutmine maailma õigeusu keskuseks on Venemaa ajaloo erinevatel etappidel teemaks olnud. 1870. aastate alguses tärkas Venemaal uus vaimne vool, mis pidas tähtsaks Venemaa muutumist õigeusu keskuseks. Samuti 1943.a., peale Stalini poolt VÕKi muutmist oma poliitiliseks tööriistaks, tärkas taas plaan teha Moskvast õigeuskliku maailma keskus. (Gecse 2012, 198 ja 284-285)

Kuigi Venemaa plaanid oma pehme võimu ülesehitamisega algavad postsovetlikust ruumist, siis VFi ambitsioonid lähevad oma lähinaabritest kaugemale. Uue 21. sajandisse sobiva imidži loomine on Venemaa jaoks globaalne projekt ja selleks on maailma õigeusu kogukonna poolt Venemaa pidamine Universaalse Õigeusu Kiriku liidriks. Idee on Moskva seadmisest millekski selliseks nagu "Õigeusu Vatikan" või "Õigeusklike Riikide Konverents", mis indikeerivad, et slaavi õigeusku nähakse Venemaa ambitsioonides geokultuurilise alusvundamendina. (Curanovic 2012b, 22) Kui Venemaa suudab selle realiseerida, siis mõjutab see tugevasti ka Venemaa positsiooni.

Kremlis tellimusel Venemaal ilmunud ja VFi riigiteenistujatele soovitusliku raamatusarja „Projekt Venemaa” II osas tuuakse samuti väga tugevalt esile õigeusu rolli ning sedastatakse, et “Venemaa saab maailma impeeriumiks mitte majandusliku võimsuse pärast, vaid tänu õigeusule” (Проект Россия. Выбор пути ... 2007).

VÕK püüdleb lisaks talle kanooniliselt alluvatele välisriikide õigeusu kirikutele esindama ka iseseisvaid (autokefaalseid) kirikuid. VÕK püüab siin kasu lõigata õigeusu universaalsusest ja püüdleb kogu õigeuskliku maailma esindajaks. Kuigi VÕKi mõju on märgatavalt nõrgem väljaspool selle kanoonilist territooriumi ja SRÜ-d, püüdleb VÕK headele suhetele teiste õigeusklike riikidega. Viidates ühistele traditsioonidele, sümpaatiatele ja headele kontaktidele kirikute vahel, aitab see Venemaal luua head atmosfääri; VÕK kasutab sloganit

“Õigeusu Vennaskond” silumaks oma imidžit ja presenteerides ennast kui globaalse õigeusu kogukonna liidrit. (Curanovic 2012b, 19)

Kogumis on Kremli ja Moskva Patriarhaadi eesmärk palju enam ambitsioonikam: luua globaalne kirik Moskva eestkoste alla, kus “Moskva” tähendab mõlemat, Kremli ja Patriarhaati. Ka välisriikide pealinnade südameisse rajatavad uued VÕKi kirikud (nt Pariisi südalinna Eiffeli Tornil lähedale), on osa sellest programmist. (Van Herpen 2016, 157-158)

VÕK-i tegemine globaalseks kirikuks on saanud uueks pikaajaliseks Kremli strateegiliseks projektiks, milles Kreml, MID, VÕK ja Vene oligarhid töötavad lähestikku koos, et kavandada Vene õigeusku välismaal ja anda sellele võimas globaalne esindatus (Ibid., 160-161).

Mitmed VÕKi juhtivtegelased on väljendanud Briti õigeusu ülempreestri Andrew Phillips kokkuvõetud mõtet, et õigeusust võiks saada kogu Euroopa juhtiv kristlik religioon. Seda argumenteeritakse väidetega, et Lääne-Euroopas on tendents sekulariseerumisele ja usust kaugenemisele ning sellega seoses on ortodokssel Ida-Euroopal rohkem usklikke kristlasi, kui Lääne-Euroopal katoliiklasi. Samas on EL-iga liitunud riigid, mis on valdavalt õigeusklikud või suurte õigeusu kogukondadega (nt Rumeenia, Bulgaaria, Küpros, Läti, Eesti). EL-iga on assotsiatsioonileppe sõlminud või väljendanud liitumissoovi veel arvukalt õigeusklikke riike: Ukraina, Moldova, Serbia, Montenegro, Makedoonia. Samuti on alates 1990ndate algusest õigeusklikust Ida-Euroopast suundunud arvukalt migrante Lääne-Euroopasse elama, kasvatades Lääne-Euroopa õigeusu kogudusi. Kõiges selles nähakse potentsiaali õigeusu dominantsele positsioonile Euroopas. (Phillips 2009)

2.3.5. Õigeusu tsivilisatsioon

Osades Venemaa ideoloogiates ja strateegiates ei piirduta mitte ainult Venemaast õigeusu keskuse loomisega, vaid veel edasiarendatuma idee kohaselt näib üks VFi välispoliitilisi prioriteete olevat Venemaa kui eraldi tsivilisatsioonilise pooluse juurutamine.

Venemaal on pikaajaline pärand rõhutada oma tsivilisatsioonilist unikaalsust. See on üks komponentidest Venemaa poolt tunnustatuse ja õiguspärase staatuse otsingul. (Paul, Larson, Wohlforth 2014) Teatud osas kehastas keskajal sarnast suurvene mõttelaadi Vene õigeusu kiriku õpetuse teooria, mille järgi Moskva on kolmas Rooma, ta on kristluse tõeline

esindaja. Selle idee kohaselt on venelased jumala valitud rahvas ja see õigustab Venemaa unikaalset arenguteed. (Petrenko 2012, 9)

Tänane Venemaa valitsev eliit rõhutab, et Venemaa on unikaalne tsivilisatsioon koos oma eristuva kultuuriga. Seda on nimetatud nii Vene-, õigeusu- kui Euraasia tsivilisatsiooniks. (Curanovic 2015) 2013.a. Valdai konverentsi kõnes kinnitas Putin Samuel P. Huntingtoni kuulsa tsivilisatsioonide teooria õigsust, mille järgi Venemaa ei kuulu Euroopa tsivilisatsiooni, öeldes, et Venemaa on iseseisev tsivilisatsioon ja selle aluseks on Vene rahvas, vene keel ja kultuur ning õigeusu kirik (Meeting of the Valdai ... 2013).

Kreml tellimusel Venemaal ilmunud ja VF riigiteenistujatele soovitusliku raamatusarja „Projekt Venemaa” raamatusarja III osa esimene peatükk määratleb Vene tsivilisatsiooni alused, milleks on riiki moodustavad vene rahvas, vene keel ja -kultuur, suurvene tüvele toetuvad ja Venemaast eraldamatud väikerahvad, riigi impeeriumlik traditsioon ning Vene õigeusk kui riigi vaimne ja ideoloogiline alus (Новая Русская Доктрина. Пора расправить ... 2009).

Kreml ja VÕK jagavad sama visiooni Venemaast 21. sajandil. Nad näevad seda kui üht määravatest globaalsetest jõududest, oma unikaalse tsivilisatsioonilise identiteediga ja kultuuriga, aktiivselt kaasatud uue maailmakorra formeerimisse. Religioon ilmneb sagedasti Venemaa ametlikes riigi poliitika kontseptsioonides, kus riiki kujutatakse kui “tsivilisatsioonilist poolust” koos oma kultuurilise ruumiga ja missiooniga. (Curanovic 2012b, 4 ja 18) 2013.a. VF välispoliitika doktriinis sedastatakse, et esmakordselt uuema ajaloo jooksul toimub globaalne konkurents tsivilisatsioonilisel tasemel, kus erinevad väärtused ning universaalsetel demokraatia ja turumajanduse printsiipidel baseeruvad arengumudelid hakkavad põrkuma ja konkureerima üksteise vastu. Maailma kultuuriline ja tsivilisatsiooniline mitmekesisus on üha rohkem avaldumas. (Концепция внешней политики ... 2013 ptk. II p. 13)

Üks peamisi aspekte tsivilisatsiooni paradigmas on eeldus, et kujunevas maailmakorras on võim jaotatud mitte rahvusriikide, vaid tsivilisatsioonide vahel. Venemaa tahab esitleda ennast unikaalse tsivilisatsioonina, mis omab pikka traditsiooni ortodoksse kristluse ja islami harmoonilisel koosseisustamisel. Selle järgi on tulevikus tsivilisatsioonid peamised üksused, mis võistleavad ülemvõimu pärast tekkivas globaalses korras ning 21.sajandil tsivilisatsioonid

peavad asendama Külma sõja aegsed ülijõud. (Curanovic 2012b, 8) Riigi enesemääratlemine tsivilisatsioonina on seega võimu staatuse tunnus.

Üks Vene tsivilisatsioonilise narratiivi element on veendumus, et sellel on eriline roll mängida maailmas, mida ähvardab tsivilisatsioonide kokkupõrge. Venemaa roll on luua tasakaalu. (Meeting with Valdai ... 2012)

2.4. Religioosse diplomaatia kategooriad

Võttes arvesse Vene välispoliitika eesmärke, siis religioosne diplomaatia on selles kontekstis äärmiselt vajalik. Religioosset diplomaatiat võib kirjeldada kui riigi välispoliitilises tegevuses religioosse faktori kasutamist - see on kogu komplekt mehhanisme riigi koostöök religioossete ühendustega, viies ellu defineeritud rahvuslikke huve ja kasutades religioosset institutsioone, ideid ja sümboleid rahvusvahelises tegevuses. Religioosset institutsioone, ideid ja sümboleid käsitletakse selles kontekstis kui vahendeid, mida kasutatakse poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. (Curanovic 2012b, 7-8)

Kreml ja VÕKi huvialused välisterritooriumid on kattuvad - see, mis Kremli jaoks on endistest Nõukogude bloki riikidest koosnev "lähivälismaa" on Moskva Patriarhaadi jaoks selle kanooniline territoorium. Samas ei piirdu VÕKi huvid pelgalt oma kanoonilise territooriumiga, vaid see tähelepanu laieneb kõikidele teistele riikidele, kus Vene õigeusklikud kristlased võivad elada, VÕKi tegevuspiirkond on globaalne, kattes virtuaalselt igat riiki. (Blitt, 2011) VÕKi religioosel diplomaatial on järgnevalt toodud peamised kategooriad.

2.4.1. Õigeusklike ja kaasmaalaste kaitsmine

Venemaa välispoliitikas on läbi aegade esinenud messianistlik joon, kus Venemaa on sajandeid püüelnud õigeusklike, kristlaste, slaavi rahvaste eestkostjaks, kaitsjaks ja vabastaks ning algatanud sellel ettekäändel ka arvukalt sõjakäike (Gecse 2012, 35-37, 42, 84).

VÕK ja MID töötavad käsikäes kaasmaalaste kaitse küsimustes, Lavrovi järgi on see seistes välismaal elavate Venemaa kodanike ja meie kaasmaalaste õiguste ja vabaduste eest. Patriarh Kirilli sõnade järgi on VF kodanike ja kaasmaalaste kaitsmine VÕKi ja MIDi vahelise ühisdiplomaatia esmane prioriteet. (Payne 2010, 6) Lisaks rahvuspõhisele õigeusklike kaitsmisele, püüab VÕK hoida enda rahvusülest iseloomu, mis võimaldab VÕK-il kaitsta, toetada ja sekkuda õigeusklike probleemidesse üle maailma, isegi kui nad ei ole Venemaa

kodanikud (Petro 2015). Selline rahvusülene iseloom suurendab veelgi VÕKi mõjujõudu rahvusvahelisel tasandil. Nt ka hiljuti on Venemaa kasutanud Lähis-Ida osas moraalst raamistikku ja paljudel juhtudel väljendanud muret kristlaste tagakiusamise pärast Süürias, Iraagis ja Egiptuses. VÕK ja Vene riik on ühelt poolt heitnud Läänele ette nende ükskõiksust Lähis-Ida kristlaste osas ning samal ajal on püüdnud seal ise hoida initsiatiivi. VÕK teatas oma avalduses, et Lääs hoolib Lähis-Idas vaid Iisraelist ja naftast ning kõik sealseid kristlased on saanud õppetunni, et VÕK ja president Vladimir Putin on nende ainus lootus. (Митрополит Волоколамский Иларион: Основными географическими ... 2014)

2.4.2. Klassikaline diplomaatia

Eelnevas peatükis käsitletud VÕKi ja sellele alluvate kirikute, koguduste ja usklikte kogum on oma sisus samuti VÕKi diplomaatiline võrgustik välismaal.

VÕK on võimeline opereerima VF piiridest väljapool tänu sellele tohutule võrgustikule, VÕK kannab hoolt koguduste ja kirikute infrastruktuuri eest 6 kontinendil (Curanovic 2012b, 13). VÕKil on lai omaenda diplomaatiline võrgustik, sh otsesed esindused mitmete rahvusvaheliste organisatsioonide juures, nagu ÜRO juures New Yorgis, OSCE juures Brüsselis ja PACE juures Strasbourgis (Petrenko 2012, 4-5). 2002.a. Vene Õigeusu Kirik avas esinduse Euroopa Liidu juures (Leustean 2015). VÕK teeb koostööd ka Euroopa Nõukoguga ning alates 2004.a. omab VÕK Strasbourgis EN juures alalist esindust. VÕK on esindatud Õigeusu Kirikute Esindajate Komitees ELi juures. (Curanovic 2012b, 25-26)

VÕKi vaatlejastatus Islami Koostööorganisatsioon (OIC) on täiendav diplomaatiline kanal kontaktides islamiriikidega sh Iraaniga, mis on kahtlemata märkimisvääriv edu. Venemaa teadlikult kasutab nn islami komponenti oma identiteedis, et osaleda organisatsioonide töös, mis on suletud USA-le ja EL-ile, ja sellisel viisil saavutab eelise Lääne üle suhetes Islami maailmaga. VÕKi mõju SRÜ territooriumil on rakse eitada, ja lisaks ka selle palju hinnatud positiivne roll Kaukaasias. Siiski, paradoksaalselt on üks suuremaid väljakutseid Moskva patriarhaadile postsovetlikul alal luua oma usaldusväärne kui religioosne institutsioon, mis ei esinda ainult Venemaa huve. See on teemaks eriti "sensitiivsetes" riikides nagu Ukraina või Balti riigid. (Curanovic 2012b, 27) Riikide valik, kuhu mõjuvõimsa VÕKi patriarh või teised kõrged kirikutegelased teevad ametlikke visiite on samuti VÕKi kaudne mõju VF välispoliitikale (Petrenko 2012, 12).

2.4.3. Kaudne diplomaatia

Religioossed institutsioonid saavad toimida diplomaatiliste kontaktide varukanalina, kui valitsustevahelised suhted on probleemaatilised ning ühe või mõlema poole valitsuste esindajad ei taha või ei saa suhelda või vastavat riiki külastada. Kui Vene riik on siseriigis või välismaal teinud vigu, siis saab VÕK võtta ise riigi asemel vahendaja rolli ning vajadusel korrigeerida Kremli tehtud vigu. (Lomagin 2012, 14-15) Samal ajal kui VÕK peaks esinema mõne sihtriigi suhtes teravate avaldustega, võimaldab see ka VFi riigiaparaadil säilitada selle sihtriigiga justkui konfliktivabad suhted (Petrenko 2012, 11-12).

Suurepärane näide on VÕKi lähedased kontaktid Georgia Õigeusu Kirikuga, kui 2008.a. konflikti järel valitsustevahelised suhted katkesid, kuid kirikud säilitasid väärtusliku suhtluskanali ning 2010.a. Vene ja Georgia kirikud vastastikku määrasid oma esindajad Moskvasse ja Thbilisisse, mis tegutsesid teatud infovahetuskanalina ka valitsuste heaks. Teine näide VÕKi “mitteilmse diplomaatia” rollist on 2009.a. Moskva Patriarhaadi algatatud dialoog Poola Katoliku Kirikuga, kus toimus mitmeid vaimulike töögruppide kohtumisi, mille raames valmistati ette ühist memorandumit. VÕKi initsiatiiv suhtluseks algas paralleelselt VF valitsuse pingutustega, et valmistada ette viljakat pinnast sümboolseks ja pikalt oodatud läbimurdeks ja lepituseks Poola-Vene suhetes. (Curanovic 2012b, 20) Samuti on Venemaa kasutanud kirjeldatud diplomaatia kategooriat juhtudel, kus Vene valitsuse või MIDi esindajatel ei ole sobilik teise poolega kohtuda, kuna seda võidakse kolmandate osapoolte poolt pidada Venemaa ebasobivaks sekkumiseks. Selline kaasus oli nt 2003.a. Lääne poolt algatatud Iraagi sõja ajal, kui Vene valitsus järjekindlalt kritiseeris Läänt sõjalise interventsiooni ja hilisemate majandussanktsioonide osas aga ei saanud endale siiski lubada otseste läbirääkimiste pidamist Iraagi esindajatega. Selle asemel olid VÕKi esindajad need, kes tegid mitmeid ametlikke visiite Iraaki, ilma otseselt ohustamata riigi positsiooni rahvusvahelises kogukonnas. (Petrenko 2012, 6-7)

2.4.4. Vahendamine ja rahu sobitamine

VÕK on osalenud paljudes konfliktides lepitaja ja rahu vahendajana. Näitena võib tuua Konflikti Mägi-Karabahhias, kus VÕK on mänginud vahendaja ja rahu sobitaja rolli. 1993.a. patriarh Aleksius II autoriteet tõi esimest korda Moskvasse läbirääkimiste laua taha kahe võitleva rahva religioossed esindajad, st Kogu Armeenia katoolikuse Karekin'i ja Kaukasuse mufti Allahshukhur Pashazade. Kõik kolm mõjuvõimast kirikutegelast pühendasid ennast

sellele, et toetada rahumeelset lahendust vastastikuse austuse ja mõistmise vaimus. Kahtlemata on VÕK kolmepoolse initsiatiivi ellukutsuja, kuid see võimaldab Vene diplomaatial võtta krediiti neutraalse vahendaja rolli mängimisest. (Curanovic 2012b, 20-21)

Ka 1999.a. Jugoslaavia konfliktis püüdis VÕK rahuorbitajana sekkuda ning oli kaasatud rahutagamise. Enne NATO poolt Serbia pommitamist kutsus VÕK mõlemaid rahule, samuti tegeles humanitaarabi jagamisega. Hiljem töötas VÕK antud konflikti osas kolmes erinevas mõõdtes: VÕK oli ühenduses nii Vene valitsuse, kui Serbia esindajatega, samuti pidas VÕK läbirääkimisi teiste Euroopa konfessioonidega. (Lomagin 2012, 8-9) Kohtumised riigi ja kiriku võimude vahel on religioossete ja poliitiliste konfliktide ajal aset leidnud ka teistes valdavalt õigeusklikes riikides, nagu Moldovas, Ukrainas, Makedoonias, Montenegros (Leustean 2015). Kahtlemata on igasugune rahuorbitamine ja -tagamine positiivne ja kindasti pehme võimuna käsitletav tegevus, samas võib VÕKi poolsetes initsiatiivides näha ka teatavaid Venemaa geopolitiilisi huve, kus kiriku tegevuse religioossed ja poliitilised liinid teatud osas põimuvad.

2.4.5. Religioonide ja tsivilisatsioonide vaheliste dialoogi vahendaja

Religioonidevahelist harmooniat peetakse üheks Venemaa pehme võimu nurgakiviks, Venemaa uueks identiteediks, atraktiivseks kuvandiks ja missiooniks. Edendades tõhusat religioonidevahelist dialoogi rahvuslikul tasemel, loodavad Vene võimud ühelt poolt ennetada religioonide- ja rahvustevahelisi pingeid ja kokkupõrkeid kodus. Samal ajal on see hea alguspunkt ehitamiseks Venemaast rahvusvaheliselt tõsiseltvõetavat unikaalset tsivilisatsiooni, mis on arendanud eduka mudeli, saavutamaks harmoonilist religioosset kooseksisteerimist. See on aga osa Vene kultuurilisest veetlusest ja seega Vene pehme võimu vara. (Curanovic 2012b, 6-7, 27-28) President Putin on tihti viidanud Venemaa religioonide harmoniseerimise võimele ja korduvalt rõhutanud, et Venemaa erinevalt Euroopast, ei ole kunagi kogenud ususõda või ristisõdijaid (Meeting with Valdai ... 2012). Samal ajal on Venemaa seadnud oma välispoliitika üheks kõrgeimaks prioriteediks kehtestada end religioonidevahelise dialoogi vahendajana. See prioriteet peegeldab kolme aspekti, mida Venemaa tahab rahvusvahelisel areenil edendada (Curanovic 2012b, 26): Venemaa kuvand kui unikaalne tsivilisatsioon; 2) Venemaa visioon globaalsest korrast ehk multipolaarsus ja 3) Venemaa roll tsivilisatsioonidevahelise silla, vahendaja ja kontseptuaalse liidrina. Venemaa näeb enda suure missioonina olla vahendajaks sümbolilistes ja väärtuspõhistes konfliktides (Lomagin 2012, 6).

Venemaa on oma taotletavat uut identiteeti ja rahvusvahelist kuvandit tsivilisatsioonidevahelise dialoogi vahendajana sõnastanud ka 2013.a. Venemaa välispoliitika kontseptsioonis järgnevalt: “Olles suurim Euroopa riik paljurahvuselise ja multikonnaalse ühiskonnaga ja omades sajandeid hõlmavat kogemust erinevate rahvuste, etniliste gruppide ja usutunnistusega inimeste harmooniliseks kooseluks, siis Venemaa on valmis kandma juhtrolli kultuuride, religioonide ja tsivilisatsioonide vahelises dialoogis ja partnerluses, seda ÜRO ja teiste rahvusvaheliste ja regionaalsete organisatsioonide raames...” Samuti tuuakse kontseptsioonis välja, et esmakordselt uuema ajaloo jooksul toimub globaalne konkurents tsivilisatsioonilisel tasemel, kus erinevad väärtused ning universaalsetel demokraatia ja turumajanduse printsiipidel baseeruvad arengumudelid hakkavad põrkuma ja konkureerima üksteise vastu. Maailma kultuuriline ja tsivilisatsiooniline mitmekesisus on üha rohkem avaldumas. (Концепция внешней политики ... 2013, ptk.II p.13)

Venemaa on religioonidevahelise dialoogi temaatikat tõstatanud ja oma olulist rolli selles püüdnud ankurdata rahvusvahelistes organisatsioonides, nagu ÜRO, UNESCO, OSCE, Euroopa Nõukogu, Islami Koostööorganisatsioon ning selle tegevuse järel on Venemaal neis organisatsioonides ka nähtud paremaid poliitilisi hoobasid. Venemaa üldine eesmärk on julgustada rahvusvahelisi toimijaid arvesse võtma religioossete esindajate arvamusi otsuste kujundamise protsessis. Religioossed institutsioonid püüavad välja töötada ka püsivaid koostõömehhanisme riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Samuti rõhutab VÕK vajadust luua nn traditsiooniliste tsivilisatsioonide liit, st tsivilisatsioonid, mis kaitsevad oma traditsiooniliste väärtuste süsteemi läänestumise kahjuliku mõju eest. (Curanovic 2012b, 18-23)

Venemaa on religioonidevahelise dialoogi poliitikasse kaasanud ka Islami organisatsioone, et tugevdada ja institutsionaliseerida debatte religioonidevahelises ja tsivilisatsioonidevahelises kontaktides. Paradoksaasel kombel on Venemaa poolt islami maailmaga religioonidevahelises dialoogis partneriks just VÕK, mitte Vene muftiaat. VÕK võib seeläbi tunda uhkust, et on Iraani ajatollaga lähimaid suhteid omav kristlik kirik. Venemaa poolt Islami suhtes sõrbalikkuse tõestamine, võimaldas Venemaal saavutada 2005. aastast vaatleja saatuse Islami Koostöö Organisatsioonis, mis on võrreldamatu diplomaatiline saavutus. (Ibid., 22-24)

2.5. VÕKi pehme võimu ressurside ja meetmete koondjaotus

Alljärgnevalt on tabeli kujul toodud välja kogu antud peatükis kaardistatud ja analüüsitud VÕKi pehme jõu ressurside ja meetmete jaotus (paremas tulbas) võrdluses esimese peatüki lõpus välja joonistunud Nye pehme võimu teoorias toodud pehme võimu ressurside ja meetmetega (vasakus tulbas). Tabelis toodud ressurside ja meetmete olemust on juba lahatud esimeses ja teises peatükis. Võrdlevast analüüsist nähtub, et VÕKi pehme võimu ressursid ja meetmed vastavad täielikult Nye teoorias toodud kriteeriumitele.

Tabel 2: VÕKi pehme võimu ressurside ja meetmete koondjaotus.

Nye pehme võimu ressursid	VÕKi pehme võimu ressursid
Institutsioonid	<ul style="list-style-type: none"> - VÕK institutsioonina kogumis - VÕKi välissuhete osakonnad - VÕKi ja sellele alluvate kirikute võrgustik - Vene Maailm (Ruskii Mir)
Väärtused	<ul style="list-style-type: none"> - VÕKi traditsioonilised (konservatiivsed) spirituaalsed-moraalsed väärtused
Kultuur	<ul style="list-style-type: none"> - Õigeusu kirikud ja õigeusu sümboolid üle maailma - Õigeusu haridus, õigeusu aluste õpetamine Vene koolides - Õigeusu teemalised näitused - Õigeusu meedia- ja infokanalid - Vene keele ja kultuuri edendamine
Ideoloogia	<ul style="list-style-type: none"> - Õigeusu identiteet - Vene Maailm (Ruskii Mir) - Maailma õigeusu keskus - Vene-, õigeusu tsivilisatsioon
Poliitikad, välispoliitika	<ul style="list-style-type: none"> - Multipolaarsus - Post-sovetliku ruumi reintegratsioon
Nye pehme võimu meetmed	VÕKi pehme võimu meetmed
Õiglus, legitiimsus, moraalsus	<ul style="list-style-type: none"> - Traditsioonilistest väärtustest tulenevale õiglusele rõhumine - Moraalsuse faktori kasutamine - VÕKi roll Kremli poliitika legitimeerimisel - VÕKi kui religioosse institutsiooni avaldused, seisukohad

<ul style="list-style-type: none"> - Kaasamine, koostöö - Ühiste eesmärkide kujundamine, agenda seadmine, strateegia loomine - Võime kujundada rahvusvahelist agendat - Ühistele väärtustele rõhumine - Kohustusele rõhumine - Teiste eelistuste seadmine 	<ul style="list-style-type: none"> - Ühiskonna, õigeusklike, slaavlaste konsolideeriija - Vene ühiskonna ja diasporaa ühendamine ning sidususe tekitamine - Välisriikides asuvate kirikute liitmine VÕKi alla - VÕKi diplomaatia - Tsivilisatsioonide ja religioonide vahelise dialoogi vahendaja - Multipolaarse maailma eest võitleja - Traditsioonilised väärtused - VÕKi initsiatiivid uute inimõiguste põhimõtete ankurdamisel
Majandusliku abi andmine	- Humanitaarabi andmine
Rahutagamine	- Rahutagaja, rahuläbirääkimiste pidaja, konfliktide lahendaja, lepitaja
Kaitsmine	<ul style="list-style-type: none"> - Õigeusklike, kristlaste, venelaste, slaavlaste kaitsmine - Traditsiooniliste väärtuste kaitsmine - Spirituaalse julgeoleku tagamine
Diplomaatia, liitlassuhted	<ul style="list-style-type: none"> - VÕKi aktiivne töö diplomaatia ja rahvusvaheliste suhete vallas - VÕKi erinevad diplomaatia kategooriad
Veenmine	<ul style="list-style-type: none"> - Veenmine on VÕKi üks põhilisi meetmeid, kuivõrd VÕK ei kasuta reeglina jõudu, sundi ega sanktsioone - VÕK avaldused, üleskutsed

3. MOLDOVA JUHTUMIANALÜÜSID

Käesoleva peatüki eesmärk on vaadelda eelnevas peatükis toodud Vene Õigeusu Kiriku kui pehme võimu instrumendi kasutamist välispoliitikas Moldova näitel juhtumianalüüside põhiselt, et selgitada kuidas VÕK ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik mõjutavad Moldova välispoliitikat Venemaa huvides. Peatükis analüüsin ma VÕK/MÕK tegevust kolme juhtumi raames, mis kõik olid Moldova Ida-Lääne geopoliitilise kursi valikut potentsiaalselt määravad kaasused. Iga juhtumianalüüsi taustaselgituses on ka kirjeldatud, miks need kaasused on olulised ning milles seisneb nende Moldova välispoliitilise kursi valikut määravad momendid.

Ajalooliselt on Venemaal Moldova osas olnud suured huvid, sh vahemikes 1812-1917, 1940-1941 ja 1944-1991 kuulus Moldova ala vastavalt Vene impeeriumi ja NL koosseisu. 27.08.1991.a. Moldova iseseisvus NList. Poliitiliselt jäi Moldova siiski kuni 2000ndate teise pooleni Venemaale orienteerituks ning oli suhteliselt tugevalt Venemaa mõjusfääris. Alates 2009.a. on Moldovas võimul läänemeelsed poliitilised jõud, kes alustasid Euroopa integratsiooni protsessi ning nende ambitsiooniks on viia Moldova EL-i. 2014.a. allkirjastas Moldova EL-iga Assotsiatsiooni Leppe ja sellega seotud vabakaubanduspakti. Venemaa eesmärgiks on Moldova Euroopa integratsioon ümber pöörata ning viia Moldova liitumiseni selle asemel VFi juhitava tolliliidu, Euraasia Majandusühendusega. (Encyclopedia Britannica) Viimaste aastate uuringud ja valmistulemused on näidanud, et Moldova ühiskond on väga tugevalt polariseerunud: napilt üle poole ühiskonnast toetab läänemeelseid poliitikuid ja Moldova liitumist EL-iga, samas kui peaaegu pool ühiskonnast toetab Venemaaga lähedasemaid suhteid propageerivaid poliitilisi jõude ning lähenemist Venemaale. (Freedom In The World 2015) Venemaa on oma välispoliitiliste püüete saavutamiseks Moldova suunal kasutanud nii kõva võimu meetmeid (Moldova kaupade impordikeelud, täiendavad tollimaksud, energiatarnete peatamised, majanduslik väljapressimine, Transnistria lõpliku eraldumisega ähvardamine, muud ähvardused jne) kui püüdnud ka pehme võimu meetmetega (Vene kultuur ja meedia, soodsate kaubandustingimuste pakkumine, majandusabi jne) Moldova välispoliitilist kurssi muuta (Ibid.).

Üheks Venemaa poolseks Moldova ühiskonna mõjutusliiniks on kindlasti Vene Õigeusu Kirik ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik. Moldova on pika ajaloolise õigeusu traditsiooniga maa, mis kuni 1812.a. kuulus Konstantinoopoli patriarhaadi alla, seejärel 1812-1918 Moskva Patriarhaadi alla. (McGuckin 2011, 390-391) 1918-1944 (v.a. 1940-1941)

Suur-Rumeenia koosseisu kuuludes oli Moldova ühtlasi Rumeenia Õigeusu Kiriku alluvuses. 1944-1991 NL koosseisu lülitatuna oli Moldovas religioon küll allasurutud, kuid juhtivaks kirikuks siiski VÕK. (Leustean 2010, 213-214) 1991.a. käivitas VÕK Chisinau ja Kogu Moldova Metropoliitkonna (MÕK), mis taotles oma kontrolli religioossete küsimuste üle sõltumatus Moldova Vabariigis, pidades selle rumeenia- ja venekeelset elanikkonda ning ka gagauuse oma järgijateks (Turcescu, Stan 2003, 455). MÕK allub Moskva patriarhaadile ja on seega tugevalt mõjutatud VÕKist ja Kremlist (Coalson 2013). Kremli ja VÕKi lähedase liitlusuhte tõttu on religioon tõestanud end Moldovas iseäranis võimsa vahendina, kus juhtivad preestrid on lojaalsed Moskva kirikuhierarhiale ja teevad väsimatut kampaaniat, et tõkestada Moldova riigi integratsiooni läänega (Higgins, 2016). Moldova on Venemaa arusaamas osa Vene Maailmast (Russkii Mir) ja VÕKi kanoonilise territooriumi alluvuses (Payne 2015, 68). Nimetatud Vene huvide ja Vene õigeusu mõju ristumine ning Moldova ühiskonna sügav polariseeritus Ida-Lääne suunalise valiku küsimuses, teevad Moldovast hea uurimisvälja ka käesolevate juhtumianalüüside raames.

3.1. Juhtum 1. MÕKi mõjuvõimsa positsiooni kujundamine

Eesmärk on vaadelda, kuidas MÕK on saavutanud Moldova ühiskonnas oma mõjuvõimsa positsiooni ja millised on selles olnud VÕK/MÕK enda peamised tegevusliinid.

3.1.1. Juhtumi tausta selgitus

Moldova puhul on oluline rõhutada, et konstitutsiooni järgi on tegemist sekulaarse riigiga, kus religioon ja riigi institutsioonid on lahutatud ning tagatud peaks olema religiooni ja usuvabadus (Constitution Of The Republica Of Moldova ... 1994). Moldova Õigeusu Kiriku positsiooni nähakse Moldovas aga väga mõjuvõimsana. 2004.a. rahvaloenduse andmel pidas 93,3% Moldova elanikest end õigeusklikeks kristlasteks, ühegi teise usuvoolu järgijaskond ei ületanud 1% ühiskonnast (Bielefeldt 2012, 7). Pew Research Center poolt koostatud globaalse religiooniuuringu kohaselt oli 2010. aastal Moldova ca 3,57 miljonilisest elanikkonnast hinnanguliselt 3,48 miljonit ehk 97,5% kristlased; nendest omakorda 3,41 miljonit olid õigeusklikud, ca 50 000 protestandid, alla 10 000 katoliiklased ning ülejäänud usuvoole veel vähem (Global Christianity - A Report ... 2011). 2009.a. seisuga oli Moldova valitsuse andmetel seal registreeritud 1224 VÕKile alluva Moldova Õigeusu Kiriku kogudust ja 199

Rumeenia Õigeusu Kirikule alluva Bessaraabia Õigeusu Kiriku kogudust (Bielefeldt 2012, 8). Leitavad ei ole täpsed andmed, kui palju järgijaid on MÕKil ja kui palju BÕKil, kuid pakutud on, et hinnanguliselt võib see vahekord olla vastavalt ca 82% ja ca 12% (International Religious Freedom Report ... 2015).

Samas on 2004.a. ja varasemate Moldovas läbi viidud küsitluste andmeid hiljem kahtluse alla seatud väitega, et Moldovas võimul olnud kommunistlik valitsus soosis avalikult Moskva Patriarhaadile alluvat MÕKi ning kommunistlikul valitsusel oli täis kontroll ühiskondlike institutsioonide üle ning tõenäoliselt ei oleks avaldatud mittesobivaid andmed. Pole teada, millisel määral on aastate jooksul statistiliste andmetega manipuleeritud alates riigi ja kiriku vahel tekkinud eriliste suhete algusajast. (Bielefeldt 2012, 7)

2014.a. teostati Moldova Ühiskondliku Poliitika Instituudi poolt sotsioloogiline uuring, kus oli eraldi küsimustik kiriku ja selle poliitilise mõju kohta. Väidetakse, et see on Moldova ajaloos esimene tõeliselt usaldusväärne uuring. Samas nii kirik kui riik ei soovinud hiljem selle uuringu tulemusi avaldada. Olemasolevatel andmetel, kuigi 80% vastajatest näitasid üles kõrget usaldust kiriku, kui institutsiooni vastu, siis uuringu hilisemas osas arvamused ei soosinud enam kirikut. Nimelt 58% vastanutest käis kirikus harvem kui kord kuus ja 10% ei käi üldse, 85% arvasid, et kirik peaks jääma poliitilisest sfäärist lahutatuks ja 76% arvasid, et kirik ei peaks olema kaasatud valitsuse tegevusse. 81% vastajatest deklareeris, et nad ei järgiks preestrite antud sisendit hääletada valimistel nende osutatud kandidaadi poolt. 72% vastanutest arvasid, et poliitilised liidrid ei peaks demonstreerima või kandma religioosseid sümboleid, sh riste, samal ajal kui 71% vastanutest oli arvamusel, et poliitilised liidrid peaksid hoiduma jumala termini kasutamisest ja ei peaks pöörduma kiriku poole (abi saamiseks) nende poliitilises tegevuses. (Munteanu 2015, 58-59) Moldova riigi jaoks, kus valdavat enamust elanikkonnast peetakse õigeusklikeks kristlasteks on sellised tulemused kahtlemata negatiivses mõttes rabavad.

Moldovas 2016.a. märtsis teostatud avaliku arvamuse küsitluste järgi peeti elanikkonna poolt erinevatest Moldova institutsioonidest kõige usaldusväärsemaks VÕKile alluvat Moldova Õigeusu Kirikut (67%), Rumeenia Õigeusu Kirikut Moldovas (59%), armeed (57%), Moldova massimeediat (55%), haridussüsteemi (47%), kohalikke omavalitsusi (43%) ning kõige vähem usaldati Moldova valitsust (19%), poliitilisi parteisid (17%), presidendi kantseleid (17%), Moldova parlamenti (17%) (Public opinion survey, Residents of Moldova ... 2016). Sellised

avaliku arvamuse hinnangud peegeldavad samas selgelt õigeusu kiriku usaldusväärust ja mõjukust ühiskonnas ning läänemeelse võimukoalitsiooni vähest toetust. Tugevalt juurdunud õigeusklikus Moldovas loob see siiski sobiva piinase VÕKi poolt oma mõjutegevuseks.

3.1.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis

Alljärgnevalt on välja toodud peamised tegurid, mis võimaldasid MÕKil saavutada Moldova ühiskonnas niivõrd mõjuka positsiooni.

A) Rumeenia Õigeusu Kirikule alluva Bessaraabia Õigeusu Kiriku marginaliseerimine

1991.a. iseseisvunud Moldovas asus omale positsiooni nõudlema ühelt poolt Moskva Patriarhaadile alluv Moldova Õigeusu Kirik (MÕK) (Bourdeaux 1995, 26). Samas 14.09.1992.a. taastati väikese grupi MÕKist eraldunud õigeusklike preestrite poolt ka Rumeenia Õigeusu Kirikule (RÕK) alluv Bessaraabia Õigeusu Kirik (BÕK), selle asutajad protestisid sellisel viisil VÕKi politiseeritud tegevusele Dnestri regiooni toetamisel Moldovast eraldumisel, samuti soovisid nad taastada RÕKi kanoonilise traditsiooni sõjaeelse kirikliku institutsioonina, mille katkestas II maailmasõjas Nõukogude Liidu poolt Rumeenialt Moldova territooriumi okupeerimine (Munteanu 2007). Seejärel palusid Bessaraabia kiriku asutajad Rumeenia Patriarh Teoctist'il tunnustada seda Rumeenia Õigeusu Kiriku Moldova kogudusena. RÕK, ilma VÕKiga konsulteerimata, tunnustas seda ametlikult taasaktiveeritud sõdadevahelise "Autonoomse Bessaraabia Metropoliitkonnana" keskusega Chisinaus ja võttis selle enda jurisdiktsiooni. Omades religioosset tunnustust, BÕK taotles poliitilist tunnustust ka Moldova riigilt, et vastata Moldova seadusandlusele. Sealjuures esitas BÕK oma registreerimistaotluse uuele Moldova Vabariigile 1992.a. oktoobris ehk veel enne Moskva Patriarhaadile alluva MÕKi registreerimist valitsuse poolt (07.02.1993). (Turcescu, Stan 2003) Siit sai Moldovas alguse võitlus kahe konkureeriva õigeusu kiriku vahel. Vene patriarh Aleksius II avaldas teravat protesti Rumeenia patriarh Teoctist'ile seoses Bessaraabia kiriku loomisega. (Bourdeaux 1995, 26)

Moldova võimud otsisid seejärel erinevaid põhjendusi ning keeldusid 10 aasta jooksul Bessaraabia metropoliitkonda registreerimast, BÕK esitas kokku 11 taotlust enda ametlikuks registreerimiseks, kuid kõik avaldused lükati tagasi. Samuti üritas BÕK oma registreerimist saavutada Moldova kohtutes, kuid ka need keeldusid. Lõpuks pöördus BÕK 2000.a. Euroopa

Inimõiguste kohtu poole Strasbourgis avaldusega Moldova valitsuse vastu. (Turcescu, Stan 2003, 443-464)

2003. aastal Bessaraabia metropoliitkonna kaasusest teadusartikli kirjutanud Turcescu ja Stan toovad välja, et Moldova võimud keeldusid Bessaraabia kirikut registreerimisest kahel peamisel põhjusel: esimene, ja kõige tähtsam, et Moskva Patriarhaat oli vastu ideele teisest õigeusu kirikust Moldovas, mis oleks tema jurisdiktsiooni alt väljas. Teiseks kartis Moldova valitsus, et uus iseseisev Moldova Vabariik võib langeda naaberriigi Rumeenia mõju alla, kelle õigeusu kirik pakkus patronaazi Bessaraabia kirikule. Lisaks kartis Moldova valitsus, et Bessaraabia kiriku registreerimine võib õhutada etnilisi pingeid riigis; provotseerida suurema konflikti õigeusu kogukonnas, eriti vene ja rumeeniakeelsete isikute vahel; lükata kõrvale võimsa Vene Õigeusu Kiriku ja tõugata eemale Venemaa, millest Moldova sõltub tugevasti energiatarnetes ning anda parem positsioon gruppidele, kes pooldavad taasühinemist Rumeeniaga. Ametliku keeldumise argumendina toodi esile kiriklikku konflikti, et Moldovas juba on üks registreeritud õigeusu kirik. (Ibid.) Ka Munteanu leiab, et valitsenud poliitilised jõud nägidki Bessaraabia kirikus ohtu nn moldovanismile, kuna Bessaraabia kirikut nähti Rumeenia meelsena, toetamas Rumeeniaga taasühinemist ning Rumeenia rahvusluse edendamist. Bessaraabia kirikut toetanud ja järginud isikud kippusid endid ka identifitseerima rumeenlastena ja tugevdama spirituaalset ja kultuurilist ühtsust Rumeenia rahvaga. (Munteanu 2007)

Kuigi otseselt keeldusid BÕKi registreerimisest Moldova ametkonnad ja kohtuvõimud, siis Turcescu ja Stan toovad oma artiklis esile just VÕKi varjatud mõju. Nii Moldova riigivõimud kui kohus soovitasid Bessaraabia kirikul see konflikt lahendada otse Vene Õigeusu Kiriku ja Rumeenia Õigeusu Kirikute vahel. Samal ajal, kui Moldova võimud keeldusid järjekindlalt Bessaraabia kirikut registreerimast, siis samaaegselt registreerisid nad mitmeid teisi religioosseid gruppe (nt Seitsme Päeva Adventistide Kirik, Juutide Föderatsioon jne) ehk tegemist polnud riigivõimu laiema religioosete institutsioonide piiramise püüdega. Pretsedenditule VÕKi mõjule viitab ka 1999.a. keskel, kui Bessaraabia kiriku kaasus oli juba Euroopa kohtus, Molodva peaministri poolt Bessaraabia metropoliitkonnale öeldu, et tema valitsus ei hakka seda kunagi registreerima, nii kaua kui “religiooset lahendust” pole leitud läbirääkimistel Venemaa ja Rumeenia patriarhi vahel. (Turcescu, Stan 2003, 443-464)

Samal ajal, kui formaalselt deklareeris Moldova oma pühendumust põhiõigustele, siis tegelikkuses Chisinau käivitas püsiva kampaania, et ahistada, hirmutada ja vaigistada Bessaraabia kirikut ja selle järgijaid. Vähemalt osaliselt tegeles sellise ahistamisega ka otseselt MÕK. Bessaraabia kirik muutus püsiva ähvarduste kampaania sihtmärgiks, mis hõlmas ka surmaaävardusi Bessaraabia kiriku liidrite vastu. Kohtus presenteeris BÕK tõendeid 15 intsidendi kohta - Moldova valitsuse poolt vaidlustamata - kus BÕKi preestreid korduvalt peksti läbi, ähvardati ja sunniti nende kirikutest lahkuma ja kiriku vara hävitati ning mitmed nendest intsidentidest on toime panud MÕKi vaimulike ja järgijate poolt. Sh Bessaraabia kiriku juhti piiskop Petru üritati mõrvata, kui tema majja visati granaat, kuigi õnneks inimesed vigastada ei saanud. Samuti Bessaraabia kiriku esikõneleja Vlad Cubreacov sattus Venemeelsete poliitikute sihtmärgiks, sh 2002.a. märtsis Cubreacov rööviti mitmeks nädalaks teadmata gruppide poolt kättemaksuks kommunistliku partei vastu tänavaprotektide organiseerimise ja Bessaraabia kiriku registreerimise pooldamise eest. (Turcescu, Stan 2003, 443-464)

Rumeenia Õigeusu Kirik püüdis pidada läbirääkimisi VÕKiga, et dialoogi käigus lahendus leida. VÕK näis justkui dialoogiks avatud, kuid tegelikult vaid omadel tingimustel ning sisuliselt välistas Bessaraabia kiriku tunnustamise metropoliitkonnana staatusega. (Ibid.)

2001.a. detsembris langetas Euroopa Kohus otsuse Bessaraabia metropoliitkonna kasuks ning Moldova valitsus oli sunnitud Euroopa Nõukogust välja arvamise ähvardusel Bessaraabia kiriku 30.07.2002.a. registreerima. See otsus tõi kaasa VÕKi ja selle Moldova metropoliitkonna kibeda hukkamõistu Moldova valitsuse suhtes. BÕKi ametlik registreerimine ei lõpetanud aga selle diskrimineerimist. Juba enne Euroopa Kohtu otsust teatas Moldova kommunistist president Vladimir Voronin, et vaatamata kohtuotsusele, ei hakka ta Bessaraabia kirikut toetama. (Ibid.) 2007.a. kindlustati ka seaduse tasemel Moskva Patriarhaadile alluva Moldova Õigeusu Kiriku dominantset positsiooni, kui kommunistliku valitsuse poolt lisati Moldova religioosseid ühendusi puudutavasse seadusesse artikkel, mille kohaselt riik tunnustab õigeusu religiooni ja Moldova Õigeusu Kiriku erilist tähtsust ja juhtivat rolli Moldova rahva elus, ajaloo ja kultuuris (Law on religious denominations ... 2007). Antud artikkel ei ole probleemne mitte üksnes seetõttu, et tunnustab õigeusu ajaloolist ja kultuurilist rolli, vaid seetõttu, et andis privilegieritud staatuse ühele kahest registreeritud õigeusu kirikust - sellele, mis on Moskva Patriarhaadi alluvuses.

Kodanikuühiskonna organisatsioonid taotlesid vastava artikli tühistamist, kuid nende püüded osutusid kasutuks. Soovituse, mille ÜRO eriraportöör tegi 2012.a. praegusele Euroopameelsele valitsusele, jäid samuti vastuseta. Eelmine, 1992.a. religioone puudutav seadus ütles, et riik võib teha koostööd traditsionaalse õigeusu kirikuga ja registreeritud usuliikumistega. (Munteanu 2015, 60-61) Selles seaduse versioonis ei toodud sõnaliselt esile küll VÕKile alluva Moldova Õigeusu Kiriku eelispositsiooni, samas kuni 2002.aastani polnudki Moldovas teisi registreeritud õigeusu kirikuid (registreerituna).

2012.a. alguses valminud ÜRO religiooni ja usuküsimuste eriraportööri raportis Moldova kohta tuuakse välja, et Moldova Õigeusu Kirikule on riigi poolt tagatud privilegieeritud staatus paljudes valdkondades, võrreldes teiste religioonide ja usuvooludega, mis on vastuolus riigi konstitutsioonis sätestatud põhimõtetega. (Bielefeldt 2012, 1 ja 9-10)

B) MÕKi seadmine Moldova identiteedi alustalaks

Pea pool sajandit väldanud okupatsiooni ajal Moldovas kujundatud Nõukogude identiteet eeldas ateismi segatuna survega identifitseerida end kui "venelane". Nõukogude režiim püüdis lisaks ideoloogilisele aspektile mõjutada ka Moldova elanike etnilist tunnetust, luues mitmeid intensiivseid rahvuse-ehitamise projekte - kultuurilisi, lingvistilisi ja konfessionaalseid manöövreid - mis olid suunatud sellele, et veenda kohalikku elanikkonda nende erinevuses naaberriigist Rumeeniast. 1990ndatel toimus aga Moldova ühiskonnas oluline nihe, kus ateism imekombel haihtus ning rohkem kui 90% ühiskonnast identifitseeris end kui kristlased ja usaldavad kirikut rohkem kui mõnda teist riiklikku institutsiooni. (Munteanu 2007) Sotsioloogilise seletusena nähakse sellele nihkele asjaolus, et õigeusk on üks väheseid ühiskondlikke liime Moldova rahva liitmisel ja mängib tähtsat rolli Moldova identiteedi loomisel (Munteanu 2015, 57-58).

Moldova rahvusliku identiteedi kontseptsioon oli 1990ndate alguses alles väljatöötamise faasis, kui see pidi hakkama võistlema Rumeeniaga lähemate suhete loomise kutsetega ja Rumeenia identiteediga. Seejärel seoti Moskva Patriarhaadile alluv õigeusk 1990ndate alguses Moldova rahvusliku identiteedi aluseks. Ühtlasi aitasid Moldova võimud MÕKi arengule ja õitsengule kaasa ning pärssisid konkureerivat Bessaraabia kirikut, mis mõjutas iseseisva Moldova identiteedi arendamise protsessi. (Sprinceana 2013) Moldova kommunistlik valitsus nimetas Rumeeniast erineva identiteedi loomist ja selle ühendamist õigeusuga moldovanismiks (Munteanu 2015, 57-58).

MÕKi üks trumpe kogu Moldova ühiskonna laia toetuse ja identiteedi aluseks saamisel on olnud ka asjaolu, et MÕK ei määratle oma järgijaskonda etniliselt, vaid kõneleb kõigile Moldova elanikele ning nende nimel, sõltumata, kas nad on moldovlased, rumeenlased, venelased, bulgaarlased jne. See võimaldab MÕKil võtta ka kristliku ühtsuse edendaja rolli. Samas nt Bessaraabia kirik kaldub oluliseks pidama etnilist kuuluvust või määratlust ning oma järgijaid kaldub BÕK nägema end rumeenlastena identifitseeriva elanikkonna osana. (Stoerup 2015, 122-123)

Ka ÜRO eriraportöör toob esile, et Moldova Õigeusu Kirik püüab juurutada tendentsi, et õigeusu traditsioon oleks võrdsustatud rahvusliku identiteetiga ning et ühiskonna olulised sektorid näevadki õigeusu kirstlust, eriti MÕKi, kui rahvusliku identiteedi selgroogu. Õigeusu sidumine identiteediga aitab aga ankurdada õigeusu kiriku edendatavat traditsiooniliste väärtuste agendat ja kaasa tuua antagonismi õigeusu traditsioonide ja rahvusvaheliste inimõiguste vahel. (Bielefeldt 2012, 10-18)

C) MÕKi majanduslik privileerimine

Kui Molodva võimud tajusid Euroopa kohtust tulevat võimalikku negatiivset otsust, tunnustas Moldova Valitsus oma 2001.a. septembri otsusega VÕKile alluvat Moldova Õigeusu Kirikut, kui Bessaraabia ja Hotini metropoliitkonna (mis tegutses 1918-19140 kui Moldova oli Rumeenia osa) õigusjärglast. See samm võimaldas ka anda Bessaraabia kiriku varad üle MÕKile, mis seejärel pakkus seda vara Vene Patriarhaadile. (Turcescu, Stan 2003, 443-464) 2002.a. langetas Moldova valitsus vastuolulise ja läbipaistamatu otsuse anda 650 religioosset hoonet ja arhitektuurilist monumenti üle MÕKi administratsioonile. Mitte ükski hoonetest, mis oli enne Nõukogude perioodi Rumeenia õigeusu kiriku või katoliku kiriku jurisdiktsioonis, ei ole Moldova riigi poolt renoveeritud nende religioossete gruppide jaoks. (Munteanu 2015, 60)

Samuti tuuakse esile, et erinevad valitsused on MÕKi aastate jooksul heldelt toetanud. President Voronini režiimi ajal tsementeeriti kiriku privileeritud staatus ka uude usuvabaduse seadusesse (2007), siis asus riik ka lahkelt MÕKile annetama uute kirikute ehituseks. Kiriku rahaline helde toetamine ja sellelt omakorda poliitilise toetuse saamine osutus mugavaks kommunistidele ja sama stsenaariumi jätkas ka 2009.a. võimule tulnud läänemeelne koalitsioon. (Munteanu 2015, 62) MÕK saab lisaks Moldova eelarvele doonorlust ka otse Venemaalt (Russian GazPromBank ... 2011).

D) Sümfoonia Moldova Õigeusu Kiriku ja riigivõimu suhetes

Alates 1990ndate algusest MÕKile eristaatuse andmisega kaasati see delikaatsesse suhtesse valitsusega, mis omakorda andis MÕKile suure võimu ulatuse Moldova ühiskonnas (Sprinceana 2013). Kuni kommunistide võimulolekuni oli Moldova valitsuse tegevusliin Moldova õigeusu kiriku osas kahetine - ühelt poolt näidati toetust õigeusu eksklusivismile ja teisalt püüti rahuldada rahvusvahelisi inimõigustealaseid kohustusi. See balansseerimise poliitika osutus Moldovas edukaks, kuni 2009.a. uue koalitsiooniga otsustas Moldova radikaalselt muuta riigi välispoliitilist vektorit Euroopa integratsiooni suunas. Moldova Läänemeisel valitsusel on tulnud mõnevõrra jahutada MÕKi ambitsioone, mis väidab omavat monopoli üle 90% Moldova elanike vaimu ja hinge üle. See, mida MÕK peab koguduseliikmeteks, seda peavad poliitikud elektoraadiks ning valitsus on püüdnud sama auditoriumi osas kirikuga hästi läbi saada. (Munteanu 2015, 62) Uus Euroopameelse valitsuskoalitsioon on püüdnud MÕKile mingis osas avaldada survet, et see hoiaks poliitikast eemale (Coalson 2013). ÜRO eriraportöör toob oma 2012.a. raportis esile, et Moldova Õigeusu Kirik omab ja kasutab oma tohutut poliitilist mõju. Moldova parlamendi liikmed väljendasid ÜRO eriraportöörile, et Moldova poliitikud tihti ei julge avalikult seista vastu MÕKi poliitilistele nõudmistele. (Bielefeldt 2012, 10)

MÕK hoiab usumonopoli ka sellistes institutsioonides nagu armee ja vanglasüsteem. Vastavate asutuste jaoks võrdub usuvabadus juurdepääsuga Moldova õigeusu kiriku preestrite jumalateenistustele. Situatsioon ei ole juhuslik - peaaegu iga ministeerium, sh justiits-, rahandus-, kaitseministeerium ja isegi riigiasutused (nt toll) omavad allkirjastatud eksklusiivseid koostöölepeid MÕKiga. (Munteanu 2015, 62) Teistel religioossetel institutsioonidel ei ole juurdepääsu Moldova riigiaparaadile (International Religious Freedom Report for 2015). Eraldi koostöökokkulepe Moldova Kaitseministeeriumi ja Moldova Õigeusu Kiriku vahel lubab õigeusu kiriku preestritel pidada jutlusi armee erinevates üksustes, õnnistada sõjaväe personali enne nende missioonile asumist ja jagada religioosset kirjandust armee raamatukogudes (Ibid.). Kaitseministeeriumi andmetel kuuluvad kõik armee kaplanid Moldova Õigeusu Kirikusse (Bielefeldt 2012, 9-10). Moldova justiitsministeeriumi ja MÕKi vahel on sõlmitud koostöölepe, kiriku kaplanitel on vaba juurdepääs kinnipidamisasutustele religioosseks abiks ilma vangla administratsiooni eelneva kooskõlastuseta. Läbi Moldova Õigeusu Kiriku kokkulepete Moldova töö- ja sotsiaalkaitse ministeeriumiga, õigeusu kirik

arendas sotsiaalse abistamise võrgustiku, mis hõlmas ka lasteaedade ja ajutiste varjupaikade avamist kirikutes ja kloostrites. (International Religious Freedom Report for 2015)

Valitsus väljastas diplomaatilised passid MÕKi kõrgematele vaimulikele. Nad on ainsad religioosse institutsiooni liidrid, kellele on selline privileeg tagatud (International Religious Freedom Report for 2014). Samuti on tagatud MÕKile luksuslikud autod valitsuse registreerimisnumbriga (Munteanu 2015, 60-61).

E) MÕKi privileerimine haridussüsteemis

Usuõpetus riigikoolides on tugevalt kaitstud MÕKi monopol. Moldova koolides on riiklikult kinnitatud õppekava järgi usuõpetuse aine, kus paljudel juhtudel õpetatakse vaid õigeusku ja selle rolli, nii nagu seda tajub MÕK. Kuigi haridussüsteem on sekulaarne ja religioon on ette nähtud valikkursusena, siis reaalsuses on see väga tihti kohustusliku iseloomuga. Suuresti sõltub see konkreetse koolidirektori religioosusest. Inimõigusorganisatsioonidele on teatatud juhtumitest, kus Moldova koolides on toimunud diskrimineerimisi religioosel pinnal, ahistatakse ateistide või teiste religioonide esindajate lapsi. Koolides õpetavad religiooni ainet tihti preestrid õigeusu kirikutest või religioossed kooliõpetajad. Teiste usuvoolude esindajatel ei ole lubatud rääkida nende religioonist või õpetada seda riigikoolides. (Munteanu 2015, 61-62) Ka ÜRO eriraportöör kahtleb Moldova usuõpetuse vabatahtlikkuses. Eriraportööri andmete kohaselt kasutavad õigeusu preestrid ja/või õigeusklikud kooli juhatajad oma autoriteeti koolides, et tungivalt soovitada õpilastel tuua oma vanematelt allkirjad, et registreerida end religiooni õpetusse. (Bielefeldt 2012, 14)

3.1.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele

MÕK on kahtlemata suure järgijaskonnaga, autoriteetne ja mõjuvõimas institutsioon Moldova ühiskonnas. MÕKi mõjukusele pandi alus 1990ndate alguses, kui VÕK/MÕK ja tollased Moldova võimud ühistes huvides surusid kõrvale konkureeriva Bessaraabia Õigeusu Kiriku. VÕKi ja MÕKi huvi oli kaitsta oma kanoonilist territooriumi ja staatust Moldovas. Moldova võimude tollane huvi oli Bessaraabia kirikut kõrvale suruda, kuna seda nähti rumeeniameelsena, Rumeenia poolt toetatuna. Selleks, et moldovlasi rumeenlastest eristada, seoti ka Moldova identiteedi alustalaks Moskva Patriarhaadi õigeusu haru. Seejärel sai alguse MÕKi ja Moldova võimude vahel ka nn sümfoonia, kus MÕKi toetati, soositi, eelistati majanduslikult, võimadati selle mõjul laieneda riigisüsteemi, haridusse jne. Hiljem kui MÕK

oli juba väga mõjukas, siis pidid ka valitsused arvestama MÕKiga ja püüdma sellega kompromisse leida ning erand ei ole siin ka võimul olev Moldova läänemeele valitsus, kes pole suutnud MÕKi mõjukust kärpida. Seega ei ole VÕK/MÕK vaid omast initsiatiivist tänast positsiooni välja võidelnud, vaid sellele aitas tugevalt kaasa ja see oli kuni 2009.a. võimul olnud poliitiliste jõudude huvides.

Oma positsiooni saavutamisel ja kinnistamisel on MÕK kasutanud tervet spektrit pehme võimu ressurssidest ja meetmetest. MÕK ei ole oma tänast positsiooni saavutanud puhtalt pehme võimu atraktiivsusega. VÕK ja MÕK on kasutanud oma võimu kindlustamiseks Bessaraabia kiriku marginaliseerimisel samuti tervet spektrit kõva võimu meetmeid (ähvardamine, sund, füüsilise jõu kasutamine).

3.2. Juhtum 2. 2012.a. võrdõiguslikkuse seaduse menetlus

Eesmärk on vaadelda kas, mil määral ja kuidas VÕK/MÕK sekkus poliitilisse protsessi võrdõiguslikkuse seaduse menetlemisel.

3.2.1. Juhtumi tausta selgitus

Läänemeelse koalitsiooni võimuletulekuga 2009.a. võttis Moldova valitsus otsustavalt kursi Euroopa integratsioonile. ELi assotsiatsioonileppe ja veel enam ELi liikmeks saamine eeldavad aga kandidaatriigi vastavust ELi standarditele inimõiguste ja diskrimineerimise eest kaitse tagamise valdkondades. Pikka aega Moldova valitsus eitas vajadust õigusliku kaitse järele diskrimineerimise vastu, väites et see pole Moldovas laialt levinud probleem. Samas tuvastasid inimõigusorganisatsioonid Moldovas tõsiseid probleeme teatud ühiskonnagruppide diskrimineerimise ja marginaliseerimise osas. Eriti diskrimineeritud gruppideks hinnati vaimuhaigeid, puudega inimesed, LGBTI kogukond, HIV/AIDS haiged, mustlased (romad), äärmises vaesuses elavad isikud ja ka naised üldiselt. Nimekirja esimesse nelija gruppi kuuluvate isikute osas on Moldova ühiskonnas juurdunud äärmiselt negatiivsed ja tõrjuvad hoiakud. EL stimuleeris Moldovat diskrimineerimise probleemiga tegelema, seades Moldovale EL Schengeni viisavaba liikumise ja assotsiatsioonileppe eeltingimuseks, et valitsus rakendaks rea reforme. 2010.a. detsembris anti ELi poolt Moldovale ka eraldi tegevusplaan, mida Moldova valitsus pidi täitma ja mis muude tingimuste seas nõudis laialdase ja efektiivse diskrimineerimisvastase seaduse kohandamist. 2012. aastal oli Moldova valitsusel

diskrimineerimise vastase seaduse projekt tõsiselt töös. Seaduseprojekti käivitamisega algas ka agressiivne lobi religioossete ja radikaalsete gruppide poolt selle seaduse vastu. (Ursu 2012)

MÕK ja sellega seotud õigeusklikud sotsiaalsed grupid olid ühed aktiivsemad EL-i Assotsiatsiooni Leppe eelduseks oleva diskrimineerimisvastasele seadustele vastandujad (Hug 2015b). Selle seaduse menetlemist on nähtud ka MÕKi ühe agressiivseima lahinguna riigi vastu (Stoerup 2015, 120). Mitmed rahvusvaheliste suhete eksperdid toovad välja, et sellele seadusele vastandudes tegeles MÕK ühest küljest oma traditsiooniliste väärtuste kaitsmise agenda edendamisega, samas oma sügavamas sisus tähendas võitlus ka seda, et kui õigeusu kirik ja sellega seotud konservatiivsed poliitilised jõud oleks seaduse vastuvõtmise vääranud, siis oleks ühtlasi ka Moldova Euroopa integratsiooni protsess oluliselt pidurdunud või suisa seisma pandud (Coalson 2013). MÕK on oma üldistes hoiakutes ELi vastane (Higgins 2016). Antud kaasus on oluline just seetõttu, et MÕKil ei ole palju temavaldkondasid, kus ta saab nii otseselt ja aktiivselt Euroopa integratsiooni sekkuda ning antud juhtumi puhul olid tegelikult MÕKil teoreetiliselt ka alustingimused, et seda seaduseelnõud ELi rahuldavas sisus vastu ei võetaks.

VÕK ja Vene riik on samuti propageerinud traditsiooniliste väärtuste agendat kui osa nende Vene maailma eetosest, millega VF ja VÕK püüavad mõjutada kirikuid ja ühiskondi nende nn lähivälismaal. Moldova õigeusu kogukonna sotsiaalne agenda ühtib Venemaa omaga. Ka Moldova õigeusu kirik kasutab nn traditsiooniliste väärtuste agendat, fookuseerides peamiselt ja kõige edukamalt LGBTI õigustele vastandumisele. (Hug 2015a, 3)

2012.a. võttis Moldova parlament siiski võrdõiguslikkuse seaduse vastu. See keelas kõik diskrimineerimise vormid ja pani paika mehhanismid diskrimineeriva käitumise sanktsioneerimiseks, nt loodi võrdõiguslikkuse nõukogu. Seadus jõustus 01.01.2013.a. (Full end of mission statement of the UN ... 2016) 2014.a. Moldova peaministrina ELiga assotsiatsioonileppe allkirjastanud Iurie Leanca tunnistas, et Kreml ja õigeuskirik tegid väga tugevat tööd, et nurjata Moldova lähenemist ELiga (Higgins 2016).

3.2.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis

VÕK/MÕK aktiivsem tegevus seaduseelnõu vastu toimus vahemikus 2011-2012.a. ning kuivõrd VÕK/MÕK poolseid erinevaid avaldusi ja tegevusi oli palju, siis on järgnevalt välja toodud nende poolsed peamised tegevusmeetmed ja nendest omakorda markantsemad näited.

MÕK esines regulaarselt seaduseelnõud kritiseerivate ja ründavate avaldustega. Kuigi diskrimineerimisvastane seadus oli tegelikult väga laia amplituudiga hõlmav, siis MÕK sildistas seaduse nn gay seaduseks ning keskendus seaduse osas peamiselt sellele. Nt MÕK oma avalduses kirjeldas riigi seisukorda olevat nii spirituaalse ja moraalse kui ka geopoliitiliste provokatsioonide vahel olevana. MÕK nimetas seaduse vastuvõtmisega seonduvat 2000. aastase spirituaalsete väärtustega identiteedi elimineerimise ja enesehävitamise programmiks. (Stoerup 2015, 120) MÕKi piiskop Marchel Mihaescu hoiatas, et selle seaduse vastuvõtmine võib kaasa tuua jumala viha ja lõhestada suhteid “emakese Venemaaga” (Higgins 2016). Üks prominentne konservatiivne vaimulik nimetas seadusega seonduvat Moldova sodomiseerimiseks (Coalson 2013). Samuti esitas MÕK valitsusele avaliku väite, et võrdõiguslikkuse seaduse menetlemisega valitsus metoodiliselt ignoreerib Moldova rahva väärtusi ning toetab rikutust ja ebamoraalsust ning ühtlasi eirab MÕKi ja Moldova ühiskonna 93,4% kristlaste osakaalu huve, eelistades samal ajal mittetraditsiooniliste vähemuste huvisid (The Synod of the Orthodox Church of Moldova met on the 20th of June 2013).

MÕK tegeles aktiivselt avalike manifestatsioonide, seaduse vastaste meeleavalduste ja tänavaaktsioonidega (Stoerup 2015, 120). Piiskop Marchel ja teised õigeusu preestrid organiseerisid tänavaaktsioone diskrimineerimisvastase seaduseelnõu vastu, mis kaitseks seksuaal- ja teisi vähemusi (Moldovan Orthodox Church Slams UN Religion Rapporteur ... 2011). MÕK kasutab oma positsioonide kaitsmiseks vastumeeleavaldajaid ning ekstremistlikke ortodoksseid grupe, nt Moldova parlamendis võrdõiguslikkuse seaduse menetlemise ajal asetati ortodoksse gruppi poolt parlamendi ette suur kast vaseliini (Munteanu 2015, 59). Kui MÕKi seaduseelnõu vastane avalik agitatsioon läks ühel hetkel liisa suureks, siis ELi esindajate lobi ja Moldova valitsuse teatud püüete tõttu MÕK vahepeal küll summutas oma retoorikat ja kutsus meeleavalduste asemel inimesi seaduse vastu palvetama, kuid see oli lühiajaline tagasitõmbumine (Coalson 2013).

MÕK kutsus rahvast üles aktiivsetele aktsioonidele seaduse vastu. Nt MÕK tuues esile seaduse vastuvõtmisega õigeusklike usule ja väärtustele tekkivaid ohte, agiteerisid, et usklikud peaksid omalt poolt mobiliseeruma, kas tänaval protestides või koos kirikuga palvetades (seaduse vastu) (Stoerup 2015, 121). MÕK on kutsunud rahvast üles üleriigilisteks protestideks diskrimineerimisvastase seaduse vastu (Potts 2013). MÕKi Sinod, oma seaduseelnõu vastases avalikus üleskutses, õnnistas kristlasi kaasa tulema ristikäigule üle riigi, mis saab olema

meeleparanduse rongkäik kogu rahvale (The Synod of the Orthodox Church of Moldova met on the 20th of June ... 2013).

MÕKi kriitika peamiseks sihtmärgiks olid Moldova läänemeelsed poliitikud (Stoerup 2015, 120). 2012.a. ründas kirik tollaegse peaministri Vlad Filat'i valitsuse püüdeid jõustada diskrimineerimisvastast seaduseelnõud, toetades anonüümselt levitatud lendlehti, milles homoseksualism sulatati ühte pedofiiliaga, väites et seadus annab seksuaalvähemustele rohkem õigusi kui teistele inimestele ja et iga homoseksuaal võib praktiseerida oma hälbivat tegevust avalikes kohtades, isegi meie laste ees. Kirik kritiseeris tugevalt tollast peaministrit Vlad Filat'i, kelle valitsus vastava seadusettepaneku tegi. (Diaconu, Ticudean 2012) Stoerup toob oma Moldova religiooni ja etniliste piiride vahekorda uurivas artiklies esile, et diskrimineerimisvastase seaduse menetlemise ajal peegeldasid MÕKi poolt väljendatud vaated Moskva Patriarhaadi ja selle patroonriigi (VF) vaateid. Samas ei olnud MÕKi avaldused suunatud otseselt mitte Euroopa integratsiooni vastu, vaid pigem süüdistasid nad seaduseelnõud menetlevaid korrumppeerunud Molodva ametnikke/poliitikuid, kes ei jaga kristlike inimeste väärtusi. Samas, kui kirik laidab regulaarselt Moldova läänemeelseid poliitikuid ja süüdistab neid omamast isekaid motiive diskrimineerimisvastase seaduse rakendamisel, siis see vaid süvendab elanikkonna umbumbusklikkust läänemeelsete poliitikute suhtes. (Stoerup 2015, 121)

MÕKi juhtivliikmed tegelesid seaduseelnõud menetlevate Moldova juhtpoliitikute otseste veenispüüetega seaduse vastu. Pärast diskrimineerimisvastase seaduseelnõu esitamist Moldova parlamendile kinnitamiseks, nõudsid MÕKi juhid kohtumisi riigi juhtivtegelastega. Peaminister Vlad Filat ja parlamendi spiiker Marian Lupu võimaldasid MÕKi esindajatele kohtumise. Kohtumisel väljendasid kirikutegelased oma muret seaduseelnõu teatud punktide üle, tuues esile argumente ja seletusi, milliseid ohte seksuaalvähemuste õiguste legaliseerimine kaasa toob. (The Members Of The Holy Synod Of The Orthodox Church Of Moldova In A Meeting ... 2012) Seaduseprojekti menetlemise ajal tegi VÕKi patriarh Kirill ka isiklikult visiidi Chişinăusse, et lobeerida seaduse vastu (Ursu 2012).

MÕK esitas ka otseseid ähvardusi seaduseelnõud toetavate läänemeelsete poliitikute aadressil. MÕKi sinod koostas ametliku deklaratsiooni, mille edastas ka juhtivatele riigitegelastele. Sinod hoiatas valitsust, et kui võrdõiguslikkuse seadust ei muudeta MÕKi seatud tingimustel, siis kirik jätab endale kanoonilise õiguse heita valitsuse liikmed kogudusest

välja. Leebema meetmena võib see algselt hõlmata neile keeldu osaleda armulaual ja kui nad ei muuda oma tegevust, võib see isegi viia nende täieliku väljaarvamiseni igasugusest kiriku tegevusest. MÕK lubas jätta endale õiguse võtta kasutusele kõik kanoonilised meetmed selleks, et kaitsta kristlastest enamusega rahvast vaimse surma leviku ohu eest ühiskonnas. Samuti ähvardas MÕK kutsuda kokku Moldova metropoliitkonna usklike peaassamblee, kus kogu Moldova Õigeusu Kirik saab väljendada arvamust uute väljakutsete shtes, mis kiriku ees seisavad. (The Synod of the Orthodox Church of Moldova met on the 20th of June ... 2013)

MÕK joonistas seaduse vastastes agitatsioonides laialt levinud müüte, väljamõeldisi ja vandenõuteooriaid, mis olevat selle seaduse taga olevad liikumapanevad jõud. Nt MÕKi esindajad väitsid, et diskrimineerimisvastast seadust propageeritakse, sest Moldova poliitilise eliidi liikmed on ostnud üles hotelle Dnestri jõe äärde ja spekulatsioonid, et nad tahavad hakata seal tegelema homoseksuaalse seks-turismiga. (Stoerup 2015, 120) 2012.a. septembris esines piiskop Marchel televisioonis, kus kritiseeris võrdõiguslikkuse seadust ning väitis ühtlasi, et 92% homoseksuaalidest on HIV positiivsed ja väljendas, et neil ei tohiks lubada töötada hariduslikul, tervishoiu ja avalikes toitlustusasutustes (Assessing the First Year of Moldova's Implementation of the Association Agenda ... 2016). ÜRO eriraportöör toob esile, et MÕKi suur vastasseis seaduse projektile baseerus suures osas väärinformatsiooni levitamisel seaduse tegeliku eesmärgi kohta (Bielefeldt 2012, 10).

2013.a. jaanuaris peale võrdõiguslikkuse seaduse jõustumist ei lõpetanud MÕK oma vastupanu. MÕK initsiatiivil võeti 2013.a. Moldova parlamendis arutlusele antipropaganda seaduse projekt, mida nähti paljude poolt otsese rünnakuna LGBT kogukonna vastu, et uue seadusega nende õigusi taas nullida. Seadus läbis isegi Moldova parlamendi, kuid laideti lõpuks Moldova konstitutsioonikohtu poolt maha, kuna see piiras LGBT kogukonna õigusi. (Gillet 2013)

3.2.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele

MÕK sekkus äärmiselt jõuliselt võrdõiguslikkuse seaduse menetlemise protsessi, üritades seda peatada või oluliselt lahjendada. Ühelt poolt võitles VÕK antud seaduseprojekti vastu oma traditsiooniliste väärtuste kaitsmise agenda raames. Teisalt oli selle seaduse vastuvõtmine ülioluline Moldova EL integratsiooniprotsessi jätkumiseks ning MÕKi peaesmärgina nähakse seaduse vastu töötamisel just Moldova Euroopa kursi väärast.

MÕK kasutas kogu pehme võimu ressursside ja meetmete arsenaliga seaduse vastast agitatsiooni läbi viies - VÕKi kui mõjuka religioosse institutsiooni avaldusi, veenmist, traditsiooniliste väärtuste kaitsmist, moraalse faktori kasutamist, õigeusklike konsolideerimist/mobiliseerimist. Samas kaldus VÕK kasutama ka kõva võimu meetmeid seadust menetleva Läänemeelse koalitsiooni ründamisel - surve avaldamine, ähvardamine, manipuleerimine, halvustamine, pettus.

3.3. Juhtum 3. 2016.a. Moldova presidendivalimised

Eesmärk on vaadelda kas, mil määral ja kuidas Moskva Patriarhaat ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik sekkusid presidendivalimistesse.

3.3.1. Juhtumi tausta selgitus

2016.a. oktoobris ja novembris toimusid Moldovas üle 20 aasta taas rahva poolt presidendivalimised, vastavalt 1. ja 2. voor. Valimistel seati üles kaks kandidaati. Esimene neist Igor Dodon, kes oli kuni 2009.a. võimul olnud Kommunistliku Partei valitsuses asepeaminister ning hiljem Moldova Sotsialistliku Partei juht. Dodon pooldab avalikult lähimate suhete taastamist Moskvaga, ta on lubanud tühistada Moldova assotsiatsiooni leppe ELiga, viia Moldova Venemaa juhitud Euraasia Majandusühendusse, samuti on ta lubanud ellu viia mitmeid teisi Venemaa huvisid (Krimmi tunnustamine, Moldova muutmine föderaalseks riigiks jne). Samuti on Dodon olnud avalikult suur VFi president Vladimir Putini imetleja ning on öelnud, et Moldova vajab sarnast tugevat liidrit. Teine kandidaat oli Maia Sandu, kes pooldab Moldova integratsiooni Euroopa Liiduga. Ta on töötanud Maailmapangas, olnud 2012-2015 Moldova Läänemeelse valitsuse haridusminister. Vaatlejate hinnangul on Sandu nähtud ka muidu korrumpeerunud Moldova ühe puhtaima poliitikuna. (Clej 2016) Seega olid kaks kandidaati selgelt vastanduvate geopoliitiliste vaadetega Dodon venemeelne ja Sandu euroopameelne.

Moldova presidendivalimise võim on Eestile sarnaselt pigem sümbolne ning samuti tugevalt tagasihoidlikum peaministri omast. Sellele vaatamata on president ikkagi riigipea, ta saab osaleda parlamendi töös ja esineda parlamendile oluliste sõnumitega, omab teatud võimalusi parlamendi laialisaatmiseks; välispoliitika vallas saab sõlmida ja esitada parlamendile ratifitseerimiseks olulisi lepinguid või seda mitte teha, samuti on ta relvajõudude kõrgem juht.

(Constitution Of The Republica Of Moldova ... 1994) Samuti on tegemist rahva poolt otse valitud presidendiga ning tugeva mandaadi puhul on ka informaalne võim suurem, president omab märkimisväärset mõju avalikule arvamusele ja võib tõenäoliselt süvendada eksisteerivat poliitilist polariseeritust, et mõjutada Moldova edasist kurssi ida ja lääne vahel (Recknagel 2016). Ühtlasi võib president suruda läbi idee rahvuslikust referendumist riigi geopoliitilise orientatsiooni osas või initsieerida kõnelusi koostööks Euraasia Liiduga (Bucataru 2016).

13.11.2016.a. Moldova presidendivalimistel osutus 52,3% häältega võitjaks Moskvale lähenemist pooldav Igor Dodon. Analüütikute hinnangul peitusid valimistulemuste peamised põhjused sisepoliitikas - Dodon kasutas ära alates 2009.a. võimul olnud Euroopameelse valitsuse suhtes illusioonide purunemist ning ELi maine tuhmumist, rahvale ühiskonnas suurt pahameelt valmistavat kõrget korruptsiooni, mida üritati valimiskampaanias seostada just vaid läänemeelsete jõududega; samuti rakendati Sandu suhtes arvukalt muid laimu- ja diskrediteerimiskampaaniaid. Venemaa nähtav toetus Dodon'ile hõlmas ka tema toetamist Vene meedias. (Wilson 2016)

3.3.2. VÕK/MÕK tegevus juhtumis

Õigeusu kiriku tegevusest tulenenud mõju määra Dodoni valituks osutumisel on raske hinnata ja käesolev töö sellele ei pretendeeri, kuivõrd Dodoni toetajad kasutasid tema positsiooni tõstmiseks ja Sandu positsiooni õhnestamiseks laia poliitilise võitluse meetmete spektrit, millest VÕK/MÕK oli vaid üks osa. VÕK/MÕK eriti aktiivne tegevus Dodoni toetamisel toimus vahetult enne valimisi ca 2 kuu jooksul. Inglise- ja venekeelsete avalike allikate põhjal oli võimalik leida infot järgmiste juhtumite osas:

Freedom House toob välja, et Dodoni Venemeelne positsioon ja VÕKi agressiivne toetus tagas talle, et Ida-Lääne lõhe oli valijate jaoks üleval. Kirikut kasutati tugevasti, et mõjutada hääletajate valikuid, kuna paljud nendest valijatest on tugevalt religioossed. Samuti aitas Venemaa religioosselt avaldada Dodonile toetust. 2016.a. septembris sai Igor Dodon õnnistuse Vene patriarh Kirillilt, mis oli selge märk Venemaa poolsest heakskiidust ja toetusest. Moskva kommuniqueeris selle toetusavalduse välja läbi kiriku ning Moldova elanike seas populaarsete meediaväljaannete, nt läbi Prime TV. IPP Avaliku Arvamuse Baromeetri kohaselt on Prime TV kõige populaarsem Moldova telekanal (see retransleerib Vene riikliku telekanali ORT programmi), mida eelistab 64.2% vastanutest, kui oma peamist infoallikat. (Bucataru 2016)

Valimiskampaania käigus võõrustas Dodon oma kontoris Lääne väljaannet The Daily Beast ning selle käigus näitas Dodon ajakirjanikele oma kontoris olevat fotogaleriid ja sealjuures viitas kahele hiljutisele fotole, millest ühel oli Dodon koos Vene president Vladimir Putiniga ja teisel koos Vene patriarh Kirilliga. Dodon teatas ajakirjanikele, et patriarh “andis mulle oma õnnistuse” kõigest mõned nädalad tagasi Moskvast. Selle sammuga presenteeris Dodon ennast selgelt välisriigi protežeenina.

Dodon'i kampaaniameeskond kasutas kampaaniaplakateid, kus oli kujutatud VÕKi patriarhi Kirilli ja Igor Dodon'i ning viimase lubadust tunnustada Krimmi anneksiooni Venemaa poolt (Wilson 2016).

Paar päeva enne 30.10.2016 presidendivalimiste esimest vooru avaldas Moldova Õigeusu Kiriku metropoliit Vladimir kandidaat Igor Dodon'ile kirikus jumalateenistuse ajal avalikult toetust. See sündmus tähistas ka esimest korda aastate jooksul, kus kirik läks valimispoliitikas nii kaugele. (Moldova Presidential Election Headed For Runoff ... 2016)

Presidendivalimiste esimese vooru eel näitas Moldova telekanal Accent TV Moldova Õigeusu Kiriku pead metropoliit Vladimirit ja Sotsialistliku partei kandidaati Igor Dodon'i koos Dodon'i kodukülas Sadovas renoveeritud õigeuskiriku taasavamise/inauguratsiooni tseremoonial. Sellel tseremoonial metropoliit Vladimir tegi avalduse, kus kiitis Sotsialistliku partei kandidaati Igor Dodon'i, kui tõelist kristlast, kes “on tõestanud oma tõeliseks kristlaseks olemist mitte ainult valimiskampaania käigus.” Teleklips metropoliit Vladimir tänas Dodon'i kiriku renoveerimise eest tema (Dodon'i) kodukülas, samuti paljude kirikute aitamise eest ja selle eest, et ta (Dodon) osaleb igal pühapäeval jumalateenistusel, palvetades koos kristlastega, olles õigeusu kiriku aktiivne kristlane. (Vlas 2016)

2016.a. novembri Moldova presiendivalimiste lõppvooruga eel asus MÕK ründama euroopameelset kandidaati Maia Sandu't, mida varem polnud tehtud. Nimelt MÕK üks liidreid, piiskop Marchel kritiseeris oma avalduses Sandu't, et ta pole abielus ja tal pole lapsi, öeldes et Sandu hoiakud kristliku moraali suhtes näivad erinevat normaalsetest printsiipidest. Piiskop Marchel heitis Sandu'le ka ette, et ta tutvustas 2013.a. haridusministrina Moldova raamatukogudes kahjulikku entsüklopeediat, pealkirjaga “Seks elu”. (Frej 2016) Piiskop soovitas valijatel tungivalt toetada Dodon'i, kui kristlast ja patriooti, vastandades teda pr Sandu'le, kes on üksik ja lastetu. Mõlemad, Dodon ja piiskop Marchel väitsid samuti, et

Sandu't toetavad Moldova geid, mis oli sõnum Moldova ühiskonnale, kus on sügavalt juurdunud homfoobsed hoiakud. (Clej 2016)

Läänemeelse kandidaadi Sandu positsiooni õnnestati läbi religiooniprisma veel sellega, et Sandu kohta levitati presidendivalimiste eel, et varasemalt Moldova haridusministrina töötades käskis ta ühes koolis religioossed ikoonid maha võtta. (Nemtsova 2016)

Samuti vastandas Dodon ennast Sanduga ka läbi traditsiooniliste väärtuste, kus Dodon ütles, et ta on kindlasti vastu nn Euroopa väärtustele, mida Sandu püüab edendada. Dodon ütles: "Ma olen LGBT vastu selles riigis ja tema (Sandu) toetab neid. Me oleme Ortodoksne riik." (Ibid.)

Vaatlejad ütlevad, et valimiskampania käigus paljud MÕKi preestrid toetasid avalikult Igor Dodon'i (Metropolitan Vladimir Congratulates Igor Dodon ... 2016). Lisaks peeti üldteadaolevaks, et MÕK toetab Dodon'i (Clej 2016). Chisinau ja Kogu Moldova metropoliit Vladimir oli üks esimesi institutsioonide esindajaid, kes õnnitles Igor Dodon'i presidendivalimiste võidu puhul. Metropoliit Vladimir väljendas ka kahetsust, et valimisperiodil oli riik heidetud killustatuse ja sisemise võitluse õudusesse. (Metropolitan Vladimir Congratulates Igor Dodon ... 2016)

3.3.3. Hinnang VÕK/MÕK kasutatud võimu ressurssidele ja meetmetele

Toodud sündmustejadast nähtub, et esiteks sekkus MÕK väga tõsiselt seaduse järgi sekulaarse riigi valimisprotsessi. MÕK toetas avalikult Venemeelset poliitikat pooldavat Dodoni. Samuti osutas Dodon'ile avalikku toetust VÕK. Ühtlasi oli MÕKi tegevus suunatud vastaskandidaat Sandu ründamisele ja tema positsiooni õnnestamisele.

Pehme võimu meetmetest kasutasid VÕK ja MÕK Dodoni osas mõjuka religioosse institutsiooni toetusavaldusi ja veenmist, Dodoni isiku ja positsiooni legitimeerimist, moraalsusele, ühiskonna ühistele traditsioonilistele väärtustele, õigeusu identiteedile rõhumist, traditsiooniliste väärtuste kaitsmist, ühiskonna konsolideerimist Dodoni ümber, Dodoni õigeusu sümbolite ja auraga seostamist. Samal ajal kasutas MÕK kõva võimu meetmeid vastaskandidaat Sandu suhtes, nagu ühiskonngaa manipuleerimist ja halvustamist.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks on selgitada välja, millised on need konkreetset komponendid, mis teevad Vene Õigeusu Kirikust pehme võimu vahendi Venemaa välispoliitika teostamisel ning selgitada juhtumianalüüsidega näitlikustamiseks, kuidas VÕK ja sellele alluv Moldova Õigeusu Kirik püüavad Moldova välispoliitilist vektorit pöörata Euroopale suunatud kursilt Venemaale suunatuks.

Vene Õigeusu Kirik kasutatuna Venemaa välispoliitika instrumendina vastab täielikult Nye teoorias toodud pehme võimu kriteeriumitele. Vene Õigeusu Kiriku peamiseks pehme võimu ressursideks on VÕK ise atraktiivse institutsioonina koos oma kirikuvõrgustikuga enam kui 150 miljoni järgijaga rohkem kui 60 riigis üle maailma. Samuti on VÕK peamine Venemaa siseriiklike ja välja poole eksporditavate, sh välispoliitika, väärtuste allikas ning Vene riik ja VÕK üritavad pakkuda nendega tugevat konkurentsi lääne liberaalsele väärtussüsteemile. Ideoloogia osas pakub VÕK samuti mitmeid kontseptsioone - esmalt on õigeusk seatud väga tugevalt Vene identiteedi aluseks; teisalt on VÕK kandvaks talaks sellistes paralleelselt edendatavates ideoloogilistes kontseptsioonides, nagu Vene Maailm, Maailma õigeusu keskus ja Õigeusu tsivilisatsioon. Nii nagu iga religioon on kultuuri allikas, nii on seda ka VÕK, koos oma sümbolilise märgistamise, kirikuhoonete, kunstinäituste, meedia ja haridusega. VÕKil on selge ja sageli atraktiivsena nähtav roll ka poliitikas ja välispoliitikas, kuid peamiselt on VÕKi roll Vene riigi poliitika toetamine.

Vene Õigeusu Kirikul on samuti olemas kõik Nye pehme võimu teoorias toodud pehme võimu tegevusmeetmete kriteeriumid. VÕK religioosse institutsioonina püüab oma tegevuses kuvada õigluse, moraalsuse ja legitiimsuse põhimõtteid. Samuti on VÕK väga oluliseks VFi valitsuse välispoliitilise tegevuse legitimeerijaks. VÕK ammutab oma väärtuste süsteemist aluseid rahvusvahelises keskkonnas moraalse toimijana tegutsemiseks. VÕKi meetmetes on olemas kõik komponendid, mis puudutavad kaasamist, koostööd, ühiste eesmärkide kujundamist, ühistele väärtustele ja kohustustele rõhumist - nt õigeuskliku ja slaavi maailma konsolideerija, traditsiooniliste väärtuste edendamine, VÕKi erinevad diplomaatia kategooriad. VÕK on aktiivne ka agendade seadmisel, neist olulisim on traditsiooniliste väärtuste edendamine, mida püütakse maailmas laiemalt kehtestada. VÕK on end väga selgelt identifitseerinud kaitsja rollis, kus võtab aktiivselt sõna kogu maailma õigeusklike, venelaste ja laiemalt slaavi rahvaste nimel. VÕKil on pikaajaline kogemus ja renomee rahutagamises,

rahuläbirääkimiste pidamises ja konfliktide lahendamises ning nende käigus ka humanitaarabi andmises. VÕK on oluline tugisammas Venemaast eraldi tsivilisatsioonilise pooluse kujundamisel ning VÕKil on oluline roll VF suures ambitsioonis olla maailma tsivilisatsioonide- ja religioonidevahelise dialoogi vahendaja.

Moldova juhtumianalüüsid näitasid, et Vene Õigeusu Kirikul ja sellele alluval Moldova Õigeusu Kirikul on Moldova ühiskonnas äärmiselt mõjuvõimas ja autoriteetne positsioon ning head alustingimused oma pehme võimu rakendamiseks ja protsesside mõjutamiseks. Sellise mõjuvõimsa positsiooni kujunemine on olnud nii VÕK kui ka MÕK enda püüdluste ja kuni 2009.a. Moldovas võimul olnud poliitiliste võimude eelistuste tulem. Nii VÕK, MÕK kui ka Moldova võimud tegid koostööd, et marginaliseerida konkureeriv Bessaraabia õigeusu kirik, samuti seoti Vene kirikule alluv õigeusu suund Moldova identiteedi aluseks, et distantseerida seda Rumeenia omast.

Juhtumianalüüsid kinnitasid teooriat õigeusu kiriku kasutamisest Venemaa välispoliitika ning pehme võimu vahendina ka praktikas. Juhtumianalüüsid näitasid, et VÕK ja MÕK sekkuvad aktiivselt ja ka agressiivselt Moldova sisepoliitilistesse protsessidesse, mis on potentsiaalselt Moldova Ida-Lääne suunalist arenguteed määrava välispoliitilise mõjuga ning üritavad nendes edendada Vene huvisid. Nii VÕK kui MÕK kasutavad täit arsenalit nende pehme võimu ressurssidest ja meetmetest selliste protsesside mõjutamiseks. Pehme võimu ammendumises kasutavad VÕK ja MÕK Moldovas ka praktiliselt kogu kõva võimu spektrit.

Uurimisprotsess andis vastused mõlemale püstitatud uurimisküsimusele ning uurimise eesmärk sai täidetud.

Kuivõrd Venemaa on õigeusu kirikut ja selle pehme võimu komponente järjest aktiivsemalt oma välispoliitikasse toonud just viimaste aastate jooksul, siis võib prognoosida selle faktori osatähtsuse suurenemist Venemaa välispoliitikas lähiaastatel veelgi. Venemaa välispoliitilise tegevuse ja huvide analüüsimisel on seega oluline lisaks riigistruktuuride edendatavale välispoliitikale ning pehmele võimule pöörata paralleelselt tähelepanu ka õigeusu kiriku tegevusele, seda eriti riikide puhul, kus on suured õigeusu kogukonnad ning mis kuuluvad VÕKi kanoonilisse alluvasse. Töös toodud Vene Õigeusu Kiriku pehme võimu ressursse ja meetmeid tuleb kindlasti arvestada Venemaa poliitikas ka Eesti puhul, kuivõrd Moskva Patriarhaadile alluva õigeusu haru järgijaskond on Eestis märkimisväärne.

SUMMARY

THE ORTHODOX CHURCH AS A SOFT POWER INSTRUMENT IN RUSSIAN FOREIGN POLICY BY THE EXAMPLE OF MOLDOVA

The aim of the present thesis is to provide an answer to the question which specific components turn the Russian Orthodox Church (ROC) into a soft power tool in Russian foreign policy as well as to exemplify by case studies how ROC and its subordinate Orthodox Church of Moldova attempt to influence Moldovan foreign policy in Russian interests.

The Russian Orthodox Church as a Russian foreign policy tool fits perfectly the criteria of Nye's soft power theory. The main component of ROC's soft power resources is ROC itself as an attractive institution with its network of churches with approximately 150 billion followers in more than 60 countries all over the world. ROC is also the main source of internal and external values and Russia is attempting to use them to compete with the Western liberal value system. In ideological field ROC presents different parallel concepts - Orthodoxy has been firmly laid as the foundation of Russian identity, ROC also constitutes a central pillar in concepts like the Russian World, the Orthodox Centre of The World and the Orthodox Civilisation. As every religion is a source of culture, so is ROC, with its symbols, church buildings, art exhibitions, media and education. ROC also has a clear and often attractive role in the field of foreign policy (e.g. multipolar world), but its main role is to support Russian state policies.

According to Nye's theory, ROC also possesses all the behavioural criteria characteristic to soft power. ROC as a religious institution attempts in its activity to display fairness, morality and legitimacy. In addition, it is one of the most important tools in legitimising foreign policy pursued by the Russian government. ROC uses its traditional value system as a basis for operating as a moral actor in the international environment. ROC's soft power behaviour includes all the components that concern involvement, cooperation, agenda setting, common values and common obligations: consolidation of Orthodox and Slavic communities, promotion of traditional values and different categories of diplomacy. ROC has a distinct position as defender of Orthodox, Russian and Slavic communities, it also has a long-term experience and reputation in peacekeeping, peace negotiation and conflict resolution, including humanitarian aid. ROC is an important cornerstone in shaping Russia as a separate

Civilisational Pole and in Russia's attempt to be mediator in the dialogue between civilisations and religions.

The Moldovan case studies have shown that ROC and its subordinate Orthodox Church of Moldova enjoy an extremely influential position and authority in Moldovan society and through that excellent underlying conditions for using its soft power. ROC and the Orthodox Church of Moldova have gained such a position by their own efforts and because it served the interests of the Moldovan governments that were in power until 2009. ROC, the Orthodox Church of Moldova and the Moldovan government cooperated purposefully to marginalise the rival church - the Bessarabian Orthodox Church. Also, the Orthodox branch of the Moscow Patriarchate was laid as the basis for Moldovan identity.

The case studies have confirmed the correspondence between the theory and practice that Russia is using its Orthodox Church as a foreign policy and soft power tool. The case studies have also shown that ROC and the Orthodox Church of Moldova intervene actively and even aggressively in Moldovan internal policies that have potential foreign policy outcomes - especially if the issue is Moldova's geopolitical move to the East or West - in which case they attempt to promote Russian interests. ROC and the Orthodox Church of Moldova are using full arsenal of their soft power resources and behaviours to influence such processes. In case there is lack of soft power, ROC and the Orthodox Church of Moldova tend to use the entire spectrum of hard power.

The research process has provided answers to the both research questions and the purpose of the research has been fulfilled.

Russia has applied the Orthodox Church and its soft power components to foreign policy more and more actively during last years, which indicates that in the near future Russia will use the Orthodox factor increasingly in its foreign policy. Therefore, in analysing Russian foreign policy it is important to turn attention not only to the trends in foreign policy followed by the Russian state apparatus and to soft power but also to the activity of the Orthodox Church - especially in cases where the other country is in canonical subordination to the Moscow Patriarchate and has bigger Orthodox communities. The soft power resources and behaviours of the Russian Orthodox Church analysed in the current thesis should also be taken into account in the case of Estonia, because the Orthodox branch of the Moscow Patriarchate is outstanding in Estonia.

KASUTATUD KIRJANDUS

About U.S. Public Diplomacy. Public diplomacy.org. http://pdaa.publicdiplomacy.org/?page_id=6

Anderson, Johan. (2007). Putin and the Russian Orthodox Church: Asymmetric Symphonia? *Journal of International Affairs*, Vol. 61, no. 1. https://www.jstor.org/stable/24358086?seq=1#fndtn-page_thumbnails_tab_contents

Assessing the First Year of Moldova's Implementation of the Association Agenda – Progress and Opportunities in the Political Sphere. (January 2016). Soros Foundation Moldova. <https://www.soros.md/files/publications/documents/Assessing%20the%20First%20Year%20of%20Moldova's%20Implementation%20of%20the%20Association%20Agenda.pdf>

Bachrach, P. & Baratz, M. (Dec., 1962). Two Faces of Power. *The American Political Science Review*, Volume 56, Issue 4, 947-952. <http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/bachrach.pdf>

Bielefeldt, Heiner. (27.01.2012). Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief - Mission to the Republic of Moldova. United Nations, Human Rights Council. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A-HRC-19-60_en.pdf

Blitt, Robert C. (Mai 2011). Russia's 'Orthodox' Foreign Policy: The Growing Influence of the Russian Orthodox Church in Shaping Russia's Policies Abroad. *University of Tennessee Legal Studies Research Paper No. 131*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1725522##

Bourdeaux, Michael. (1995). *The Politics of Religion In Russia And The New States Of Eurasia*. The International Politics of Eurasia, Volume 3. New York: M.E.Sharpe, Inc. <https://books.google.ee/books?id=WDrihdh-TiIC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=russian+orthodox+church+moldova&source=bl&ots=-YS87-jnHg&sig=lh-Hmf5rwhVhTtdJmNnfd2Czd2s&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwjWrvSridjQAhXCbZoKH2EDcc4KBD0AQtMAM#v=onepage&q&f=false>

Bucataru, Victoria. (December 2016). Stagnation on the Road to Europe: Moldova after the Presidential Election. Freedom House. <https://freedomhouse.org/report/special-reports/stagnation-road-europe-moldova-after-presidential-election#.WLM5vxhh10s>

Clej, Petru. (12.11.2016). Will Moldova elect Putin fan Igor Dodon as president? BBC. <http://www.bbc.com/news/world-europe-37948154>

Coalson, Robert. (26.05.2013). Orthodox Churches Fight Back As Eastern Europe Pushes To Modernize, Secularize. *Radio free Europe, Radio Liberty*. <http://www.rferl.org/content/orthodox-church-stifling-reforms/24997466.html>

Constitution Of The Republica Of Moldova. Adopted 29.07.1994. LegislatiOnLine. <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16261/preview>

Cooper, Robert. (2004). Hard power, soft power and the goals of diplomacy. In: David Held/Mathias Koenig-Archibugi (eds), American Power in the 21st Century. <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/CooperarticleGoalsofdiplomacyweb.pdf>

Coyer, Paul. (21.05.2015). (Un)Holy Alliance: Vladimir Putin, The Russian Orthodox Church And Russian Exceptionalism. Forbes. <http://www.forbes.com/sites/paulcoyer/2015/05/21/unholy-alliance-vladimir-putin-and-the-russian-orthodox-church/#29ed3adc6881>

Curanovic, Alicja. (2012a). The Religious Factor in Russia's Foreign Policy. London & New-York: Routledge.

Curanovic, Alicja. (2012b). The Religious Diplomacy of the Russian Federation. Russia/NIS Center. "Russie.Nei.Reports", No.12. Paris. <https://www.ifri.org/en/publications/enotes/russieneivisions/russieneireports/religious-diplomacy-russian-federation>

Curanovic, Alicja. (02.2015). The Guardians of Traditional Values - Russia and the Russian Orthodox Church in the Quest for Status. Transatlantic Academy Paper Series. Washington. <http://www.transatlanticacademy.org/publications/guardians-traditional-values-russia-and-russian-orthodox-church-quest-status>

Diaconu, Lucia & Ticudean, Mircea. (April 2012). Battle Over Moldovan Antidiscrimination Bill Reaches Fevered Pitch. RFE/RL. http://www.rferl.org/content/moldova_gay_antidiscrimination_law_opposition/24541486.html

Dodon invites Patriarch Kirill for pastoral visit to Moldova. (21.11.2016). Interfax Religion. <http://www.interfax-religion.com/?act=news&div=13426>

Dougherty, Jill. (2013). Russia's "Soft Power" Strategy. Master Thesis. Georgetown University, Washington D.C. https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/709790/Dougherty_georgetown_0076M_12414.pdf

Encyclopedia Britannica. Moldova. <https://www.britannica.com/place/Moldova>

Freedom In The World 2015 - Moldova. Freedom House. (2016). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/moldova>

Ferguson, Niall. (2004). Colossus: The Price of America's Empire. New York: Penguin Press.

Frej, Willa. (11.11.2016). Moldovan Presidential Candidate Criticized For Being A Single Woman. The Huffington Post. http://www.huffingtonpost.com/entry/moldovan-presidential-candidate-criticized-single-woman_us_5825ae9ee4b0c4b63b0c2a16

Full end of mission statement of the UN Special Rapporteur on minority issues on the official visit to the Republic of Moldova. (29.06.2016). UN. <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/UNSG/mission%20minorities%20eng.pdf>

Gallarotti, Giulio M. (2011). Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used. *Journal of Political Power*, Paper 57. <http://wescholar.wesleyan.edu/div2facpubs/57>

Garrard, John & Garrard, Garol. (2008). *Russian Orthodoxy Resurgent - Faith and Power in the New Russia*. Princeton: Princeton University Press.

Gecse, Geza. (2012). *Bütsantsist Bütsantsini: suurvene mõttelaadi olemus*. Tallinn: Ajakirjade kirjastus.

Gillet, Kit. (29.11.2013). Gay rights could be major hurdle for Moldova's EU bid. *The Christian Science Monitor*. <http://www.csmonitor.com/World/Europe/2013/1129/Gay-rights-could-be-major-hurdle-for-Moldova-s-EU-bid>

Global Christianity - A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population. (12.2011). Pew Research Center. <http://www.pewforum.org/files/2011/12/Christianity-fullreport-web.pdf>

Goble, Paul. (28.04.2011). Window on Eurasia: Russians No Longer View Orthodox Church as Separate from the State, Lunkin Says. *Window on Eurasia*. <http://windowoneurasia.blogspot.com/2011/04/window-on-eurasia-russians-no-longer.html>

Grast, D. (1989). Thucydides and Neorealism. *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 1.

Gray, Colin S. (2011). *Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy In The 21st Century*. The Strategic Studies Institute (SSI). <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB1059.pdf>

Hackel, Sergei. (2006). *Diaspora Problems of the Russian Emigration*. Eastern Christianity, ed. Michael Angold. Cambridge: Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/the-cambridge-history-of-christianity/diaspora-problems-of-the-russian-emigration/C27A33A26AE9FA3558F6CD3F28343686>

Haugaard, Mark. (2002). *Power: A Reader*. Manchester: Manchester University Press.

Higgins, Andrew. (13.09.2016). In Expanding Russian Influence, Faith Combines With Firepower. *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2016/09/14/world/europe/russia-orthodox-church.html?_r=0

Hudson, Victoria. (July 2015). Forced to Friendship? Russian (Mis-)Understandings of Soft Power and the Implications for Audience Attraction in Ukraine. *Politics*, Volume 35, Issue 3-4. Aston University. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9256.12106/abstract>

Hug, Adam. (Oct 2015a). Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova. The Foreign Policy Center. <http://fpc.org.uk/fsblob/1707.pdf>

Hug, Adam. (Nov 2015b). The EU's Eastern Partnership God problem. E-Sharp. <http://esharp.eu/debates/external-action/the-eus-eastern-partnership-god-problem>

International Religious Freedom Report for 2014 - Moldova. United States Department of State. <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2014religiousfreedom/index.htm?dclid=238268&year=2014#wrapper>

International Religious Freedom Report for 2015 - Moldova. United States Department of State. <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>

Karpov, Vjatšeslav. (2013). The Social Dynamics of Russia's Desecularization: a Comparative and Theoretical Perspective. *Religion, State and Society* 41:3. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09637494.2013.821805?needAccess=true>

Kazenko, Nadia. (25.05.2007). Church Merger, Putin's Acquisition. *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/SB118006040893914329>

Kerr, Pauline & Wiseman, Geoffrey. (2013). *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*. Oxford: Oxford University Press.

Kudors, Andis. (2012). Russian Orthodox Church activities in the United Nations. International Centre for Geopolitical Studies. <http://www.icgs.ge/text/eng/publications/2012/Religion-book.pdf>

Law on religious denominations and their component parts, no. 125 of 11 May 2007. <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/15972>

Leustean, Lucian N. (2010). *Eastern Christianity And The Cold War, 1945-1991*. London: Routledge.

Leustean, Lucian N. (2015). Eastern Christianity and the Liberal International Order. IN: Faith, freedom, and foreign policy. Barnett, Michael; Bob, Clifford; Fisher Onar, Nora; Jenichen, Anne; Leigh, Michael and Leustean, Lucian N. Washington DC: Transatlantic Academy. http://www.transatlanticacademy.org/sites/default/files/publications/TA%202015%20report_Apr15_web.pdf

Liaropoulos, Andrew. (2011). Being Hard on Soft Power. Research Institute for American Studies. <http://www.rieas.gr/researchareas/2014-07-30-08-58-27/transatlantic-studies/1519-being-hard-on-soft-power>

Liik, Kristina. (2013). Russia's soft power: the case of Moldova and Armenia. Tartu Ülikool. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/31531>

Lomagin, Nikita. (July 2012). Interest groups in Russian foreign policy: The invisible hand of the Russian Orthodox Church. International Politics. https://www.researchgate.net/publication/263326520_Interest_groups_in_Russian_foreign_policy_The_invisible_hand_of_the_Russian_Orthodox_Church

Lukes, Steven. (2005). 2nd Ed. "Power: A Radical View". Original 1974. London: McMillan. https://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1458086.files/lukes_power.pdf

McGuckin, John Anthony. 2011. The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity. Volume 1. United Kingdom (West Sussex): Blackwell Publishing Ltd. <https://books.google.ee/books?id=JmFetR5Wqd8C&pg=PA408-IA13&lpg=PA408-IA13&dq=The+Encyclopedia+of+Eastern+Orthodox+Christianity&source=bl&ots=SpsCuBpqHL&sig=yprn00ASrQc8nfDXx7WXoZBQcvSA&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwjR4Pb7kdnQAhXMIpoKHaZwBwk4ChDoAQglMAI#v=onepage&q=The%20Encyclopedia%20of%20Eastern%20Orthodox%20Christianity&f=false>

Meeting with Valdai International Discussion Club participants. (25.10.2012). President of Russia. <http://eng.kremlin.ru/news/4564>.

Meeting of the Valdai International Discussion Club. (19.09.2013). President of Russia. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>

Metropolitan Vladimir Congratulates Igor Dodon. (14.11.2016). Info Tag News Agency. <http://www.infotag.md/politics-en/234755/>

Moldova Presidential Election Headed For Runoff. (31.10.2016). RadioLiberty RadioFreeEurope. <http://www.rferl.org/a/moldova-presidential-election-close-contentious/28082659.html>

Moldovan Orthodox Church Slams UN Religion Rapporteur. (16.11.2011). RadioFreeEuropa, RadioLiberty. http://www.rferl.org/a/moldovan_orthodox_church_slams_un_religion_rapporteur/24330977.html

Munteanu, Igor. (18.02.2007). Political Antinomies in Moldova or the New Religious Crusades Under Political Terms. IDIS. <http://leader.viitorul.org/public/514/en/CHURCH03.doc>.

Munteanu, Victor. (Oct 2015). Behind the Curtain: The relationship between the Moldovan state and Church. Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova. The Foreign Policy Center. <http://fpc.org.uk/fsblob/1707.pdf>

National Security Concept of the Russian Federation 2000. Approved by Presidential Decree No. 24 of 10 January 2000. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. <http://>

www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768

Nechepurenko, Ivan. (07.04.2015). Kremlin Reliance on the Russian Orthodox Church May Backfire, Analysts Say. The Moscow Times. <https://themoscowtimes.com/articles/kremlin-reliance-on-the-russian-orthodox-church-may-backfire-analysts-say-45558>

Nemtsova, Anna. (29.10.2016). Igor Dodon is Vladimir Putin's Moldovan Mini-Me. The Daily Beast. <http://www.thedailybeast.com/articles/2016/10/29/igor-dodon-is-vladimir-putin-s-moldovan-mini-me.html>

Nye, Joseph S. Jr. (1990). Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books.

Nye, Joseph S. Jr. (2002). Hard and Soft Power in a Global Information Age. Re-Ordering the World: The long-term implications of September 11th, ed. by Mark Leonard. London: Foreign Policy Centre. <http://fpc.org.uk/fsblob/36.pdf>

Nye, Joseph S. Jr. (2004a). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.

Nye, Joseph S. Jr. (2004b). Power in the Global Information Age: From realism to globalization. London and New York: Routledge.

Nye, Joseph S. Jr. (2004c). The Benefits of Soft Power. Harvard Business School. <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>

Nye, Joseph S. Jr. (23.02.2006). Think Again: Soft Power. Foreign Policy. <http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>

Nye, Joseph S Jr. (2007). Notes for a Soft-Power Research Agenda. Power in World Politics, ed. by Felix Berenskoetter & Michael J. Williams. London and New York: Routledge.

Nye, Joseph S. Jr. (2008). Public diplomacy and soft power. Annals Of The American Academy Of Political And Social Science, 616, no. 1. <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/PDandsoftpower.pdf>

Nye, Joseph S. Jr. (2011). The Future of Power. New York: Public Affairs.

Orlov, Dmitry. (2012). 100 ведущих политиков России в январе 2012. Независимая газета. http://www.ng.ru/ideas/2012-02-01/5_top100.html

Pallaver, Matteo. (2011). Power and its forms: hard, soft, smart. London: London School of Economics. http://etheses.lse.ac.uk/220/1/Pallaver_Power_and_Its_Forms.pdf

Patriarkh Kirill: chetyre goda tserkovnogo sluzheniya. (06.02.2013). VCIOM.ru. <http://wciom.ru/index.php?id=515&uid=113626>

Paul, T. V.; Larson, D.W.; Wohlforth, W.C. (June 2014). Status in World Politics. New York: Cambridge University Press. <http://www.cambridge.org/ee/academic/subjects/politics-international-relations/international-relations-and-international-organisations/status-world-politics?format=PB>

Payne, Daniel P. (November 2010). Spiritual Security, the Russian Orthodox Church, and the Russian Foreign Ministry: Collaboration or Cooptation? Journal of Church and State. Oxford University Press. <http://jcs.oxfordjournals.org/content/early/2010/11/08/jcs.csq102.extract>

Payne, Daniel P. (Oct 2015). Spiritual Security, the Russkiy Mir, and the Russian Orthodox Church: The Influence of the Russian Orthodox Church on Russia's Foreign Policy regarding Ukraine, Moldova, Georgia, and Armenia. Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova. The Foreign Policy Center. <http://fpc.org.uk/fsblob/1707.pdf>.

Pavlova, Elena & Romanova, Tatiana. (23.09.2014). Ideological Rivalry or Trash Discourse? The Normative Power of Europe vs Russia as a Great Power. Russia in Global Affairs. <http://eng.globalaffairs.ru/number/Ideological-Rivalry-or-Trash-Discourse-16996>

Petrenko, Galina. (July 2012). Influence of the Russian Orthodox Church on Russia's Foreign Policy. 4th ECPR Graduate Student Conference Jacobs University Bremen, 4–6 July 2012. https://www.hs-niederrhein.de/2012/11/03/1249175191/Petrenko_Influence%20of%20the%20ROC%20on%20Russia's%20foreign%20policy.pdf

Petro, Nicolai N. (23.03.2015). Russia's Orthodox Soft Power. Carnegie Council. http://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/727

Phillips, Andrew. (2009). The Future of the Orthodox Church in Western Europe. Orthodox England on the net. www.orthodoxengland.org.uk/futowe.htm

Potts, Andrew. (04.07.2013). Moldova Orthodox Church bans lawmakers from taking communion over LGBT discrimination law. Gaystarnews. <http://www.gaystarnews.com/article/moldova-orthodox-church-bans-lawmakers-taking-communion-over-lgbt-discrimination-law040713/#gs.Wj6QepM>

Potz, Richard. (2008). State and Church in the european countries with an orthodox tradition. Universidad de Viena. http://www.deltapublicaciones.com/derechoyreligion/gestor/archivos/07_10_14_831.pdf

Public Opinion Barometer October-November 2014. Institute for Public Policy. http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_11.2014_prima_parte-r.pdf

Public opinion survey, Residents of Moldova. (March 2016). International Republican Institute, Center for Insights In Survey Research. http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_poll_presentation-moldova-march_2016.pdf

Recknagel, Charles. (11.11.2016). In Moldova, Smears, Orthodox Church Target Pro-EU Candidate Ahead Of Runoff. RadioLiberty RadioFreeEurope. <http://www.rferl.org/a/moldova-sandu-smears-orthodox-church-pro-eu-candidate-russia/28108474.html>

Rodkiewicz, Witold. (19.04.2012). Russia's strategy towards Moldova: continuation or change? OSW Commentary, Issue 74. Warsaw: Centre For Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2012-04-19/russias-strategy-towards-moldova-continuation-or-change>

Russian GazPromBank sacrifices over us\$5 million for Moldovan Orthodox Church. (29.06.2011). Moldova Azi. <http://www.azi.md/en/print-story/19403>

Rutland, Peter & Kazantsev, Andrei. (2016). The limits of Russia's 'so power'. Middletown (USA): Wesleyan University. <https://works.bepress.com/peter-rutland/4/download/>

Sills, David L. (1968). International Encyclopedia of the Social Sciences. Vol. 12. New York: Macmillan and Free Press.

Sprinceana, Vitalie. (2013). God in the Borderlands: orthodoxy, state and society in Moldova, Pro et Contra, Vol. 17, N.3-4. <http://www.scribd.com/doc/174683010/Moldova-God-in-Border-Zones>

Stoerup, Christoffer. (2015). The Margins of European Identity Orthodox Geopolitics in Moldovan Ethnopolitics. Cultural and Religious Studies, Vol. 3, No. 2. Copenhagen: University of Copenhagen. <http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/55ae0d3c3b3d8.pdf>

The Basis Of The Social Concept. (2000). The Russian Orthodox Church. <https://mospat.ru/en/documents/social-concepts/>

The Members Of The Holy Synod Of The Orthodox Church Of Moldova In A Meeting With Government Officials. (11.04.2012). Orthodox Christianity. <http://www.pravoslavie.ru/english/52869.htm>

The Synod of the Orthodox Church of Moldova met on the 20th of June 2013 at the Metropolitan Administration. (21.06.2013). Orthodox Church Of Moldova. <http://en.mitropolia.md/the-synod-of-the-orthodox-church-of-moldova-met-on-the-20th-of-june-2013-at-the-metropolitan-administration/>

Turcescu, Lucian; Stan, Lavinia. (December 2003). Church-state conflict in Moldova: the Bessarabian Metropolitanate. Communist and Post-Communist Studies, volume 36, issue 4.

University of California: Elsevier Ltd. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0967067X03000564>

Ursu, Viorel. (09.07.2012). How the European Union Persuaded Moldova to Fight Discrimination. Open Society Foundations. <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/how-european-union-persuaded-moldova-fight-discrimination>

Van Herpen, Marchel H. (2016). Putin's Propaganda Machine - Soft Power and Russian Foreign Policy. New York & London: Rowman & Littlefield.

Varrak, Toomas. (2001). Poliitika- ja riigiteadus. Tallinn: Külim.

Vlas, Cristi. (27.10.2016). Head of the Moldovan Orthodox Church endorses Socialist candidate Igor Dodon as an "active Christian". Moldova.org. <http://www.moldova.org/en/head-moldovan-orthodox-church-endorses-socialist-candidate-igor-dodon-active-christian-video/>

Walters, Philip. (1986). The Russian Orthodox Church and the Soviet State. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 483, Religion and the State: The Struggle for Legitimacy and Power. https://www.jstor.org/stable/1045546?seq=1#page_scan_tab_contents

Wilson, Andrew. (23.11.2016). Dodon's Moldova will not rush towards Russia. European Council of Foreign relations. http://www.ecfr.eu/article/commentary_dodons_moldova_will_not_rush_towards_russia_7190

Wilson, Ernest J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Sciences. <http://www.ernestjwilson.com/uploads/Hard%20Power,%20Soft%20Power,%20Smart%20Power.pdf>

Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12.12.1993 г.

Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 12.02.2013 г.

Лавров считает опасным усиление попыток пересмотра моральных ценностей. (03.03.2014). Interfax. <http://www.interfax-religion.ru/orthodoxy/?act=news&div=54643>.

Митрополит Волоколамский Иларион: Основными географическими направлениями внешней деятельности Русской Церкви в 2013 году были Ближний Восток и Китай. (09.01.2014). Русская Православная Церковь. <http://www.patriarchia.ru/db/text/3503307.html>

Новая Русская Доктрина. Пора расправить крылья. (2009).

Основы государственной культурной политики. Утверждены Указом Президента Российской Федерации от 24.12.2014 год но 808.

Патриарх Кирилл поставил внешнюю политику России в пример другим государствам. (27.01.2014). Interfax. <http://interfax-religion.ru/orthodoxy/?act=news&div=54255>

Проект Россия. Выбор пути. Вторая книга. 2007.

Россияне считают значительным влияние православия на развитие страны - опрос. (12.11.2013). Interfax. <http://www.interfax-religion.ru/orthodoxy/?act=news&div=53409>.

Русский мир: пути укрепления и развития. (03.11.2009). Русская Православная Церковь. <https://mospat.ru/church-and-time/4>

Стратегия национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 31.12.2015 г. но 683.